insan • düşünce • kültür
insicam
66

Ruhun Yansıması: Geleneksel Sanatlar

Mustafa Cemil Efe:
Haz Sanatı (!): Hat Sanatı Üzerine Bazı Mülahazalar

Mükerrem Mert:
Başka Bir Çizgi

Duygu Tütüncü:
Evlilik Bir Sanattır: Geleneksel Sanatlardan İlişkilere Dair Dersler

Mustafa Kirenci:
Diriliş Yılları -1-

Ömer Lekesiz ile
Geleneksel Sanatlar Üzerine

SAYI 66• Ağustos • 2026

Miray Saka • Mustafa Eser / Cemal Tecellisi Güzel Tesellisi • Bilal Kemikli / Ömür Hazinesi • Öznur Görür Kısar / Yolcu • Abdülkadir Demircan / Tecrübenin İflası: Malumat Çağında İnsan • Gözde Çimen / Amiş Efendi Sohbetlerinden Hareketle Bir Süheyl Ünver Portresi • Zehra Tunç / Kelamdan Öte: Sırrın Nakşı • Nihal Pakırdaşı / İnsanı Makineleşmekten Koruyan Kılavuz: Geleneksel El Sanatları • Mucahid Yıldız / Batı Yakasında "Geleneksel" Sanatlar • Cemal Balıbey / En Uzun Temmuz • Aslan Balcı / Suriye İç Savaşında Âlimlerinin Rolü • Zekeriya Menak / Kudret Bülbül'ün "Küresel Çağda Nasıl Bir Gençlik" Kitabı Üzerinden Gençleri ve Çağı Okumak • Yusuf Yazar / 90'lar: İki Adım İleri, Bir Adım Geri (5) • Yusuf Selman / Büyük Güç Olma Penceresinden Nüfus, Bekâ ve Muhacir • Uğur Gençoğlu / İspanya (Endülüs) Gezi Notları • Elif Atabaş / İtalya'da Filistin İzleri • Zübeyir Şekerci / Koski Mehmet'in Avlusuna Ne Oldu?

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Reyhan Özsoy
Betül Bayındır
Medine Erol

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Cemâl olanın adıyla.

Allah insanı en güzel şekilde yaratmıştır. Bunu, O'nun esmâ-i hüsnâsında çok rahat bir şekilde görürüz. Yüce Rabbimiz *Hâlik*'tır (yaratandır), *Hallâk*'tır (çokça yaratan, çok yaratandır), *Ahsenü'l-hâlikîn*'dir (yaratanların en güzelidir). O (c.c.) *Bedî*'dir (sanatkârane, eşi benzeri olmayan bir şekilde yaratandır). Allah *Musavvir*'dir (biçim verendir). *Bâri*'dir (fiilen meydana getirendir) Allah. Esmâ-i hüsnâda yaratmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan başka isimler de vardır.

Allah güzeldir ve her şeyi güzel yaratmıştır. O, bazı insanlara bu sıfatından bahşetmiştir. Genel olarak sanatçı ismi altında icra-yı faaliyette bulunan bu şahsiyetler hayata anlam katan, hayatı güzelleştiren, insana, topluma, tabiata ve kâinata farklı bakan insanlardır. Onlar sözünü ettiğimiz bu hususları çevreleriyle paylaşırlar. Ortaya koydukları eserler, içinde yaşadıkları kültürden, mensubu bulundukları dinden, devamı oldukları tarih ve gelenekten izler taşır. Her toplumun sanatı, kendine mahsustur. Ölçü, ahenk, malzeme gibi ortak unsurlar bulunmakla birlikte bir sanatı ve onun ürünlerini farklı, özgün ve biricik kılan yaslandığı değerlerdir. Bütün sanatlar, tartışmasız bir şekilde dinle bağlantılıdır. Dinin kaynağı ne olursa olsun, sanat eserlerinin ortaya konmasında dini saikler, bizce ilk sırada yer almaktadır.

İslam sanatları İslam'ın inanç esaslarını, İslam ahlakını, İslam'ın insana ve dünyaya bakışını içinde barındırır. Bunlar İslam sanatlarında hem şekil hem muhteva hem de ruh olarak tezahür eder. Batıda din-devlet, din-toplum, din-hayat ilişkilerinde ortaya çıkan bozulma ve sapkınlık, din-sanat ilişkilerinde de kendini göstermiştir. Bütün dünyaya kendi değer yargılarını, insana ve dünyaya bakışını, bakma ve görme biçimlerini dayatan Batı, sanatı da kendi inhisarına almış, yıllarca kendi coğrafyası dışındaki sanatı, sanat anlayışlarını, sanat türlerini görmezden gelmiştir.

İnsicam dergisi bu sayısında İslam sanatlarına eğilmeye çalıştı. Böyle bir dosyayı hazırlamamızdaki en büyük sebep, başta hat sanatı olmak üzere son yıllarda İslam sanatlarına gösterilen ilgi ve alakadır. Bu temayülü anlamaya ve anlatmaya çalıştık.

Bu sayımızda Mustafa Kirenci'nin merhum Sezai Karakoç hakkındaki yazısına yer veriyoruz. Bu yazıların devamı gelecek inşallah.

Geçtiğimiz ayın son günlerinde vefat eden Konya'nın önde gelen ilim, hizmet ve dava adamlarından Saffet Bakırcı hocayı rahmetle anıyor, kendisine Rabbimizden mağfiret niyaz ediyoruz.

Gazze. Gazze'yi unutmuyoruz. Egemen güçler ve bunların medya unsurları her ne kadar Gazze'yi gündemden düşürmek istiyorlarsa da, bunda başarılı oldularsa da siyonaziler Filistin topraklarından def edilmedikçe Gazze, Kudüs ve Filistin daima gündemimizin ilk maddesi olacak. Çünkü Müslümanlar orada düştüler, inşallah oradan ayağa kalkacaklar. İnancımız budur.

Siz değerli okuyucularımızı *Cemâl* olana emanet ediyor, bereketli okumalar diliyoruz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

06 *Çizgi* Miray SAKA

08 *Cemal Tecellisi Güzel Tesellisi*
Mustafa ESER

10 *Ömür Hazinesi*
Bilal KEMİKLİ

12 *Diriliş Yılları -1-*
Mustafa KİRENCİ

16 *Yolcu*
Öznur GÖRÜR KISAR

18 *Tecrübenin İflası: Malumat Çağında İnsan*
Abdülkadir DEMİRCAN

20 *Haz Sanatı(!): Hat Sanatı Üzerine Bazı Mülahazalar*
Mustafa Cemil EFE

24 *Başka Bir Çizgi*
Mükerrem MERT

28 *Ömer Lekesiz ile Geleneksel Sanatlar Üzerine*
İNSİCAM

32 *Amiş Efendi Sohbetlerinden Hareketle Bir Süheyl Ünver Portresi*
Gözde ÇİMEN

34 *Kelamdan Öte: Sırrın Nakşı*
Zehra TUNÇ

36 *İnsanı Makineleşmekten Koruyan Kılavuz: Geleneksel El Sanatları*
Nihal PAKIRDAŞI

40 *Evlilik Bir Sanattır: Geleneksel Sanatlardan İlişkilere Dair Dersler*
Duygu TÜTÜNCÜ

42 *Batı Yakasında "Geleneksel" Sanatlar*
Mucahid YILDIZ

44 *En Uzun Temmuz*
Cemal BALIBEY

48 *Suriye İç Savaşında Âlimlerinin Rolü*
Aslan BALCI

52 *Kudret Bülbül'ün "Küresel Çağda Nasıl Bir Gençlik" Kitabı Üzerinden Gençleri ve Çağı Okumak*
Zekeriya MENAK

56 *90'lar: İki Adım İleri, Bir Adım Geri (5)*
Yusuf YAZAR

64 *Büyük Güç Olma Penceresinden Nüfus, Bekâ ve Muhacir*
Yusuf SELMAN

70 *İspanya (Endülüs) Gezi Notları*
Uğur GENÇOĞLU

78 *İtalya'da Filistin İzleri*
Elif ATABAŞ

82 *Koski Mehmet'in Avlusuna Ne Oldu?*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Miray Saka

Çini
Sanatı
Maden
İşçiliği
bakır
üzerine
Kazıma
Hattatlık
Geleneksel
Türk
El Sanatları
Ebru
Sanatı
Ahşap
Oymacılığı
Çini
Sanatı
Kilim
Dokumacılığı
İğne Oyası

Cemal Tecellisi Güzel Tesellisi

Mustafa ESER

"Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Gül alır gül satarlar
Çarşı pazarı güldür gül"

Kul Nesimi

Öte bilinci bizde var, demek ki öte var. Ötelere merak ve ötekini kabul etme melekeleri de bizde var. Yaratılışımızda iyi olana, doğru olana ve güzel olana bir temayül var. Fizik ve metafizik gerçekliği ile birlikte bir de gayb hakikati var. Bu varlara şükredelim evvela. Ardından ya olmasalardı, diye bir düşünelim. Olmamalarını belki vehmedebiliriz belki zannedebiliriz belki bu durumdan şek ve şüphe içine düşebiliriz; ama bu varların olmamasını tahayyül de edemez, o ihtimale tahammül de edemeyiz. Anlamsızlığa tahammül edemeyen insan bir teselli arar. Teselli ise ancak güvenle ve güzelce teslim olunan ile olur. Neyle teselli bulduğuna bakmalı insan.

Gayb bilgilerinin ötelerden geldiğine, gaybdan gelen hakikatin yaşam ve fıtrattaki meyil gerçekliği ile mutabakatına şahit olduğumuz için bize müslüman; buna iman ettiğimiz için bize mümin deniyor. Fizik alemin ve metafizik alemin varlığının yanında gayb aleminin varlığı hakikati, insanın varoluşsal sancısının dermanı, anlamsızlığının anlamıdır. Gaybdan gelen habere itimat ve itaat ise insanda bu derman ve anlamın epistemolojik zeminidir. O haberi alan; tebliğ, tebyin, teşri eden ve bizim için en güzel örnek olan aleyhisselatü vesselam ise mahza hakikatin tezahürüdür. O'nun peygamber olarak varlığı hem doğru hem iyi hem de güzeldir. O, doğru, iyi ve güzelin Rabbi'nin rahmetidir. O alemlere rahmet deyu gönderilmiştir. Yoksa meçhuller aleminde salınan insan idraki, üst bir kaynaktan yani ötelerden beslenmediğinde, keşfedebildiği kısır anlamlılıkla debelenir ve hakikate temassızlığı ve talepsizliği münasebetiyle sancısını dindiremez. Sancısı dinmeyen insan doğru ve iyi olanı seçmekte zorlanır. Doğru ve iyi yoksa hayatında haliyle güzel de olmayacaktır. Beşeri ihtiyaçlarını gidermeyi hayatın gayesi ve gerçek iyi zannedecek, bu yolla elde ettiği doygunluğu kalbin itminanı ve gerçek doğru olan olarak vehmedecek, ahlaki normlara rağmen arzularına köleliği ise gerçek güzel olan bilecektir. Bu savrulma ontolojik bir savrulma halidir. Bunun islahı değil tashihi lazım gelir. Zira zehir ıslah olmaz. Zehrin bulunduğu kabı boşaltmak kırk kez yıkamak ve yeni bileşenlerle şifa

karışımı yapmak zorundadır savrulan.

Bocalayan, sızlayan ve sızlanan insanın bu çökmüşlüğünün sebeplerini pek çok açıdan izah edebilir ve esbaba dair bir takım çıkarımlar yapılabilir. Ortaya çıkan esbabın ortak paydası ya da en özet ifadesi: hakikatle sahici temasın olmayışı diyebiliriz. Daha da berrak bir cümle ile hayattaki sünnet-i seniyye'nin eksikliği diyebiliriz. İyi, doğru ve dolayısıyla güzel olan sünnet-i seniyye; iyi doğru ve güzel olan fıtratla ahenkli bir uyum sağlayarak hayatı dolu, doygun ve donanımlı hale getirir. İnsan böylece hakikat ile sahici bir irtibat kurmuş, kevniyatla bu irtibat münasebetiyle sahici bir insicam içre girmiştir. Sünnet, bizim düşüncemizde hayatını ve haliyle kendisini iradesiyle her türlü surete sokabilecek insanın en doğru en iyi, en doğru ve en güzel hayat biçiminin adıdır.

İyi bir anlam taşır, doğru bir anlam ve elbette güzel bir başka anlam taşır. Bu anlamlar insanın anlama kapasitesi kadar derinleşir ya da sığ kalır. İnsanın nazar kabiliyeti kadar nazariyatı olur: Ne kadar donanımı artarsa o kadar netliği artar nazarının. İyiyi anlayabilen, doğruyu anlayabilen iyi ve doğru olanın temiz fıtrat için güzel olduğunu da anlar ve görür. Fizik alemde güzellik ölçülerini tahkim etmeye cüret eder kimileri; ama güzel ölçülebilir olan fiziki alemi aşar. Metafizik alemden güzeli tarif etmeye de kalkabilir birileri; ama güzel ötelerden yani gaybdan gelen bir ikramdır. Ötelerin güzel sesine kulak verip o güzel kokuyu koklayanlar dünyaya ötelere ulaşmak hatrına emanet bilinci ile muamele ederler. Bir yolcu misali geçerler buralardan. Onların rağbeti güzelin merkezi ve kaynağı olan Cemal'edir. Cemal olanı hatırlar, cemal olanı hatırlatırlar ve işlerini cemaliyetle yaparlar.

Bazıları hususi malzemeler ile bir sanat icrası içine girerler, bazıları yapıp eylediği her ne ise onu güzel eyleyerek sanat icra etmiş olurlar. Bazıları ise hem özel bir sanat icra ederler hem de hayatın kalanını sanatkarane bir rikkatle yaşarlar. Odun yakmaktan tarla ekmeye, raftan bir kitabı alıp incelemekten duvar örmeye, trafikten ticaret her ne ise eyledikleri, onu sanatkar inceliği ve letafetiyle yaparak güzel yapmış, güzelleştirmiş ve bütün bunların sebebi olarak el-Cemal olanın tecellisini teşhir etmiş olurlar.

Ah ki güzel olan çeler akılları. İnsan hep güzeli arar güzeli muştular güzele meftun olur. Ya güzele sahip olmak ister ki bu en edna tavırdır, ya güzele şahit olmak ister ki bu üst mertebedir ya da güzel görmek yani belki güzelleştirmektir ki bu mertebelerin alasıdır. Çünkü güzel yani göze el veren, gözü güçlü kuvvetli yapan nedir, diye düşünülmelidir. Güzel olmayan bir oluş, varlık, akış, nesne, canlı var mıdır? Güzel olmayan bir şey yoktur; güzel göremeyen vardır. Güzellik ölçüleri belirleyenler vardır, bir yerden anlaşılır bir durumdur bu ölçülebilirlik kaygısı. Ama güzel dediğiniz şavk, her yerde her andadır; ışıl ışıl yansımaktadır. Göremeyen gözlerin, güzel değil demesi, gözlerin emanet edildiği bünyenin gaflet, atalet ve cehaletindendir. Yaksa bakılan güzeldir. Ama ölçüleri biriciktir, ama güzelliği daha keskin bir nazara mecburdur ama nihayetinde güzeldir. Gözüne el veren, gözünü yani bakışını kudretli, güçlü ve dolayısıyla hikmetli yapabilenler nezdinde çirkin yoktur. Nazarın bu mertebeye urûcu ise nazarın iyi ve doğru olanla insibağı neticesinde mümkün olacaktır. Nazar sahibi ne ile beslenip derinleşiyorsa nazarı da ona dönüşecektir. Kesif olanla ise nazarı kesafet latif olanla ise nazarı letafet görecektir.

Güzelin biçimsel bir form olmadığını söylemiyoruz ama buna indirgenmesine itiraz ediyoruz. Yoksa kör olan ademler içi güzel yok mu diyeceğiz? Güzel, hilkatin muazzam ve muazzez ince ahenginin ifadesi ve ismidir, diyebiliriz. Dolayısıyla cemali temaşa etmek dahi salih amel kabul edilir. Çünkü bu temaşa, insanı hilkati üzerinde tefekküre ve özüne dönmeye vesile olacaktır. Yoksa hakim paradigmanın güzel algısı ile bir algılama yapıldığında ortaya çıkan şey; anlam ve amaçtan kaçış, haz ve tüketim döngüsü olacaktır. Halbuki İslam'da sanat ruha sekine, sadra itminan, bedene deva olacak şekilde tertip edilir.

Birbiri ile irtibatlı olan bütün kevniyat, kulle yevmin huve fî şe'n olan Allah'ın adını durmaksızın zikrederler güzelce. Kulaklar duyar, gözler görür ve kalpler iştirak ederler bu vecde güzelce. Gayrısı ise tatsız ve tutsuz bir sarmalın içinde; daha büyüğüne, daha çoğuna, daha yenisine, güzel demek yalanı ile kendilerini kandırıp ömürlerini cemalin teselli-sinden mahrum ederler. Ah ki ne yazıktır o ademlere. Güzel olanla iyi ve doğru bir rabıta eyleyen murabıtlara güzellerce selam olsun!

Ömür Hazinesi

Bilal KEMİKLİ

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üni. İlahiyat Fakültesi

"Sâat-i vâhiddür ömr-i cihân
Sâat-i tâate sarf eyle hemân"

Fodlacızâde Ahmet Râsim Efendi, yukarıda zikrettiğimiz, beytinde bu dünya hayatının bir saatten ibaret olduğunu söylüyor. Ömür, madem bu kadar kısa diyor, o hâlde ibadet ve tâat ile onu bereketlendir. Manzum Nesâyih-i Şer'iyye ve Mev'ize adlı bir nasihatname de yazan Râsim Efendi, didaktik bir üslûp ile muhatabına sesleniyor: Hayat kısa!

İnsan, ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, yine bir gün bu diyardan göçecek. Bunu biliyoruz; ama hakikate ilişkin pek çok meseleyi unuttuğumuz gibi, bunu da unutuyoruz. Ebedi kalacakmış zehabına kapılıyoruz. Oysa şu sonbaharda dökülen yapraklar, kendi lisanlarıyla bize sesleniyor, Râsim Efendi'nin beytiyle seslendiği hakikati yüzümüze haykırıyorlar. Lakin duyan kim? O çına yaprağının üzerine basa basa yol alıyoruz. Onun konuştuğunun farkında bile değiliz. Bizim aklımızda projelerimiz var, onları takip etmekteyiz. Bitmek tükenmek bilmeyen isteklerimiz, hayata dair hayallerimiz, yarına dair umutlarımız... Bir ötesi yok. Bir ötesi olsa, aklımızda bu dünya hayatının bir saatten ibaret olduğunu fehmedeceğiz. O basıp geçtiğimiz yaprağın ve yağan sonbahar yağmurlarının bize konuştuğunun ayrımına varacağız. Süleyman olacağız; varlığın lisanını çözeceğiz. Ama hayır; bu bize ağır geliyor. Yaşayıp gidiyoruz.

İnsan, bir yanıyla "ünsiyet eden", öteki yanıyla "unutan" varlık. Ünsiyet etmek bizi varlıkla dost kılıyor. Hayat bu "dostluk" ile kemâle erip

güzelleşiyor. Unutmak ise, bir yönüyle nimet, öteki yönüyle külfet… Nimettir; bunca derdi, tasayı, gamı ve kederi unutmak lütufların en hasıdır. Unutmazsak, sürekli dikiz aynasına bakıp önündeki duvara toslayan şoför gibi oluruz. Nedametler mezarlığıdır dikiz aynasından bakıp durduğun. Pişman ol, istiğfar et, ders çıkar ve unut. Kolay değil; ama unut ki, yol alasın.

Unutmak, öteki yanıyla külfettir demiştik. Evet, öyledir. İnsan, bu dünya hayatının cazibesine kapılır, dönüp dolaşıp asıl gideceği o anı unutur. O anın adı ölümdür. Soğuk kelimedir derler; lakin hayatı anlamak için bu "soğuk kelime" ile de ünsiyet kurmak icap eder. Çünkü ölüm vicdanı diri tutan iksirdir. O iksiri kaybeden kişi zalim ve gaddar olur. Ama ne kadar unutursak unutalım, ansızın kapımızı ölüm meleği çalıyor. A, diyoruz, daha dün birlikteydik… Nasıl oldu? İrkiliyoruz, üzülüyor, dertleniyoruz ansızın gel emrine muhatap olan dostumuzu uğurlarken. Fakat bu o kadar da uzun sürmüyor; serviler arasında sırladığımız dostumuzun huzurundan ayrılır ayrılmaz hayatın akışı içinde unutup gidiyoruz.

İnsan kolay unutan bir varlık. Bu lütuf penceresinden bakarsak, pek hoş bir haslettir. Fakat külfet penceresinden bakıldığında, tuzak. Hakikaten bir tuzak; yakın, çok yakın olan o ânı unutup sürekli daha çok kazanmanın, daha çok anılmanın ve daha çok alkışlanmanın yolunu yordamını arıyoruz. Bu özelliğimiz çokça meşhur olduğu için bilgeler bizi hep uyarıyorlar. Bizi uyaran bilgelerden biri de "şairler sultânı" Bâkî'dir. Şöyle sesleniyor:

"Zîr-i hâk olsa gerek menzilün âhir ni'delüm

Mâline mâlik imişsin tutalım Kârun'un"

"Ey unutan insan! Farzedelim ki, Kârun'un bütün mülkü sende olsun; sonuçta gideceğin yer toprağın altı olduktan sonra neye yarar?"

Evet, neye yarar? Bu soruyu sormak, zenginliğe, dünyayı imar etme idealine, iyilik ve güzellikleri ikame etmek için çaba sarf etmeye, iktidara gelmeye, mevki ve makam sahibi olmaya, bilimsel keşifler yapmaya ve projeleri hayata geçirmeye mani değil. Öyle sanıldığı gibi, dünya hayatını güzelleştirme idealinden uzağa düşmüş olmuyoruz. Burada bir dilemma aramanın manası da yok. Elbette çalışıp çabalayacak ve ideallerin için yol alacaksın; lakin bunu yaparken, sana verilen ömrün kısa olduğunun da ayrımında olacaksın. Biz, "Kıyametin hemen kopacağını bilseniz de ağaç dikin." emrine muhatap bir medeniyetin çocuklarıyız. Ağaç dikmek dünyayı güzelleştirmek, hayatı zenginleştirmek ve varlığı sevmek demektir. Yarına dair daima umutlu olmak, hayaller kurmak, projeler geliştirmek ve sürekli çalışmakla memuruz. Lakin bütün bu çabaların bizi asıl görevimizden alıkoymamasına, unutulmaması gerekenleri unutmamıza ve yapmamız gerekenleri yapmamamıza sebep olmaması gerek. Dengeyi iyi kurmanın yolunu yordamını araştırmalı, büyük pişmanlıklara ve geri dönülmez hatalara düşmemek için gayret etmeliyiz.

Bizim aklımızda projelerimiz var, onları takip etmekteyiz. Bitmek tükenmek bilmeyen isteklerimiz, hayata dair hayallerimiz, yarına dair umutlarımız… Bir ötesi yok. Bir ötesi olsa, aklımızda bu dünya hayatının bir saatten ibaret olduğunu fehmedeceğiz. O basıp geçtiğimiz yaprağın ve yağan sonbahar yağmurlarının bize konuştuğunun ayrımına varacağız. Süleyman olacağız; varlığın lisanını çözeceğiz. Ama hayır; bu bize ağır geliyor. Yaşayıp gidiyoruz.

Diriliş Yılları -1-

Mustafa KİRENCİ

1991 Yılı

15 Ağustos 1991, Perşembe

İmza dergisinin son sayısında Bursa Mitingi'ne dair Erdal Büyükdeniz güzel bir yazı kalem almış. Yazının başlığı *Masal* şiirine telmihen bir kinaye: "Batıya Giden Oğullar". Konuşmayı özetleyen yazıda mitinge katılımın azlığından hareketle yazar şu soruyu sormuş: *"Peki Sezai Karakoç'un eserlerinden bin dönem beslenenler neredeydiler?"* Onları yazar 'Batıya giden oğullar' olarak vasfetmiş.

Tarihsiz (1990-1991?)

Bugün büroya Şerif Mardin'le Ruşen Çakır geldiler. Şerif Mardin üzerinde çalıştığı Bediüzzaman Said Nursi'ye dair bir konudan bahisle kanaatini öğrenmek istediğini söyledi.[1] Üstat epey anlattı; sonunda sözlerini "bunlar benim şahsi kanaatlerim elde edilmiş, yazılmış bilgiler değil, eğer katılıyorsanız yazabilirsiniz ama benim ismimi vermeyin" diyerek bağladı.

Tarihsiz (1990-1991?)

Bugün Mahmut Toptaş Hoca Diriliş'e geldi. O sıralar bir kısmı açılan Ayasofya Camii'nin imamı idi. Cuma namazında hutbesini de dinlemiştik. Beyaz/bej bir takım elbise giymişti. Oldukça nurani, esprili, hoş sohbet bir zat. Sohbet arasında siyasi atmosfere dair bahis açılınca "Efendim" dedi, "Memleketten hemşeriler gelmişti. Memleketin hali nedir diye Mahmut Hoca'ya sorun demişler bizim memlekettekiler. Ben de onlara, beni Ayasofya'ya imam yaptıklarını söylerseniz onlar gerisini

1 *Bediüzzaman Said Nursi Olayı: Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme*, Tercüme: Metin Çulhaoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

anlarlar, dedim" diyerek hepimizi güldürdü.

***

Irak yaklaşık 3 ay boyunca bombalandı ve BM'in şartlarını kabul ederek ateşkesi kabul etti. Irak ordusu bu sefer de Mart başlarında ülkesinde bulunan Kürt ve Şiilere karşı katliam yapmıştı, 1 milyonu aşkın Iraklı Kürt Türkiye'ye sığınmıştı. Bu bahane ile Batılılar ironik bir tabirle "Huzur Harekâtı-Operation Provide Comfort" sadık çevirisiyle "Konforu Sağlama Harekâtı" adını verdikleri bir harekât başlatmışlardı. Çok uluslu bu harekâtın sonraki yıllarda Türkiye için birçok sorunun -mülteciler ve terör- kaynağı olduğu anlaşılmıştı. O zamanlar koalisyon güçleri olarak tanımlanan Amerika ve onun yanındaki ülkeler, Irak'ın kuzeyinden askeri varlıklarını çekmek için bir oyun daha oynayıp Türkiye'de konuşlanacak acil müdahale kuvveti kurdular. Uzun yıllar -1996 sonuna kadar- Türkiye'nin muhatap olduğu bu kuvvet *Çekiç Güç* olarak adlandırıldı. Orijinal ismi "Poised Hammer" olan ve birebir Türkçeye çevrildiğinde "Kalkık Horoz (tabancanın horozu)" anlamına gelen bu kuvvetin Türkçe çevirisi de o sıralar tartışılmıştı. Neticede Çekiç Güç aslında Türkiye'yi bölmek ve daha rahat operasyon yapabilmek için kurulmuş güçlerden biriydi. Bu her zaman böyle oldu. Vuku bulan birçok olaydan sonra asıl maksatları anlaşılmaya başlandığında Amerika, her zaman yaptığı gibi 1997 yılında Çekiç Güç'ün adını değiştirdi. Yeni ismi Kuzeyden Keşif Harekâtı (Operation Northern Watch) oldu ve 2003 yılına kadar devam etti. Bu süre yani 12 yıl içinde de olan olmuş, emperyalist hegemonya uzun yıllar karşımıza çıkacak fitne tohumları ekmenin yanı sıra milyonlarca insanı öldürmüş, milyonlarcasını da yerinden yurdundan etmişti. Kuveyt'in işgali ve Saddam'ın kıyımlarının da birer bahane olduğu ortaya çıkmış, hatta Saddam'a Kuveyt'i işgal etme telkininin Amerika Dışişleri Bakanı tarafından yapıldığı da yazılıp çizilmişti.

O sıralar Üstad'ın karşı çıktığı ve gelen bazı gazete mensuplarına, siz bari yapmayın, diyerek uyarıda bulunduğu bir tabir dilimize girmişti: *Kuzey Irak*. Artık "Irak" yoktu, "Kuzey Irak" vardı. Güya bir yön tarifi eder gibi ifade edilen, aslında önce zihinlerde parçalanmaya çalışılan bir Irak vardı artık. Sanki ülkenin topraklarının bir yönü -Kuzey tarafı- tarif ediliyormuş gibi zannedilse de aslında zihinlerdeki bütünlük bozuluyor ya da parçalanabilir olma hali ortaya çıkıyordu. Önce bizim kafamızda parçalanıyordu Irak. Nitekim öyle oldu, "Kuzey Irak" tanımlaması yerleşti. Bugünlerde aynı şeyi Suriye için de gördük.

***

Talat Sait Halman aradı. XII. Dünya Şairleri Kongresi'nde "World Academy of Arts and Culture" ödülü verildiğini söyledi. UNESCO'nun 1991 yılını Yunus Emre Sevgi Yılı ilan etmesi sebebiyle 12. Dünya Kültür Kongresi (World Academy of Arts and Culture-WAAC) 16-20 Eylül 1991 tarihleri arasında İstanbul yapılmış ve ödül Üstad'a verilmişti.

***

Bu yıla damgasını vuran bir başka olay da 1992'de yapılması gereken genel seçimin bir yıl öne yani 20 Ekim 1991 tarihine alınması oldu. Üstat seçimden önce çok partili hayata geçişimizle başlayan 40 yıllık süreci değerlendirdiği matbu 4 sayfalık bir bildiri yayımladı. Bildiride bilhassa "millet" ve "devlet" kavramlarının sosyolojisine tarih perspektiften dikkat çekiliyor, eğitim-öğretim, ziraat, sanayi ve ticaret, dış ve iç siyaset konularında, İslâm Ortak Pazarı, İslâm Bloku veya Paktı, İslâm Devletleri Birliği meydana getirilmesi konusunda Diriliş görüşü temel maddeler halinde özetleniyor, "Tam anlamıyla özgün, geçmiş deneyleri hesaba katan bir Diriliş Modeli" ideali dile getiriliyordu. Diriliş Partisi yeterli teşkilat sayısına sahip olmadığı için katılamadığı bu seçim sonuçlarına dair öngörüler de bildiride yer alıyordu: "Bu seçim, hiç bir umutlu sonuç getirmeyen bir seçim olacaktır. Ya da belki tek fayda olarak, zaten belirmiş olan, bu partilerden artık bir hayır gelmeyeceği gerçeğini daha çarpıcı bir şekilde ortaya koymayı sağlayacaktır. Bu seçimin galibi olmayacak, mağlupları olacaktır." Nitekim seçime katılan 6 siyasi partiden hiçbiri tek başına iktidara gelememiş, bu seçim sonuçlarıyla başlayan sürecin sonunda neredeyse bütün siyasi partiler zamanla tasfiye olmuştur. Seçim sonuçlarına göre DYP yani Demirel en yüksek oyu alarak birinci parti olmuştu. Seçim öncesi akıl almaz vaatlerde bulunan -o zamanlar bir yorumcu 'Demirel'in gökteki yıldızları vadettiği' şeklinde tanımlamıştı- Demirel'in bu zaferini! Üstat seçim sonuçları kesinleştiğinde çıkan tabloyu "Pirus (Pyrrhus) Zaferi" olarak tanımlamıştı.

1991'in Diriliş'te yankı bulan ve heyecanla karşılanan en önemli hadisesi, yılın son günlerinde bütün dünyaya ilan edildi. Sovyetler Birliği resmen çökmüştü. 25 Aralık'ta Mihail Gorbaçov, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) liderliğinden istifa etmiş, ertesi gün de parlamento 15 devletin bağımsızlığını tanımıştı. 30 Aralık 1922'den beri Rus esareti altındaki devletler 69 yıl sonra bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Bundan sonra Türkî Cumhuriyetler tabiri, coğrafi ve siyasi olarak büyük bir devletler topluluğunu ifade etmek için kullanılacaktı.

Haftalik Dirliş Dergisi'nin Kapanışı

1991 yılı boyunca derginin çıkışı iyice inkıtaya uğramış, haftalık dergi adeta aylığa dönmüştü. Mesela haftalık olarak yılda 52 sayı çıkması gerekirken, 1991 yılı boyunca 12 sayı çıkabilmişti.

5 Şubat 1992 tarihli, 48 sayfa olarak 3 sayı bir arada (131-132-133) çıkan Diriliş'in bu sayısı, son sayısı oldu. Bu sayıda Üstad'ın, dergideki aksamalarla ilgili "Yeniden" başlığıyla kaleme aldığı yazıyı paylaşmak istiyorum.

Yeniden

Evet, geçen yıldan beri intizamını kaybeden dergimizin çıkışı, en son, dört ay ara verme gibi büyük bir kesintiye uğradı. Abonelerimizden ve tüm okurlarımızdan özür dileriz. Abonelerin haklarının baki olduğunu, onu yerine getireceğimizi söylemeye gerek bile yoktur tabii.

Bizim içinde bulunduğumuz şartlarda, aslında dergi çıkartma mümkün değildir. Ancak, Allah'ın lütfuyla, okurlarımızın, yakınlarımızın samimi alâkaları ile çıkabilmiştir geçmiş yıllarda dergimiz. Bir de, malla, parayla yapılamayan "can"la yapıldığı için, işte, bazı sıhhat sorunları, yorgunluklar, bu ara vermeleri maddi sorunlarla birlikte mecburi kılmıştır.

Allah'tan dileğimiz, bundan böyle, Dergimizin bir kesintiye uğramaksızın devam etmesidir. Her zamanki gibi, adeta bize şartlarımıza göre olağanüstü güç lütfederek.

Evet, günlük gazete hayali bir ara durdurmuştu dergimizi. Onda muvaffak olamadık. Şimdi de, sağlık ve maddi sorunlar, erken seçimin psikolojimizde doğurduğu kırıklık (unutmayınız ki, biz de insanız) bir süre durdurdu Dergiyi.

İnşallah ve hayırlısıyla bundan *sonra durmayız, devam ederiz.*

Bizi, kötü günlerimizde de, iyi günlerimizde de terketmeyen, yalnız bırakmayan kardeşlerimize teşekkür ediyoruz, sağ olun diyoruz.

Evet bu sayı, *Diriliş*'in son sayısı oldu. Yazıda devam etmeye ilişkin temenniler olsa da son cümleye bugünden baktığımızda daimi bir veda hissi de kendini duyuruyor. Diriliş 1960'tan başlayarak 38 yıl boyunca aralıklarla 7 dönem halinde çıkmış ve toplamda 395 sayı yayımlanmıştı.

Üstad'ın derginin bu son döneminde kaleme aldığı yazılarından birçok eser ortaya çıktı -ileriki sayılarda değineceğim- ve onlar peyderpey Diriliş külliyatına katıldılar. Yalnız iç ve dış politikaya dair analizleri -bilhassa Körfez Savaşı ve Irak'ın işgali-, *Siyasi Bir Portre: Turgut Özal* yazıları ve **Hatıralar**'ı sağlığında kitaplaşmadı. Dergi kapandıktan sonra yayımlanan bütün yazılarını tarih sırasına göre dergi sayfalarından kesip ayrı ayrı dosyalamıştık. Bazıları zaten üst başlıkla yayımlanmıştı: *Hatıralar, Fizikötesi Açısından, Kurumlar, Büyüklerimiz: Mevlâna ve Başyazılar, Çeviriler...* Bunlar teksir kâğıtlarına yapıştırılarak ayrı ayrı dosyalandı. Ve dizgiye hazır hale getirildi. Derginin ilk sayısından son sayısına kadar toplam 133 sayıda tefrika edilen *Hatıralar* dört klasör olmuştu. Üstat, *Hatıralar*'ı 55 yaşında yazmaya başlamış derginin kapanmasıyla 1974 yılına kadar gelebilmişti. Kaleme alınan 41 yıllık hayatın başlangıç kısmı, adeta 55 yıllık bir hasılanın içe dokunan ifadeleriyle doludur. Cumhuriyetin 10. yılında doğmuş şair için toplumsal yıkımlar, değişimler, siyasi çalkantılar, ekonomik zorluklar ve bütün bunların şekil verdiği insan ilişkileri, hayatı "ateşten bir azaba" çevirmiştir. *"Geriye dönmek belki kimileri için çok zevkli bir uğraştır. Ama benim için hiç de öyle değil. Baştan beri bir daha yaşamak demek olan hatıraları gözden geçirmek, ateşten bir azap demek benim için. Ama öyle de olsa tecrübelerimizden yararlanacak birkaç kişi çıkacaksa, bu azaba katlanmaya değer... Hayat, en ılımlı, hayat vahşi ve yırtıcıdır. Ama en yırtıcı hatırat bile yansıttığı hayatın yanında ılımlı ve ehlî kalır."*[2]

Hatıralar bir yönüyle bir hayatın safhalarını gösterse de başka bir yönüyle sivil bir vakanüvislik örneğidir. Kişisel hayatın dışında

2 Üstad'ın benzer düşüncelerini dile getiren 1981'de yazdığı "Konuk" şiirine bakılabilir. *Gün Doğmadan*, s. 613-614.

gelişen ve hayata eşlik eden, onu şekillendiren nice olay, siyasi ve toplumsal gelişmelerin yansımaları, bir düşünür ve şairin kaleminden zuhur etmiştir. Ülkemizin yaklaşık 50 yıllık siyasi, toplumsal ve basın-yayın hayatına dair nice bilgi, ayrıntı ve yorumlarla mücehhezdir. Bu 50 yıllık yakın tarih ve ona eşlik eden bir insan hayatı bütünüyle orada nefes alıp verir. Bu hayatın şahsi taraflarında, Üstad'ın sevdiği Hacı Bayram Velî dilinden:

Nagehan ol şâr'a vardım,
O şârı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş u toprak arasında

demesi gibi bir oluşun izlerine de şahit olmak mümkün. İnsanın dünya hayatı zahir ve batın arasında, içten dışa, dıştan içe "o her an yeni bir yaratıştadır" buyruğunca şekilden şekle, kalıptan kalıba giriyor. Farsça "şar" şehir anlamında bir kelime, Yunus da, Karacaoğlan da, Eşrefoğlu Rûmî de bu anlamda kullanmışlar. İsmail Hakkı Bursevî onu "kalp" diye vasfediyor. Yani "evin içi". Dünya dediğimiz devasa şehir de ömür müddetince bizim evimiz. Kendi evimizin içinden dışımızdaki eve, dışımızdaki evden de kendi evimize gide gele "hayatımız" dediğimiz ömrü şekillendiriyor ve nihayetinde tamamlıyoruz. Bu satırları yazarken *Zamana Adanmış Sözler*'den[3] bize çok başka bir şey söyleyen şu mısraları da hatırıma geldi:

...

Dünya bir istiridye
Dönüşelim bir inci tanesine
Dünya bir ağaç
Bir özlem duvarı
Bülbül sesine

İşte topu topu 15 kelimelik şu mısralar ne çok şey anlatıyor. Hele "dönüşelim bir inci tanesine" ve "bir özlem duvarı" bana daima insanın bütün bir hayat macerasının ifadeleri olarak gelir. İstiridye ne kadar da dünyaya benziyor. Belli ki şair için dışı değil içi ilgiye mazhar. Birçok ülkede bir besin kaynağı. Ama onun bir de incisi var. Hem de kendisine asla benzemeyen, göz alıcı, en mahfuz yerlerde korunan. Değerli olan da o. Âdeta dirilişi hatırlatıyor. Dünya denen bu sert kabuğun içinde âdeta inciyi örnek alarak her birimizin ona dönüşebileceğimizi söylüyor. En önemlisi bunu, bir nasihat olarak değil kendisini de katarak 'dönüşelim' diyor. Bir amaç tayin ediyor. Şimdimizi geleceğe taşıyor. Sonra başka bir açıdan yaklaşarak dünyayı ağaca ve bir özlem duvarına benzeterek de bize anlatmak istiyor. Bu sefer ağaç bir an gönlümüzü okşamışken, dünyanın sert yüzü yani 'özlem duvarı' oluşuyla karşılaşıyoruz. Şair bütün özlemleri bülbül sesiyle anlatıyor. Musikili, ahenkli ve insan ruhunda karşılık bulacak her şey. Bir yanda somut varlığıyla inci, diğer tarafta güzel sesiyle bülbül. Biri göz alıcı diğeri gönül okşayıcı, nağmeleri ruha dokunan. Bana öyle gelir ki ruhun özlemleri ile realite (dünya) arasındaki çelişkiyi zarifane anlatan bu mısralar, şairin hayatının da tercümanı oluyorlar. Benim nazarımda *Hatıralar*'ın iç evreni insana böyle de sesleniyor.

(Devam edecek)

İşte topu topu 15 kelimelik şu mısralar ne çok şey anlatıyor. Hele "dönüşelim bir inci tanesine" ve "bir özlem duvarı" bana daima insanın bütün bir hayat macerasının ifadeleri olarak gelir. İstiridye ne kadar da dünyaya benziyor. Belli ki şair için dışı değil içi ilgiye mazhar. Birçok ülkede bir besin kaynağı. Ama onun bir de incisi var. Hem de kendisine asla benzemeyen, göz alıcı, en mahfuz yerlerde korunan. Değerli olan da o. Âdeta dirilişi hatırlatıyor.

3 *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2010, s. 425.

Yolcu

Öznur GÖRÜR KISAR

İbnü'l Arabi'ye göre insan dinamik bir varlıktır. Ona göre insan fıtratı gereği yolcudur. Sürekli hareket hâlinde ve değişim içerisindedir. Arabi bu sebeple yolcu olma halini insanın hakikate ulaşma süreci olarak addeder.

O; yolculuğun dış yolculuk ve iç yolculuk olarak iki türlü gerçekleştiğinin altını çizer. Dış yolculuk mekânsal ve fiziksel hareket halinde olmayı ifade ederken, iç yolculuk insanın kendine olan içsel yolculuğunu tanımlamaktadır.

Ona göre dış yolculuk; Mevla'nın yeryüzündeki tezahürlerini, onun aleme muazzam şekilde yansımasını görmeyi, görebilmeyi mümkün kılar. İnsanın hayat yolculuğunun bir parçası olan dış yolculuk arayış, tefekkür ve ibret nazarından bakabilmeyi sağlarken, yeryüzü üzerinde yaratıcının izlerini, mucizelerini okumayı gerektirir.

İbnü'l Arabi'ye göre içe yolculuk insanın kendine olan yolculuğudur. Kendini bulma ve hakikat arayışını içerir. Mikro düzeyde kendini anlamayı, bilmeyi ve dünyayı anlamlandırmayı kapsar. Bu yolculuğun sonunda macro alemin minik bir parçası olduğunu görebileceği mertebeye erişebilmesi ise yolculuğun en güzel ve olması beklenilen halidir.

Yolculuğu ve yolu bu minvalde değerlendirdiğimizde; yolun ve yolda olma halinin ancak bu şekilde anlam kazandığını görebiliyoruz. Yine buradan bakıldığında yolculuğun, seyahatin, insanın kendiyle olan macerası, mekanla, alemle kurduğu ilişki onu farklı bir boyuta taşıyıp, anlamlandırmakta.

Modern insan ruhunu besleyecek seyahatleri, yolculukları, yolu küresel kapitalist sisteme kurban ettiğinde, bırak kendini bulmayı, kaybetmeye mahkum olmayı baştan kabullenmiş sayılır.

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklıselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır." (Al-i İmran 190)

"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken her vakit Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler ve şöyle derler: Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru" (Al-i İmran 191)

Yaratıcının dünyada anlam bulma ve kendini anlamlandırmaya dair insandan beklentileri olduğunu ayetlerde apaçık müşahede etmekteyiz. Yolda olma durumu, anlam inşa etme süreci ve kendini bulma yolculuğu Mevla'nın kudretini aşikar eden, onun tecellisi olan ayetleri, izleri, işaretleri, yeryüzünde bir mucize olarak bulunan nimetlerinin üzerinden okumayı biz kullarından beklemektedir.

Yaradan, insanın yolculuğunu hayatının sonuna dek devam edeceği bir yürüyüş olarak görmektedir. Kulundan bu yolculukta beklentisi ise her zaman kendini geliştirebileceği, anlamı arayıp, kendinin en güzel haline erişebileceği, dönüşebileceği bir kul olabilmemizdir. Kadim kültürde insandan beklentiler bu minvalde olagelmiştir. Kendini arayan, kendinin en güzel haline ulaşma noktasında merhaleler yaşayacaktır. Bu kulluk yolculuğunun beraberinde getirdiği merhaleler tefekkür, denge ve şükür hali ile bir yürüyüş ve yolculuk olabilirse kulluk ancak anlam kazanabilir.

İnsanın insan-ı kamil olma yolundaki bu sancılı yolculuğu, alemi bütünüyle tefekkür ediyor halde olması, olan biteni hayretle gözlemlemesi, alemdeki gizleri doğru şekilde okuyuşu onu Mevla'sına yaklaştıracaktır. Bu yakın olma gayreti, rıza arayışı alemde bir zerre olduğunun kabulü ve aczini bilip haddini bilişi, içindeki hakikat yolculuğunun doğru bir rota üzerinde olduğunun göstergesi olabilir.

Bütün bu hakikatler ışığında insanın zaman zaman uzaklara gitme arzusu ve hayali anlam kazanabilir belki. Gitmeyi neden sever insan? Neden ister, neden arzular? Uzaklaşmak belki de var olan o halden beri olup, kendini dışarıdan görmeyi, dinlemeyi ve o hal ile yeniden konuşabilmeyi, sorgulayabilmeyi belki de yüzleşebilmeyi mümkün kılar.

Şairin "Seyahatler çekiyor içim" sözü insanın gitme isteğine, yolda olma hissine, arzusuna tercüman oluşu; insanoğlunun gitmeye, yola meftun olması halinin elbette yersiz olmadığının bir göstergesi olabilir. Dünyada kendi yerini bulabilme arzusunu fıtraten içimize yerleştiren rabbimizin bir hikmete binaen bu ihtiyacı yaratılışımızda var ettiğine iman ediyoruz.

Allah gökyüzünün renginin her gün farklı coğrafyalarda başka bir tonda insanoğluna çatı olduğunu, suyun her yerde farklı bir tadının olduğunu, kıvrıla kıvrıla akışının, heyecanının, coşkusunun bile ayrı olduğunu, yeşilin her tonunun her yerde başka olduğunu, çiçeğinin her bölgede bambaşka çeşitte ve güzellikte olduğunu, bölgelere has meyvelerinin ve farklı tatlarının olduğunu, rüzgarın bazı bölgelerde hırçın, bazı yerlerde tatlı bir meltem olarak estiğini, insanın kimi yerde daha sakin, kimi yerde coşkun akan ırmaklar gibi delifişek bir tabiata sahip olduğunu, denizinin mavisinin her yerde başka olduğunu, taşının, yücelerdeki dağlarının her yerde türlü türlü olmasını insanoğlu olarak bizim görmemizi, müşahede edip iman etmemizi ve tecellisine teslim olmamızı, şükür makamında olmamızı ister, bekler.

Yol ve yolda olmak bizi ona yaklaştırır. Büyütür, besler fani yanımıza iyi gelir. Yolda olmak, hareket halinde olmak insan ruhuna iyi gelir. İnsan ruhunun daima yolculuk halinde olması, kemalat yolculuğu da kul olmaklığımıza iyi gelir, şifa olur vesselam.

Tecrübenin İflası: Malumat Çağında İnsan

Abdülkadir DEMİRCAN

Günümüz insanı, insanlık tarihinin en çok "bilen" ama nesnelerle ve hayatla en az "temas eden" kuşağı haline geldi. Dünyanın öteki ucundaki bir iklim krizini, okyanus tabanındaki canlıların ekolojik dengesini, kuantum fiziğinin temel yasalarını ya da bir tohumun hücrelere bölünüp ağaca dönüşme evrelerini tek bir dokunuşla öğrenebiliyoruz. Ancak aynı insan, sabah yürüdüğü yoldaki ağacın adını bilmiyor; bastığı toprağın kokusunu, komşusunun yüzündeki, çöküntünün, kederin ne anlama geldiğini fark etmiyor. İsmet Özel'in "*Albatrosu Baudelaire'den öğrendim ama hiç hayıt ağacı görmedim*" ikilemi, bugün bireysel bir eksiklik olmaktan çıkıp kitlesel bir yaşam biçimine/sorununa dönüştü. Bilgiyi zihnimizde devasa bir kütüphane gibi istifliyoruz; fakat o kütüphanenin kapısından çıkıp sokakta yürümeyi beceremiyoruz.

Bu tablo, modernitenin insan zihnine kurduğu en büyük tuzaklardan... Modern düzen, her şeyi ölçülebilir, kategorize edilebilir ve rasyonel bir kalıba sokulabilir şekilde düzenlerken, insanın somut gerçeklikle bağını kopardı. Bilginin dolaylı ve zahmetsiz hale gelmesi, tecrübe denilen kavramın içini boşalttı. Doğa olaylarını ekrandan izlemek veya üzerine yazılmış teknik analizleri okumak, o gerçeklikle sahada karşı karşıya gelmenin yerini tutmuyor. Doğayı ve evreni sadece yüksek çözünürlüklü görseller üzerinden tanıyan fakat ayağı çamura değdiğinde rahatsız olan insanın durumu tam da budur. Sistem, insanı kâğıt üzerinde her şeyi çözen ama hayatta hiçbir şeyin sorumluluğunu alamayan korunaklı bir alana hapsetti. Bilgi, insanı dünyayla bağ kurmasını sağlayan bir köprü olmaktan çıkarak, insanı dünyadan koruyan/soyutlayan bir yalıtım malzemesine dönüştü.

Üstelik bu araçsal akılcılık, beraberinde ciddi bir zihinsel kibir getiriyor. İşimize yaramayan, hayatımıza dokunmayan, sadece sözel alanlarda statü sağlayan bir malumat yığınıyla dolaşıyoruz. Gündelik yaşamın en basit insani krizleri karşısında çaresiz kalan ama küresel mekanizmalar üzerine saatlerce teorik tartışma yürütebilen zihinler ürettik. Artık oturulan her masada bilgi, bir paylaşım zemini değil; tüketilen malumatlarla karşıdakini alt etme aracına dönüştü. Bilgiyi bir yaşam rehberi olarak değil, kendimizi başkalarından ayırma ve bir kimlik inşa etme aracı olarak kullanıyoruz. Zihnimiz sürekli işliyor; fakat bedenimiz ve hislerimiz bu sürecin tamamen dışında kalıyor. Hayatın ritmiyle bağını koparmış, her şeyi mantık dizgesine oturtmaya çalışan bu aklın ürettiği sonuç ise derin bir yalnızlık ve yabancılaşmadır.

Nihayetinde, zihnimizde biriktirdiğimiz bu devasa veri deposu, hayatın en çıplak ve kaçınılmaz gerçekleri karşısında işlevsiz kalıyor. Bir kriz anında, sarsıcı bir kayıpta ya da kendimizle baş başa kaldığımız o sessiz anlarda teorilerin hiçbiri sığınak olamıyor. Çünkü insanı ayakta tutan şey zihinsel yükün ağırlığı değil, hayatla kurduğu doğrudan ve hesapsız ilişkidir.

İhtiyacımız olan şey zihnimize biraz daha veri depolamak ya da yeni kavramlar ezberlemek değil. Aksi halde kendi zihnimizde kurguladığımız cam fanusumuzun içinde ömür tüketir, yanı başımızda akıp giden hayatın hakikatinden habersiz kalırız. Bilginin getirdiği o yapay özgüveni bir kenara bırakıp, dünyanın basit, yalın ve dolaysız gerçekliğine geri dönmek zorundayız. Çünkü hayat, üzerine makaleler yazılacak bir proje değil; bizzat tecrübe edilecek bir süreçtir.

Doğayı ve evreni sadece yüksek çözünürlüklü görseller üzerinden tanıyan fakat ayağı çamura değdiğinde rahatsız olan insanın durumu tam da budur. Sistem, insanı kâğıt üzerinde her şeyi çözen ama hayatta hiçbir şeyin sorumluluğunu alamayan korunaklı bir alana hapsetti. Bilgi, insanı dünyayla bağ kurmasını sağlayan bir köprü olmaktan çıkarak, insanı dünyadan koruyan/soyutlayan bir yalıtım malzemesine dönüştü.

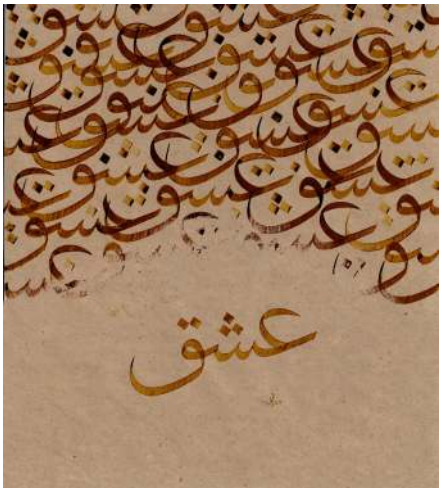
Haz Sanatı(!): Hat Sanatı Üzerine Bazı Mülahazalar

Mustafa Cemil EFE
Hattat

İslam sanatları içerisinde hat sanatının konumu, sur içinde Sultanahmet Camii'nin konumu kadar eşsizdir. Bu bağlamda hat sanatı üzerine yazılan, çizilen ve söylenen her şeyin kıymetli olduğuna inanıyorum. Çoğu zaman birbirini tekrar eden metinler ve anlatılarla karşılaşıyor olsak da bunların her birini değerli buluyorum. Geçmişten bugüne kaleme alınan eserlere göz gezdirdiğimizde, genellikle sanatın mahiyeti, sanatkârlar veya belli başlı eserler hakkında yazılmış teliflerle karşılaşıyoruz. Bununla birlikte ihmal edilen bazı alanların varlığı da açıktır. Bunların başında günümüzde hat sanatına olan ilginin sebepleri, sayıları giderek artan kurslar ve talebe profilleri, sanatın pazarı ve şüphesiz teknolojinin bu sanatla kurduğu ilişki gelmektedir.

Diğer yandan haz ile hakikatin birbirine karıştırıldığı bir çağda yaşadığımızı ifade etmeliyim. Bugün birçok kimse, hat sanatını anlamak, okumak yahut temsil ettiği medeniyet tasavvurunu kavramaktan ziyade ondan estetik bir haz almak için ona yönelmektedir. Yazının ne söylediğinden çok nasıl göründüğü önemsenmekte, mana ise çoğu kez biçimin gölgesinde kalmaktadır. Bu sebeple yazının başlığına "Haz Sanatı" ifadesini bilhassa koydum. Çünkü bugün hat sanatı, hakikate açılan bir kapı olmaktan ziyade birçok insan için sadece güzel görünen bir nesneye dönüşme riskiyle karşı karşıyadır. Oysa hat sanatı, sadece göze hitap eden bir estetik değil, kelâmın manasına hizmet eden bir medeniyet dilidir. Haz, hakikatin önüne geçtiği anda sanat da aslî istikametinden uzaklaşmaya başlamaktadır.

Bendeniz, bu çağın bir sanatkârı olarak yaşadığım zamana uygun hareket etmeye çalışırken aynı zamanda kadim bir sanatla meşgul olma serüvenimi ve bu süreçte edindiğim tecrübeleri burada paylaşmak istiyorum. Yukarıda zikrettiğim hususlarda tecrübe paylaşımını son derece kıymetli buluyor, birkaç başlık altında bu meseleleri değerlendirmek istiyorum.

Hat sanatı nedir ve bugün ne durumdadır?

Günümüzde, genel olarak Müslümanlar nezdinde hat sanatı, İslam harfleriyle yazıldığı için kutsal kabul edilmektedir. Ne yazıldığına bakılmaksızın, örf ve gelenek gereği değer gördüğü de aşikârdır. Harf İnkılabı'ndan önce bu topraklarda Arap alfabesiyle Osmanlı Türkçesi kullanılıyordu. İnkılaptan sonra yerine Latin alfabesi kabul edilince, eski alfabeyle yazılmış pek çok şey ya tamamen ortadan kayboldu ya da antika olarak mezatlarda el değiştirmeye başladı. O yıllarda bir nalbur dükkânının kapısında bulunan Osmanlıca bir tabela, yalnızca eski yazıyla yazıldığı için indiriliyor; ya imha ediliyor ya da eski eşya adı altında satılıyordu. Bugün ise bir eskici dükkânında böyle bir tabelaya rastlayan kişi, onu bir sanat eseri zannederek satın alıp evine asabiliyor fakat üzerinde ne yazdığıyla çoğu zaman hiç ilgilenmiyor. Çünkü harflerin Arapça olması ve Kur'an yazısını hatırlatması, o tabelanın kutsal kabul edilip duvara asılması için yeterli görülüyor. Böylesine bir bilinçsizliğin toplumun geniş bir kesiminde var olması, bana göre bugün hat sanatının önündeki en büyük engellerden biridir. Zira bir toplum kültürel olarak çöktüğünde geriye tahrif edilmiş bir din anlayışı ve bid'atlar kalmaktadır.

Şüphesiz hat sanatı, Kur'an-ı Kerim ayetlerini güzel yazıyla icra etme sanatıdır. Manevî yönünün yanı sıra, usulüne uygun yazıldığında gönüllere huzur verdiği de erbabınca malumdur. Ancak İslam harflerini adeta bir "öcü" gibi gören çevrelerin ve sahip oldukları imkânların etkisiyle bugün hat sanatı çoğu zaman folklorik bir unsur olarak sunulmakta; panayır çadırlarında, resim şövalelerinde veya belediyelerin son derece vasat sergi salonlarında sergilenmektedir. Uluslararası çaptaki ününü büyük ölçüde kaybetmiş; ideolojik bakış açıları veya aşağılık kompleksleri sebebiyle hor ve hakir görülmüştür. "Modern" dayatmasıyla kadim yazının binlerce yıllık mazisi hiçe sayılmış, ecdadın icat ve icra ettiği pek çok şey basit görülmüştür. Hâl böyle olunca hat sanatını "modern" anlayışa uygun biçimde ve çoğu zaman belli çevrelere yaranma gayesiyle icra eden sanatkârların da zamanla kendi kimliklerinden uzaklaşıp başkalaştığını söylemek mümkündür. Söz konusu başkalaşım ise beraberinde birçok sorunu getirmekte, bu sorunların başında da eğitim meselesi gelmektedir.

Hat sanatına olan ilginin sebebi nedir?

21. yüzyılın Müslümanları yoğun bir kimlik arayışı içerisindedir. Özünü ve aslını kaybeden fertler, bu çağın amansız kapitalist düzeni içinde nefes alabilmek, kendi köklerinden bir şeylerle yeniden muhatap olabilmek ve manevî olarak kendilerini iyi hissedebilmek için arayıştadır. İşte hat sanatı da Kur'an ile olan irtibatı sebebiyle özellikle tesettürlü hanımefendilerin yoğun ilgisine mazhar olmaktadır. Burada hanımefendilerin bu ilgisi hakkında birkaç şey söylemek gerekir. Genellikle bu durum, garip karşılanmaktadır. Oysa bugün İslam Sanatları eğitimi verilen hangi mekâna gidilirse gidilsin, hanımefendilerin çoğunlukta olduğu görülecektir. Özellikle hafta içi tertip edilen derslerde neredeyse hiç erkek talebeye rastlanmamaktadır. Aslında bu durumun garipsenmemesi gerekir. Zira erkekler iş hayatında daha aktif oldukları için bu tarz eğitimlere yeterince

vakit ayıramamaktadır. Şüphesiz bunun tek sebebi bu değildir; ancak erkek talebelerin azlığında vakit probleminin önemli bir payı olduğu açıktır. Bu sebeple günümüzde kadın hattatların sayısı oldukça fazladır. Her ne kadar başarılı ve isim sahibi sanatkârların büyük bir kısmı hâlâ erkeklerden oluşsa da yakın gelecekte bu tablonun değişebileceğini öngörmek gerekir. Zira bir hocadan meşk edip icâzet alan ve nispeten ekonomik imkâna sahip olan birçok kişi, kendisine bir atölye açarak talebe yetiştirmeye başlamaktadır. İşte tam bu noktada yeni ve oldukça önemli bir problem ortaya çıkmaktadır.

Hat sanatı eğitimi verilen kurslar

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi kimlik arayışı, var olma mücadelesi ve sanatın cazibesi sebebiyle hat sanatına olan talep artmış; bu talebi karşılayabilmek için de belediyeler devreye girmiştir. "Sanat Kursları" adı altında birçok şehirde kurs merkezleri açılmıştır. "Klasik Sanatlar", "Geleneksel Sanatlar" ve "Kadim Sanatlar" gibi başlıklar altında faaliyet gösteren bu merkezlerde, alanında uzman görülen sanatkârlara cüz'î ücretler karşılığında hocalık teklif edilmiş, ardından ilanlara çıkılmıştır. Düne kadar aklının ucundan sanat öğrenmek geçmeyen birçok kişi de "nasıl olsa ücretsiz" diyerek akın akın belediye kurslarını doldurmuştur. Son derece düşük bir ücret karşılığında hocalık yapan sanatkâr da kendisini ve sanatını anlatabileceği, görünür olabileceği bir mekân bulduğu için sorunları konuşmak yerine bu düzeni sürdürmeyi tercih etmiştir. Yıllarca devam eden bu sistem içerisinde yüzlerce organizasyon, sergi ve panel tertip edilmiş; nispeten İslam sanatları görünür hâle gelmiş fakat nitelik zamanla kaybolmuştur. Çünkü geçen on yıl içerisinde piyasa, kendisini sanatkâr olarak gören binlerce insanın rekabetine sahne olmuştur. Bu da beraberinde sanattan taviz vermeyi ve asıldan kopmayı getirmiştir. İlginç olan ise, zaten tahrife uğramış olan şeylerin bu defa onlara hasret duyanlar tarafından yeniden tahrip edilmesidir.

Nihayet son belediye seçimlerinden sonra bu süreç farklı bir yöne evrilmiştir. Zira İslam sanatlarından pek haz etmeyen yeni belediye başkanları, ilk iş olarak bu kurs merkezlerini kapatmışlardır. Bu merkezlerde hocalık yapan sanatkârlar da işsiz kalınca, kendilerine şahsî atölyeler açarak ücret karşılığında ders verebilecekleri öğrenciler aramaya başlamışlardır. Yeni öğrenci profili "para veren" kişilerden oluşunca geleneksel hoca-talebe münasebetleri de zarar görmüş, hocalar bir bakıma bu yeni düzene boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bunun yanında sanatkârlar da üretim yaparak eserlerini satabilecekleri koleksiyonerler aramaya yönelmişlerdir. Çünkü sanatla geçim temininin zor olduğu şartlar çoktan oluşmuştur. Koleksiyon yapmaya ikna olan varlıklı Müslümanların pek azının sanatkâra karşı gerekli nezaketi gösterebildiğini düşündüğümüzde, hem sanatın hem de sanatçının daha zor durumda kaldığı açıktır. Bu meselelerin her biri, müstakil başlıklar altında uzun uzun mütalaa edilmeyi hak etmektedir. O sebeple bu kısmı, şimdilik sizlerin engin anlayışına bırakıyorum.

Yapay Zekâ ve İslam Sanatları

Burada, yukarıda anlattığımız hususlardan bağımsız olmayan bir meseleye daha değinmek gerekir. Teknolojik gelişmelerin akıllara durgunluk verecek bir hızla ilerlemesi, ister istemez İslam Sanatları alanında da birtakım sorgulamaları beraberinde getirmektedir. Geleneklere bağlı kalarak eser üretmeye çalışan sanatkârların önünde bir engel

gibi görünen bu gelişmeler, doğru kullanıldığında faydaya da dönüşebilmektedir. Ancak burada da tüm zorluklara göğüs gererek imkânsızlıklar içinde sanatkâr olmuş ve bu alanda çağın imkânlarını yakalayamamış elli yaş üstü sanatkârlarla, "hız"ı adeta bir zorunluluk olarak gören genç nesil arasında belirgin bir kuşak çatışması yaşanmaktadır.

Sonuç olarak teknoloji, hat sanatının eğitim usulünü değiştiremeyecektir. Fakat bu sanatı öğrenmeye çalışan gençlerin, böylesine yavaş ilerleyen bir meşk sürecini kabullenmekte zorlandıkları ve bir süre sonra bundan sıkıldıkları da gözlemlenmektedir. Yapay zekâ ile istenilen herhangi bir görselin, ne kadar karmaşık olursa olsun, birkaç saniye içerisinde üretilebilmesi; hat sanatının sükûneti ve dinginliği karşısında adeta bir düşman gibi durmaktadır. Zira yapay zekâ ile üretilen görsellerin hat sanatıyla mukayese edilemeyeceğini idrak etmek de ayrıca bir eğitim gerektirmektedir. Bu basit bakış açısına sahip ve hız odaklı bir hayat süren gençlerin klasik sanatlara olan ilgisi günden güne azalmaktadır. Dolayısıyla teknoloji, hat sanatını icra edemese de onu ortadan kaldıracak şartların oluşmasına zemin hazırlayabilecek bir güce sahipmiş gibi görünmektedir. Çünkü bu sanatları öğrenmeyi gereksiz görenlerin sayısı arttıkça hocalar talebe bulamayacak, talebe yetişmeyince de bu sanatların geleceği ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaktır.

Elbette doğru bakış açıları ortaya koyularak bu sorunların önüne geçilebilir. Hat sanatının icrasında bu gelişmelerin imkânlarından faydalanan, çağı yakalayan fakat kadim gelenekten kopmayan eserlerle gençlerin ve toplumun kalbine dokunmak mümkündür. Doğrudan İslam'ın kendisine hizmet gayesi taşıyan bu sanatın, hangi çağ, hangi devir ve hangi değişim yaşanırsa yaşansın, kendisini doğru biçimde ifade edebilmesi gerekmektedir. Gençlerimizin sakin ve derinlikli düşünebilmelerini, hassas bir kalple bu sanatlara yönelebilmelerini sağlayacak argümanlar geliştirilmeli; çağın dilini yakalayabilen hocalar da bu kadim geleneğin letafetini kendilerinden sonra gelen nesillere bilgece aktarmalıdır. *Neme lazım* anlayışıyla meseleleri yalnızca kendi zaviyesinden değerlendiren sanatkârlar ise yarın sözlerini dinleyecek kimseyi bulamayacaklardır.

Özellikle şunu da ifade etmek isterim ki hat sanatı Allah tarafından korunmaktadır. Nice devirlere, nice zalim sultanlara ve nice tahrif politikalarına rağmen bu sanat, kelâmın sahibi tarafından muhafaza edilmiş; her devirde gelişerek ve güzelleşerek bugüne ulaşmıştır. Bugün memleketimizde ve dünyanın birçok ülkesinde usta hattatlar bulunmaktadır. Bunların her biri devlet politikası çerçevesinde koruma altına alınmalı ve her türlü imkâna kavuşturulmalıdır. Abidevî bir tarihî esere gösterilen ihtimamın, bu ülkenin kılcal damarlarında medeniyet inşa eden sanatkârlarına da gösterilmesi gerekir. Ayrıca "İslam Sanatları" başlığı altında yer alan bu sanatların "mahallî sanatlar" olarak nitelendirilmesinden vazgeçilmelidir. Devlet, sanatkârları yetkinlikleri ölçüsünde desteklemeli ve korumalıdır.

Sonuç olarak birbirinden bağımsız gibi görünen fakat gerçekte sıkı sıkıya birbirine bağlı olan meseleler hakkında görüşlerimi paylaşmaya çalıştım. Yapılması gerekenlerin tamamı, toplumun her katmanında ancak eğitimle hayata geçirilebilir. Eğitimin ailede başladığı da muhakkaktır. Bu sebeple ailelerin, çocuklarını İslam sanatlarına yönlendirirken onları bu sanatların kadim geçmişinden haberdar etmeleri büyük önem taşımaktadır. Trilyonlarca satır kodun neticesinde ortaya çıkan, sürekli devinim hâlinde olup bize hiçbir şey anlatmayan; buna rağmen bugün sanat adı altında insanlara sunulan nice görsel, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Ayasofya Camii'ndeki birkaç eseri kadar insanlığı etkileyebilmiş değildir. Batının dayattığı renk cümbüşlerinin, modernlik adına sunulan ahlaksızlıkların ve gelip geçici akımların karşısında, tek bir Hamid Aytaç eseri bile yaprakları çağlara uzanan bir çınar kadar kadim ve güzeldir. Çünkü İslam güzeldir. İslam güzel olduğu için hattatın yazdığı da güzeldir.

Bugün Batılılaşma heveslisi zavallıların bize sanat diye servis ettikleri şeylerin tamamı olmasa da büyük bir kısmının, kokuşmuş bir çaresizliğin ürünü olduğu açıktır. Bütün komplekslerinden arınmış bir Müslüman gencin, bu bilinçle neler yapabileceğini hayal bile edemiyorum.

O eskimemiş güzel günleri, bu çağın diliyle yeniden kurabilmek ve nice harikulade işler yaparak kadim olanı bugünün insanına yeniden sevdirebilmek dileğiyle…

"Şüphesiz Allah güzeldir ve güzel olanı sever…"

Başka Bir Çizgi

Mükerrem MERT

Geleneksel Türk Sanatlarında formu var eden, nesneye ruhunu ve dokusunu kazandıran temel unsur çizgidir; geleneksel adıyla tahrirdir. Çizgi, renkleri dizginler, sınırları belirler ve ritim oluşturur. Sanatçının fırçasından çıkan kesintisiz ve disiplinli çizgi, geleneksel sanatlarda estetik bir yasa gibidir.

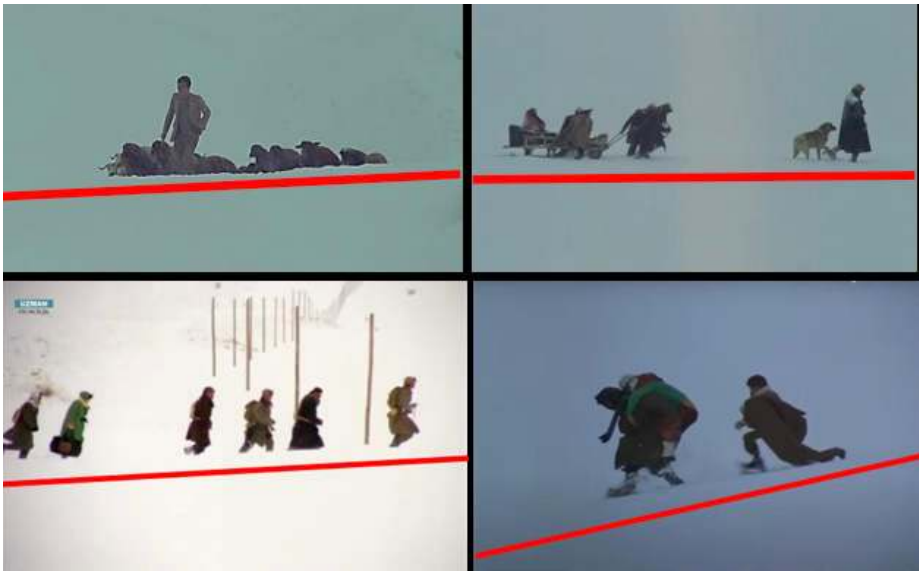
Tek başına da anlam taşıyan çizgi çoğaldıkça başka anlamlar kazanır. Ağaç kabukları, yaprakların damarları ve insan vücudundaki kıvrımlar çizgilerin kesişmesi ve ayrışmasından ibarettir. Bir yere tutunup biriktiğinde yaşlılığa, yaraya ve kabuğa dönüşür. Kırıldığındaysa bambaşka bir anlama...

Eserlerde, görünen çizgilerin dışında bir de görünmeyen çizgiler vardır. Bu soyut çizgiler eserin omurgasıdır. Sanatçı figürleri, nesneleri hatta renkleri belli çizgiler üzerine yerleştirir. Bu matematiksel formül izleyicinin eserdeki hangi figürü önce göreceğini bile belirleyebilir.

Yazar, nakkaş, kâtip ve âlimlerin meclisi/Şehnâme-i Selîm Hân

Derman ve Yol Filminden Detay

Bir Osmanlı eseri olan bu minyatürde yazar, nakkaş, kâtip ve âlimlerin mecliste toplanması tasvir edilmiştir. Figürler önem sırasına göre belirli çizgiler üzerinde konumlandırılmıştır. Bu çizgiler ortadaki büyük figüre doğru giderek bir perspektif yaratır. Böylece izleyicinin bakışları büyük figüre yönlendirilmiş olur.

Çizgi bir anlamda da kuraldır. Çizginin bozulduğu durumlarda ise kırılma gerçekleşir. Bu kırılma çok zordur. Özellikle küçük yerlerde yaşayan insanlar için neredeyse imkansızdır. Yıllar önce izlediğim "Derman" ve "Yol" adlı iki farklı Türk filminde tam olarak bu duruma rastlamıştım. İki film de insanların değişmeyen kafa yapılarını karların üzerinde tek sıra hâlinde yürüyen insanlarla anlatmaktadır. Bu, çizginin aynı zamanda ilişki/bağ anlamı taşıdığını da göstermektedir.

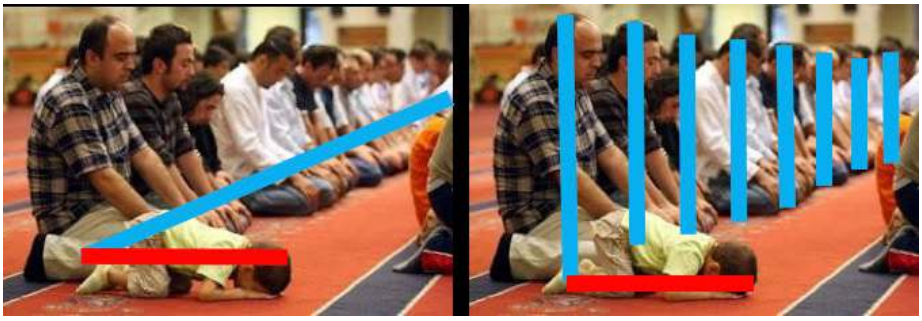
Kelile ve Dimne'den "Kargalar ve Baykuşlar" adlı hikâyenin farklı ülkelerde yapılan ve farklı müzelerde bulunan minyatürlerini görüyoruz. Minyatürlerde baykuşlardan kurtulmak isteyen kargaların toplanıp kralın huzuruna çıktığı sahne anlatılmaktadır. Dikkatli bakıldığında halk bir çizgi şeklinde dizilirken kral o çizgiyi yukarı doğru kırar. Bu kırılma bize çizginin hiyerarşik bir yüzünü de göstermektedir

Peki, gelenekte sürekliliği ve düzeni temsil eden bu çizgi bozulduğunda ya da yön değiştirdiğinde ne olur? Kırılan çizgi başka bir çizgi olarak devam eder. Ayırıcı bir yüzeye çarpan ışığın kırılıp yön değiştirerek

Kelile ve Dimne/Kargalar ve Baykuşlar

Tek başına da anlam taşıyan çizgi çoğaldıkça başka anlamlar kazanır. Ağaç kabukları, yaprakların damarları ve insan vücudundaki kıvrımlar çizgilerin kesişmesi ve ayrışmasından ibarettir. Bir yere tutunup biriktiğinde yaşlılığa, yaraya ve kabuğa dönüşür. Kırıldığındaysa bambaşka bir anlama...

devam etmesi gibi.

Çizgi kırıldığında yapı bozumu gerçekleşir. Yapı bozumunun gerçek ustaları olan çocuklar yön değiştiren bağımsız birer çizgidirler. Onlar en ciddi ortamları bile yapı bozumuna uğratabilirler: savaşta, ibadette, cenazede, mahkemede kısacası çizgisi bulunan her alanda kırılma yaratabilirler.

Benim pratiğimde de çizgi tam olarak bu kırılma noktalarında anlam kazanır. Çünkü sanat, katılaşan yapıları kırarak onarma çabasıdır. Sanatçı, ancak bir çocuğun kuralsızlığıyla düşünebildiğinde çizginin sınırlarını aşabilir. Nitekim ne gördüğümüzden çok nasıl gördüğümüz büyük önem taşır.

Sanat, katılaşan yapıları kırarak onarma çabasıdır. Sanatçı, ancak bir çocuğun kuralsızlığıyla düşünebildiğinde çizginin sınırlarını aşabilir. Nitekim ne gördüğümüzden çok nasıl gördüğümüz büyük önem taşır.

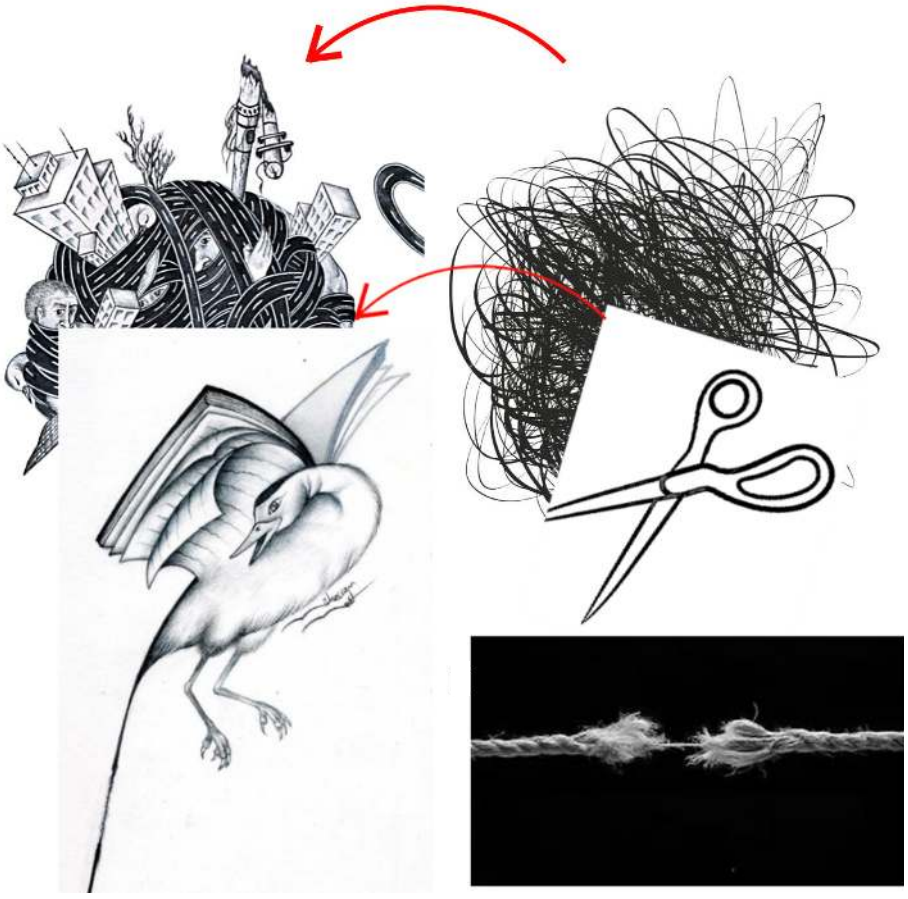
"Akis" adlı eserde çizgi olarak ele aldığım yol, kuralları ve dar görüşleri sembolize etmektedir. Bu çizgi, şehri ve canlıları yani fikirleri ve hayalleri boğmaktadır. Fakat bir kuş bu çizgiyi aşar ve kırılmaya yol açar. Gagası makas ağzı gibi açılan bu kuş aslında çizginin dışına çıkmanın bir ifadesidir.

"Kalmalıyız" isimli eserde ise çizgiyi bir ip şeklinde ifade ettim. Yine bir çizginin kopuş anı görülmekte ve kuş özgürleşmektedir. "Akis" te olduğu gibi burada da gaga ve makas ilişkisi vardır. Bir kuşun kanatlarının kitap olması, bir topun yola dönüşmesi yapı bozumunun görsel örnekleridir.

Yapı bozumu nesne veya mekândan insan bedenine ve portreye

de taşınabilir. Ne gördüğümüzden çok nasıl gördüğümüz önemlidir.

Karakteristik portre çalışmalarımda klasik beden anatomisi kırılarak gövde bir kitaba, açılan bir tomar kâğıda veya kuşa dönüşür. Figürlerin bedenleri bir tahrir disipliniyle ele alınırken alışılagelmiş formun dışına çıkar. Beden artık sadece bir anatomi değil kavramsal bir taşıyıcıdır.

Sonuç olarak, Geleneksel Sanatlara geçmişin bir kopyası veya tekrarı demek haksızlık olur. Geleneksel Sanatların çizgiye dayalı dili, çağın iç dünyasındaki kırılmaları, kopuşları ve arayışları anlatmak için muazzam bir zemin hazırlar. Bunun için sanatçı bir çizginin devamı olmaktansa başka bir çizgi olmayı göze almalıdır.

Geleneksel Sanatlara geçmişin bir kopyası veya tekrarı demek haksızlık olur. Geleneksel Sanatların çizgiye dayalı dili, çağın iç dünyasındaki kırılmaları, kopuşları ve arayışları anlatmak için muazzam bir zemin hazırlar. Bunun için sanatçı bir çizginin devamı olmaktansa başka bir çizgi olmayı göze almalıdır.

Ömer Lekesiz ile Geleneksel Sanatlar Üzerine

İNSİCAM

Kıymetli hocam, genelde din-sanat, özelde İslâm-sanat ilişkisi sizce hayatın neresinde duruyor? Bu konuda neler söylersiniz?

Din ile sanatı iki ayrı alan gibi görmüyorum. Din, insanın hakikatle kurduğu ilişkinin adıdır; sanat ise bu ilişkinin güzellik üzerinden görünür hâle gelmesidir. Dolayısıyla sanat, dinin yerine geçen bir alan değildir; insanın inandığı hakikatin duyulur dünyadaki tezahürlerinden biridir.

İslâm açısından meseleye baktığımızda bu ilişki daha da belirginleşir. Çünkü İslâm yalnız inanç esasları vazeden bir din değildir; aynı zamanda bakmayı, işitmeyi, konuşmayı, yürümeyi, kısacası insanın bütün varoluşunu / yaşayışını terbiye eden bir hayat nizamıdır. Sanat da bu terbiyenin dışında düşünülemez.

Bu sebeple İslâm sanatını, estetik haz üretmekten önce "görmenin terbiyesi" olarak okumayı tercih ediyorum. Çünkü insanın bakışı değişmeden yaptığı sanatın da değişmeyeceğini düşünüyorum. Nur / ışık olmadan görme, görme olmadan idrak, idrak olmadan da sanat mümkün değildir.

Farklı din mensupları arasında ayrı ayrı sanat türlerinin doğmasını ve gelişmesini nasıl yorumlamak gerekir? Her din kendi sanatını doğurur diyebilir miyiz?

Büyük ölçüde evet. Çünkü her din, yalnız Tanrı tasavvuru değil, aynı zamanda insan, tabiat, zaman ve mekân kısaca âlem ve eylem tasavvuru da ortaya koyar. Sanat ise tam da bu tasavvurların biçim kazanmış hâlidir.

Mesela Hristiyan sanatının merkezinde büyük ölçüde beden ve enkarnasyon tecrübesi vardır. Budist sanatında sükûnet ve iç dinginlik ön plana çıkar. İslâm sanatında ise belirleyici ilke tevhiddir. Bu yüzden İslâm sanatı temsil etmekten çok işaret etmeyi, suretten çok mânâyı, nesneden çok düzeni ve ritmi öne çıkarır.

Dolayısıyla dinler yalnız farklı ibadet biçimleri değil, farklı görme biçimleri de meydana getirirler. Sanatlar da bu görme biçimlerinin tarih içindeki görünür dilleridir.

Müslüman toplumlarda sanatın ortaya çıkış sebepleri sizce hâricî midir, dâhilî midir?

Elbette dış etkiler vardır. Müslümanlar fethettikleri coğrafyalarda Bizans'tan, Sasânîlerden, Çin'den, Orta Asya'dan ve yerel kültürlerden pek çok teknik unsur devralmışlardır. Fakat teknik başka, ruh başkadır.

Ama İslâm sanatlarının doğuşunda asıl belirleyici olanın dâhilî sebep olduğunu düşünüyorum. Çünkü Müslüman sanatkârın temel meselesi yeni bir biçim icat etmek değildir; vahyin gösterdiği varlık düzenini görünür kılmaktır.

Kubbe yalnız mimarî çözüm değildir; semayı hatırlatır. Hüsnühat yalnız yazı değildir; vahyin görünür hâlidir. Geometri yalnız süsleme değildir; kozmik düzenin ritmik ifadesidir. Tezhip yalnız bezeme değildir; nurun yüzey üzerindeki seyridir.

Bütün bunlar bize İslâm sanatının kaynağının öncelikle içeride, yani tevhid merkezli dünya tasavvurunda bulunduğunu gösterir.

İslâm sanatlarını diğer dinlerin sanatlarından ayıran temel özellikler nelerdir? Bir sanat eserine bakarak onun hangi dine ait olduğunu anlayabilir miyiz?

Her zaman kesin olarak anlayamayız. Çünkü biçimler tarih boyunca birbirini etkilemiştir. Fakat elbette büyük sanat geleneklerinin kendilerine mahsus bakışları da vardır.

İslâm sanatını diğerlerinden ayıran temel özellik, bana göre, temsilden çok tecellîye yönelmiş olmasıdır.

İslâm sanatı çoğu zaman "Bu nedir?" sorusundan önce "Bu neye işaret ediyor?" sorusunu sordurur. Bu yüzden "boşluk" da biçim kadar önemlidir; ışık da taş kadar önemlidir; ritim de nesne kadar önemlidir.

Bu bağlamda uzun zamandır İslâm sanatını "nur estetiği" üzerinden okumaya çalışıyorum. Çünkü burada ışık yalnız fizikî unsur değildir; idrakin ve hakikatin sembolüdür. Bu bakımdan İslâm sanatı, bakışı nesneye hapsetmek yerine onu görünmeyene doğru yönlendiren bir sanattır.

İslâm'ın ana omurgasını tevhid oluşturmaktadır. Tevhid ile sanat arasındaki ilişki konusunda ne söyleyebilirsiniz?

Bence İslâm sanatını anlamanın anahtarı tam da buradadır.

Tevhid yalnız "Allah birdir" demek değildir. Aynı zamanda varlığın parçalanamaz bir bütün oldu-

Din, insanın hakikatle kurduğu ilişkinin adıdır; sanat ise bu ilişkinin güzellik üzerinden görünür hâle gelmesidir. Dolayısıyla sanat, dinin yerine geçen bir alan değildir; insanın inandığı hakikatin duyulur dünyadaki tezahürlerinden biridir.

ğunu kabul etmektir. İslâm sanatındaki ritim, oran, tekrar, denge ve birlik hissi bu tevhid düşüncesinin estetik karşılıklarıdır.

Bu yüzden İslâm sanatında tekrar monotonluk değildir; sonsuzluğu hissettiren ritimdir. Geometri mekaniklik değildir; düzenin görünür hâlidir. Hüsnühat yalnız yazı değildir; vahyin bedene bürünmüş şeklidir. Mimaride kubbe yalnız örtü değildir; semanın yeryüzündeki remzidir.

Kısacası tevhid, İslâm sanatına konu veren bir ilke değil; onun bütün biçimlerini içeriden kuran varlık anlayışıdır.

Tevhid yalnız "Allah birdir" demek değildir. Aynı zamanda varlığın parçalanamaz bir bütün olduğunu kabul etmektir. İslâm sanatındaki ritim, oran, tekrar, denge ve birlik hissi bu tevhid düşüncesinin estetik karşılıklarıdır.

İslâm sanatlarının bugünkü hâline bakarak geleceği hakkında nasıl bir tahminde bulunabilirsiniz?

İslam sanatlarının geleceği konusunda karamsar değilim; ama ihtiyatlıyım.

Bugün İslâm sanatı adına çok sayıda üretim yapılıyor. Fakat bazen geleneğin biçimleri korunurken "onu doğuran idrak" unutulabiliyor. Böyle olunca ortaya güzel görünen, fakat derinliği eksik eserler çıkabiliyor.

Kanaatimce geleceğin en önemli meselesi yeni biçimler üretmek olmayacaktır. Asıl mesele "yeniden görme"yi öğrenmektir.

Çünkü İslâm sanatı, tekniklerin toplamı değildir; bir bakışın ürünüdür. Eğer o bakış öze tâbi olarak yeniden kurulabilirse yeni mimariler, yeni yazılar, yeni şiirler, yeni hikâyeler ve yeni sanat eserleri de kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Bu yüzden geleceği geleneğin tekrarında değil, geleneği mümkün kılan idrakin yeniden keşfedilmesinde görüyorum. Çünkü sanat geçmişi kopyalayarak değil, hakikati yeniden temaşa ederek yaşar.

Belki de bugün İslâm sanatlarının önündeki en büyük görev budur: Görüntülerin çoğaldığı bir çağda yeniden görmeyi öğretmek; seslerin çoğaldığı bir çağda sesi ve sözü yeniden işittirmek; biçimlerin çoğaldığı bir çağda nuru yeniden fark ettirmek...

Bana göre İslâm sanatlarının geleceği de tam burada, yani insanın bakışını hakikate yeniden açabilme imkânında yatmaktadır.

Bugün estetikten çok söz edi-

yoruz; fakat siz yazılarınızda sık sık "güzelleştirme" kavramını öne çıkarıyor, hatta bazen estetik yerine onu tercih ediyorsunuz. Bunun özel bir sebebi var mı?

Evet, var. "Estetik" modern Batı düşüncesinin belli bir tarihî dönemde geliştirdiği önemli bir kavramdır; bunu inkâr edemeyiz. Ancak estetik, büyük ölçüde öznenin güzellik karşısındaki duyusal tecrübesini merkeze alır. Oysa İslâm düşüncesinde güzellik, yalnız insanın beğenisiyle açıklanamaz. Güzellik, hakikatin görünür hâle gelişidir.

Bu sebeple ilgili bahiste çoğu zaman "güzelleştirme" kavramını tercih ediyorum. Çünkü burada yalnız güzel olanı seyretmek değil, varlığı Allah'ın "el-Bedî',", "el-Cemîl" ve "el-Musavvir"... isimlerinin tecellisine uygun biçimde imar etmek söz konusudur. Sanatkâr yalnız güzel eser yapan kişi değildir; güzelleştirme sorumluluğunu üstlenen kişidir.

Yazılarınızda sıkça "görmenin terbiyesi" ifadesi geçiyor. Bir medeniyet gerçekten görme biçimiyle tanımlanabilir mi?

Kanaatimce evet. Çünkü insan önce görür, sonra düşünür. Hatta çoğu zaman nasıl düşündüğümüzü de nasıl gördüğümüz belirler.

Her medeniyet kendi bakışını inşa eder. İslâm medeniyetinin en büyük başarısı da bana göre insanın bakışını tevhid ekseninde yeniden terbiye etmiş olmasıdır. Kur'ân'ın sürekli "Bakmazlar mı?", "Görmezler mi?", "İbret almazlar mı?" diye sorması bu cihetle çok değerlidir.

Bu yüzden İslâm sanatını anlamanın yolu, mimariden önce nazarı anlamaktan geçer. Çünkü sanat, terbiyesini bulmuş bakışın biçim kazanmış hâlidir.

Son dönemde "nur estetiği" kavramını kullanıyorsunuz. Sizce İslâm sanatını açıklayacak yeni bir estetik dile gerçekten ihtiyaç var mı?

Buna ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Çünkü uzun zamandır İslâm sanatını ya Batı estetiğinin kavramlarıyla ya da yalnız tarihî bilgiler üzerinden okumaya çalışıyoruz. Elbette her iki yaklaşım da önemli katkılar sağladı; fakat ikisi de bana tek başına yeterli görünmüyor.

Bence İslâm sanatını kendi düşünce geleneğinin içinden yeniden okumamız gerekiyor. Bunun için de nur, nazar, idrak, tecellî, hayal, rüya, tabir, zikir ve tevhid... gibi kavramların yeniden sanat teorisinin merkezine taşınması gerektiğini düşünüyorum.

Benim "nur estetiği" derken kastettiğim de tam olarak budur. Bu, Batı estetiğine "karşı / muhalif" yeni bir estetik kurmak değildir; İslâm sanatının zaten sahip olduğu düşünce dilini yeniden görünür hâle getirmektir.

Yapay zekâ çağında sanatın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Makine sanat üretebilir; sanatkâr da olabilir mi?

Yapay zekâ çok etkileyici eserler üretebilir. Üslup taklit edebilir, biçim çoğaltabilir, kurgu yapabilir ve kompozisyon kurabilir. Bunların hiçbirini küçümsememek gerekir.

Fakat sanat yalnız üretim değildir. Sanat, insanın hakikat karşısındaki tecrübesidir. Sanatkâr ise yalnız biçim kuran kişi değil, kendi varlığını da terbiye eden kişidir.

Makine hesap yapabilir; fakat hayret edemez. İlişki kurabilir; fakat mesuliyet taşıyamaz. Büyük veriyle, zengin malumatla çalışabilir; fakat vicdan sahibi olamaz. Bu yüzden yapay zekâ sanat üretimine katılacaktır; fakat insanın hakikatle kurduğu ilişkiyi temsil eden sanatkârlığın yerini alabileceğini sanmıyorum. En azından kendi zamanımda...

Bugün genç sanatçılara tek bir cümleyle ne söylemek isterdiniz?

Tek bir cümlede ifade etmem zor; birkaç cümle sarf edeyim:

Sanata eserden değil, kendinizden başlayın.

Tekniğinizi geliştirin; ama önce bakışınızı terbiye edin. Çünkü el, gözün gördüğünü yapar; göz ise kalbin gördüğünü görür. Kalp hakikate yönelmemişse, el ne kadar maharetli olursa olsun ortaya çıkan eser bir süre sonra yalnız ustalık olarak kalacaktır.

Son olarak: Sanatın en büyük meselesi yeni biçimler bulmak değildir; hakikati yeniden görebilmektir.

Amiş Efendi Sohbetlerinden Hareketle Bir Süheyl Ünver Portresi

Gözde ÇİMEN

Süheyl Ünver'le Sohbetler kitabının Ahmed Amiş Efendi ile başlayan ilk sohbetleri, yalnızca bir mürşidin hatırasını anlatmaz; aynı zamanda Süheyl Ünver'in şahsiyetini kuran temel damarları da görünür kılar. Bu ilk sayfalarda okuyucu; henüz tarihçi, hekim ve sanat tarihçisi kimliklerinden önce, manevî köklerini arayan, geçmişle bağını titizlikle koruyan ve hafızayı bir emanet olarak gören bir Süheyl Ünver ile karşılaşır.

Ünver'in dünyasında Amiş Efendi, yalnızca geçmişte yaşamış bir tasavvuf büyüğü değildir. O, çocukluk hafızasının merkezinde yer alan, aile tarihini şekillendiren ve sonraki hayatında hakikati anlamlandırmasına yardımcı olan bir irfan halkasıdır. Ailesinin Amiş Efendi ile kurduğu münasebetleri büyük bir dikkatle aktarması, sözlerin nasıl gerçekleştiğini örneklerle anlatması ve yıllar sonra dahi bu hatıraları araştırmaya devam etmesi, onun tarih anlayışının da ipuçlarını verir. Süheyl Ünver için tarih, yalnızca belgelerden ibaret değildir; yaşayan hafıza, aile anlatıları ve güvenilir rivayet zincirleri de tarihin ayrılmaz parçalarıdır. Bu sebeple herhangi bir bilgiyi kolayca kabul etmez; farklı kaynakları karşılaştırır, doğruluğunu araştırır ve kanaatini sağlam deliller üzerine inşa eder.

Sohbetlerde dikkat çeken en belirgin vasıflardan biri, onun "vefa" duygusudur. Çocukluğunda duyduğu birkaç cümleyi onlarca yıl sonra yeniden araştırması, Amiş Efendi hakkında müstakil notlar tutması ve unutulmaması gerektiğine inandığı şahsiyetleri gelecek nesillere aktarma gayreti, Ünver'in bütün ilmî hayatını besleyen ahlâkî zemini gösterir. Onun nazarında ilim, yalnızca yeni bilgiler üretmek değil; kendisine ulaşan mirası eksiltmeden devretmektir.

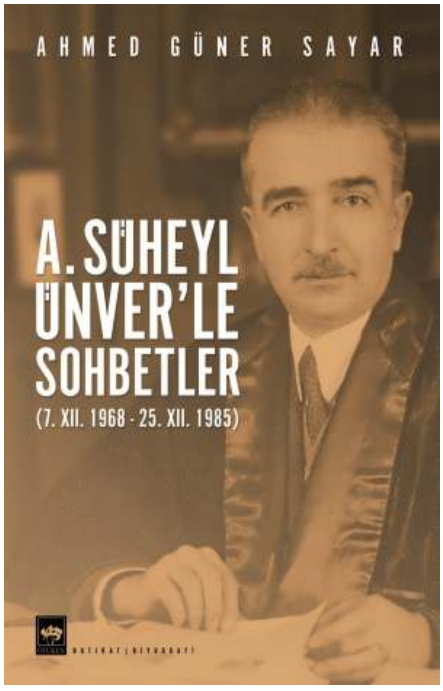
Bu sohbetler aynı zamanda Süheyl Ünver'in araştırmacı karakterini de bütün açıklığıyla ortaya koyar. Duyduğu her bilgiyi kaynağına ulaştırmaya çalışan, sahaflarda yıllarca kitap arayan, bir cümle için eski eserleri inceleyen ve rivayetlerin güvenilirliğini sorgulayan titiz bir ilim adamı profili belirir. Merakı yüzeyselliği kabul etmez. Küçük gibi görünen ayrıntılar onun zihninde büyük anlamlar taşır. Bu yönüyle Ünver, sadece bilgi toplayan biri değil; bilgiyi süzen, tasnif eden ve anlamlandıran bir kültür hafızasıdır.

Sohbetlerden çıkan bir başka özellik ise tevazudur. Kendisini merkeze koymaktan özellikle kaçınır. Anlattığı her hadise, dönemin âlimlerini, mutasavvıflarını ve kültür insanlarını görünür kılma çabasına dönüşür. Kendi hayatını anlatırken bile esas kahramanlar çoğu zaman başkalarıdır. Bu tavır, onun şahsiyetinde ilim ile ahlâkın birbirinden ayrılmadığını gösterir.

Amiş Efendi'nin sözlerine yaklaşımında da dikkat çekici bir denge vardır. Naklettiği menkıbeleri körü körüne aktarmak yerine, bunların aile hayatındaki tezahürlerini ve tarihî kaynaklardaki karşılıklarını birlikte değerlendirir. Böylece hem tasavvufî geleneğe hürmet eder hem de araştırmacı ciddiyetinden taviz vermez. Maneviyat ile ilmî disiplin, onun şahsiyetinde birbirini tamamlayan iki unsur hâline gelir.

Bu ilk sohbetlerden hareketle çizilen Süheyl Ünver portresi; köklerine bağlı, güçlü bir hafızaya sahip, vefayı ilmin ayrılmaz şartı kabul eden, kültürel mirası büyük bir hassasiyetle koruyan ve geçmişi bugüne taşıma sorumluluğunu omuzlarında hisseden bir münevver portresidir. Onun için medeniyet, müzelerde sergilenen bir geçmiş değil; yaşayan insanların hafızasında, sohbetlerinde ve hatıralarında devam eden canlı bir mirastır. Bu sebeple sohbet etmeyi de en az kitap yazmak kadar önemli görür. Çünkü ona göre medeniyet, yalnızca metinlerle değil; insanın insana aktardığı sözle, hatırayla ve yaşayışla da varlığını sürdürür.

Nitekim Ahmed Güner Sayar'ın sohbetleri kayda geçirmesi de bu anlayış sayesinde mümkün olmuştur. Daha ilk buluşmada "Kalem kâğıdınız var mı?" diye soran Süheyl Ünver, sözün uçup gitmesini istemeyen, konuşmayı da yazılı kültürün bir parçası hâline getiren nadir kültür adamlarından biridir. Böylece yalnızca kendi hatıralarını değil, bir medeniyetin hafızasını da gelecek nesillere emanet etmiştir.

Kelamdan Öte: Sırrın Nakşı

Zehra TUNÇ

Gecenin en siyah anında, herkesin uykuya çekildiği o derin sükûtta, belki bir mum ışığının titrek alevinde sızlayan bir yürek... Zamanın çarkları dışarıda gürültüyle dönerken, ruhun el değmemiş o en kuytu köşesinde hiç susmayan dilsiz bir sızı. İnsanoğlu, yeryüzüne sürüldüğü o ilk günden itibaren işte o sızıyı dindirecek, ait olduğu o aşkın ebediyet ülkesinden bu fani aleme sızan kırık yankıları yakalayacak asil bir sığınak arayışında. 'Bizim' sanatlarımız, insanın bu köklü gurbetinin, toprağa, kâğıda, suya, ahşaba ve taşa düşmüş en zamansız gözyaşı. Göze hitap eden yüzeysel bir süsleme hevesini fersah fersah aşan; doğrudan doğruya ruhun kılcal damarlarına üflenen bir hüznün, derin bir tevazuun ve yakıcı bir aşkın dilsiz lisanı. Bazen de muhabbetin o en derin neşvesinin nişanesi.

Bu lisanı kavramak için sadece akılla bakmak yetersiz, kalbin gözünü aralamak, o gözle görmeyi, düşünmeyi, hissetmeyi bilmek şart. Çünkü bu iklimde ne fani dünyanın gösteriş telaşına yer var ne de sanatkârın kendi benliğini, kendi egosunu dışarı vurma kibrine. Aksine, tam bir geri çekilme, tam bir yok oluş sevdası hüküm sürer, sürmelidir ya da. Sanatkâr, parmaklarının ucunda biçimlenen eserin önüne geçmekten, kendi adını o ilahi güzelliğin üzerine bir gölge gibi düşürmekten haya eder. Güzelliğin kendisine ait bir mülk olmadığını, sadece bir ihsan, bir emanet olduğunu gayet iyi bilir. Kendisi, sonsuz ve kusursuz bir ışığın önündeki pürüzsüz bir aynadan ibaret. Ayna ne kadar silinir, dünya tozundan, gurur ve benlik pürüzlerinden ne kadar arınırsa, arkasındaki ilahi nur o kadar net vurur bu gölgeler alemine.

Bir hattatın odasındaki o derin, o adeta insanı ürperten kutsal sükûtu hayal edin; Kamış kalemin kâğıt üzerindeki o incecik gıcırtısı kaplar odayı. Alelade bir ses değil bu; ruhun kendi hamlığından, nefsin pürüzlerinden soyunurken çıkardığı derin bir ah, bir iç çekiş. Kalem mürekkebe her batışında insan kendi iç karanlığıyla, kendi günahlarıyla yüz yüze gelir; çizgi kâğıdın üzerine her akışında içteki eğrilikler dümdüz olur. İs mürekkebinin kokusuyla yıkanan o daracık odada zaman hükümsüzleşir adeta, mekân sonsuzluğa genişler. O satırlara bakarken hissettiğiniz şey basit bir harf dizilimi değil; sabrın, edebin ve teslimiyetin kâğıda kazınmış fıtratı. Bir elin titremesi aslında bir kalbin titremesi, kâğıda düşen küçücük bir leke ise ruhun o anki dikkatsizliğinin hazin bir feryadı belki.

Ya o boyaların suyla buluşup raks ettiği o büyülü an? Koyu kıvamlı bir suyun yüzeyine düşen tek bir boya damlası, kaderin ve takdirin avuçlarımız arasından nasıl kayıp gittiğinin en büyülü fısıltısı. Sanatkâr niyetli, fırça harekette; fakat suyun yüzünde neyin doğacağına, hangi renkle hangi kavisin kucaklaşacağına dair son söz insanda değil. O an, insanın çaresiz-

liğini ve sınırlarını iliklerine kadar hissetme, aczini kabullenme vakti. Müdahale ile teslimiyet arasındaki o incecik çizgide renkler birbiri içinde eriyip kaynaşır, kâğıda basıldığı an sırra kadem basma telaşıyla kaybolur. Tıpkı şu kısacık ömrümüz gibi... Bir an görünen, büyüleyici bir ahenkle gözü ve ruhu okşayan, sonra ebediyet kâğıdına basılarak bu alemden çekilen bir rüya. Buna şahit olan bir ruh için varlık iddiası geride kalmış bir vehimden ibaret, geriye kalan sadece suyun akışına teslimiyet.

Işığın ve altının o sarsıcı uyumunda ise insan kendisini bir cennet bahçesinin tam eşiğinde bulur. O kadar ince, o kadar milimetrik ve sabır isteyen bir emek ki o; gözün seçmekte zorlandığı, iğne ucu kadar detaylar insan gözü için değil, o detayları var eden Mucizeler Sahibi için işlenmiş sanki. Bir masanın başında günlerce, aylarca belini büken usta, bir küçücük yaprağın kıvrımına ömrünü nakşederken hiçbir alkışın, hiçbir dünyalık övgünün peşinde değil. Oradaki altın parıltısı, dünyanın geçici şatafatını değil; ilahi nurun, karanlık dünyamızı nasıl aydınlattığını hatırlatan bir işaret fişeği. Bakışlar o motiflerin sonsuz döngüsünde kayboldukça benliği kaplayan derin bir sessizlik yayılır, kelimeler yerini sonsuz bir hayrete bırakarak tükenir.

Taşın, ahşabın ve toprağın ateşle piştiği yerlerde de aynı hüzünlü ve asil ruh karşılar bizi. Çininin o soğuk ama bir o kadar derin maviliğine dokunulduğunda, toprağın ateşten geçerek sırra erişinin, çileyle olgunlaşmasının hikayesi fısıldanır kulaklara. Çivinin ve tutkalın girmediği, ahşabın ahşapla kenetlendiği kündekâri işçiliğinde, parçaların birleşerek zamanın tahribatına nasıl direndiği, sabrın mermeri bile nasıl deldiği öğretilir insana. Bir caminin devasa kubbesinin altına adım atıldığında ise insanın üzerine çöken taşın ağır kütlesi değil; gök kubbenin o kuşatıcı, o şefkatli kucağı. O heybetli yapının içinde insan zerre kadar küçüklüğünün, fani oluşunun farkında; fakat aynı zamanda o sonsuz mimarinin bir parçası olmanın, o ulu kubbe altında durmanın huzuruyla dolu. Pencerelerden süzülen ışık huzmeleri halının üzerinde gezinir ve duvarlardaki girintilerde oynaşan gölgeler insana bu fani alemin bir gölge oyunundan ibaret olduğunu hatırlatsın içindir.

Bu sanatlar, ruhumuzu modern çağın o sağır edici gürültüsünden, hırslarından ve karmaşasından çekip alan gürültüsüz birer liman. Bize durmayı, nefes almayı, derin bir iç çekişle gökyüzüne bakmayı hatırlatan dilsiz birer rehber her biri. Bir sergi salonunda, bir yazma eserin kapağında ya da asırlık bir mabedin kuytusunda bu eserlerden biriyle göz göze gelindiğinde içe dolan o tanıdık ürperti; ait olunan o ebedî evin, o ilk vatanın kokusu. Sözler ile hiçbir şey anlatmadan, hiçbir iddiada bulunmadan, sadece kalbin pasını silerek ruhu kendi hakikatine doğru sessiz, derinden ve kesintisiz bir seyahate çıkarma arzusu taşır bünyesinde.

Ve yine bir dua ile bitirelim yazımızı: amin'lerinize talip bir öğrenci duası; bu dünyaya doğduğumuzdan şimdinin idrakiyle belki, lakin zamansız, sonsuzluğu hissedecek kadar ulvi bu güzel kapıları dileyen, emek veren herkese açsın Rabbimiz; bu ilmin derununa vakıf ve elbette rızayı ilahiye matuf eserler üretebilmek nasib olsun. Amin.

Taşın, ahşabın ve toprağın ateşle piştiği yerlerde de aynı hüzünlü ve asil ruh karşılar bizi. Çininin o soğuk ama bir o kadar derin maviliğine dokunulduğunda, toprağın ateşten geçerek sırra erişinin, çileyle olgunlaşmasının hikayesi fısıldanır kulaklara. Çivinin ve tutkalın girmediği, ahşabın ahşapla kenetlendiği kündekâri işçiliğinde, parçaların birleşerek zamanın tahribatına nasıl direndiği, sabrın mermeri bile nasıl deldiği öğretilir insana.

İnsanı Makineleşmekten Koruyan Kılavuz: Geleneksel El Sanatları

Nihal PAKIRDAŞI

İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, teknolojik yeniliklerin etkisiyle üretim biçimlerini köklü bir şekilde değiştirmiş; endüstriyel faaliyetlerin genişlemesine ve yeni sanayi dallarının ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Dünyanın seyrini değiştiren bu devrim, zamanla kendi sanat akımını doğurmuş ve 20. yüzyılın başlarında İtalya'da Fütürizm akımının doğmasına zemin hazırlamıştır. Fütürizm, geleneksel değerleri ve klasik sanat anlayışını reddederek, hız, makine, teknoloji ve endüstriyel yaşamı yücelterek modern bir sanat ve düşünce hareketi olarak gelişmiştir.

Makineyi, hızı ve modernleşmeyi merkeze alan Fütürizm, yalnızca Avrupa sanatını değil, Cumhuriyet'in ilk yıllarında modernleşme sürecini yaşayan Türkiye'deki edebiyat çevrelerini de etkiler. Bu yaklaşımın en dikkat çekici örneklerinden biri, Nâzım Hikmet'in 1923 yılında Materyalist ve Marksist dünya görüşünün etkisiyle Sovyetler Birliği'nde yazdığı "Makinalaşmak İstiyorum" adlı şiiridir.

Trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!
beynimden, etimden, iskeletimden geliyor
bu!
her dinamoyu altıma almak için çıldırıyorum!
tükrüklü dilim bakır telleri yalıyor,
damarlarımda kovalıyor oto-direzinler lokomotifleri!
trrrrum,
trrrrum,

trak tiki tak
makinalaşmak istiyorum!
mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!
trrrrum
trrrrum
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!

Dolayısıyla materyalizm, 19. yüzyılda önemli bir gelişim göstermiş ve başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede düşünce dünyasını derinden etkilemiştir.

19. yüzyılın sonlarına doğru Endüstri Devrimi'nin hızlandırdığı seri üretim anlayışının sosyal, kültürel ve estetik açıdan doğurduğu olumsuz sonuçlar daha görünür hâle gelmeye başlamıştır. Seri üretim nedeniyle özellikle el sanatlarına dayalı ürünler yeniden tasarlanarak fabrika üretimine uyarlanmış, bu durum söz konusu ürünlerin sıradanlaşmasına ve özgün değerlerini yitirmesine yol açmıştır. Niteliğini yitiren bu estetik anlayışına tepki olarak, geleneksel el sanatlarına ve onların estetik değerlerine yeniden yönelişi savunan Arts and Crafts Hareketi Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Kısa sürede geniş bir etki alanı kazanan bu hareket, Türkiye'de de çağdaş sanat anlayışıyla birleşerek özellikle Çağdaş Türk Seramik Sanatının gelişiminde önemli bir yansıma bulmuştur.

Hızı merkeze alan Sanayi Devrimi, üretim kapasitesini, ulaşım hızını ve küresel iletişimi arttırarak, hayatın birçok alanında konfor alanı oluştururken, diğer yandan ortaya çıkan ürünlerin kalite ve özgün değerlerinin yitirilmesine sebep olmuştur. Standartlaştırıcı bir etkiye sahip olan seri üretim, bireysel zevk, emek ve ustalık bilgisini geri planda bırakırken; nesnelerin sadece işlevsel ve ekonomik değerlerinin ön plana çıkmasına ön ayak olmuştur.

Buna karşılık halıcılık, çinicilik, dokumacılık, nakış, oya, bakır işlemeciliği, telkari, hat sanatı, tezhip, bastonculuk, beşikçilik, dülgerlik, kaşıkçılık, çarıkçılık, karagöz imalatçılığı, koşumculuk, taş oymacılığı vb. geleneksel el sanatları, üretim sürecini yalnızca ihtiyaçlarımızın giderilmesini sağlayacak bir eylem olarak değil, aynı zamanda insanın kendisiyle kurduğu zihinsel

Seri üretim nedeniyle özellikle el sanatlarına dayalı ürünler yeniden tasarlanarak fabrika üretimine uyarlanmış, bu durum söz konusu ürünlerin sıradanlaşmasına ve özgün değerlerini yitirmesine yol açmıştır. Niteliğini yitiren bu estetik anlayışına tepki olarak, geleneksel el sanatlarına ve onların estetik değerlerine yeniden yönelişi savunan Arts and Crafts Hareketi Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Kısa sürede geniş bir etki alanı kazanan bu hareket, Türkiye'de de çağdaş sanat anlayışıyla birleşerek özellikle Çağdaş Türk Seramik Sanatının gelişiminde önemli bir yansıma bulmuştur.

Sanayi Devrimi ile hız kazanan modernleşme sürecinin günümüze yansımalarından biri, yaşamın giderek artan temposu karşısında bireyin kendisini zihinsel ve duygusal baskı altında hissetmesidir. Diğer yandan gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte sosyal medyanın yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi, bireyin devamlı uyaranlara maruz kalmasına neden olmakta ve bu durum kişinin kendisiyle baş başa kalmasını güçleştirerek kişilik gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

ve duygusal bir ilişki olarak ele alır. El sanatlarında kişi, üretim sürecine aktif olarak katılırken, diğer yandan da kişisel zevkini ortaya koyma, sabır, dikkat, özveri ve ustalık gerektiren uzun bir öğrenme sürecine girer. Geleneksel el sanatları bu yönüyle, insanın yavaşlamasını, odaklanmasını, üretimden haz almasını, estetik ve el becerilerini geliştirmesini, zihnen ve ruhen derinleşmesini güçlü bir şekilde desteklerken; diğer yandan içinde bulunduğu toplumun geleceğine yön veren kültürel mirasın korunmasına, yaşatılmasına ve gelecek nesillere aktırılmasına olanak sağlar.

Sanayi Devrimi ile hız kazanan modernleşme sürecinin günümüze yansımalarından biri, yaşamın giderek artan temposu karşısında bireyin kendisini zihinsel ve duygusal baskı altında hissetmesidir. Diğer yandan gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte sosyal medyanın yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi, bireyin devamlı uyaranlara maruz kalmasına neden olmakta ve bu durum kişinin kendisiyle baş başa kalmasını güçleştirerek kişilik gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

Modern yaşamın hızlı temposu, bireyin zihinsel ve duygusal dünyasında çeşitli baskılar oluşturur. Öncelikle zihin gelişiminin egzersizi olarak görebileceğimiz el sanatları hafızayı güçlendirerek odaklanma becerisini artırarak zihinsel becerilerin gelişmesine olanak sağlar. Dolayısıyla odaklanma zihinsel uyarım sağlayarak kişide duyusal ve motor becerilerini destekler. Diğer yandan herhangi bir el sanatı ile ilgilenmek kişiyi rahatsız eden zorlayıcı düşüncelerden ve olumsuz içsel monologlardan uzaklaştıracağı için stresin azalmasına ve kişinin kendisini daha huzurlu hissetmesine sebep olur.

Kişilik gelişiminin en önemli temel taşlarından biri sabırdır. Sabır, kişinin öz disiplinini, duygusal kontrolünü sağlamasında ve insanlarla güçlü ve sağlıklı ilişkiler kurmasında yaşamı boyunca en büyük destekçidir. Hızı ve aceleyi kabul etmeyen el sanatları kişiye aylarca süren bir kilim ya da büyük bir titizlikle işlenen bir tezhip karşısında beklemeyi dolayısıyla sabrı öğretir. Çağımızı sarmalayan sabırsızlık virüsüne karşı geleneksel el sanatları insanın zihin ve gönül dünyasına ilmek ilmek işlenen bir huzurun

ve tefekkürün kapılarını açar.

El işiyle uğraşmanın önemli faydalarından biri de insana özgüven kazandırmasıdır. Kişi el işi ile ilgilendiği takdirde süreç içerisinde yeni teknikler öğrenip becerileri geliştirdikçe ve üzerinde çalıştığı eserini tamamladıkça kişide oluşan yetkinlik hissi özsaygının dolayısıyla özgüvenin oluşmasına tesir eder.

İnsanları bir araya getirmesi el sanatlarının başka bir önemli yönünü bize gösterir. Kurslarda, atölyelerde ya da geleneksel üretim ortamlarında bir araya gelen kişiler deneyimlerini paylaşırlar. Herkesin birbiriyle, hatta çoğu zaman en çok da kendisiyle yarış hâlinde olduğu bu hız çağında insan, giderek yalnızlaşmakta ve toplumsal bağlarından uzaklaşmaktadır. Buna karşılık, birlikte üretmenin sağladığı sosyal etkileşim kişinin ruh sağlığını desteklerken, aynı zamanda kendisini toplumun değerli ve anlamlı bir parçası olarak hissetmesine olanak sağlar.

Geçmişten günümüze kültürel hafızayı aktarma hususunda Geleneksel El Sanatları ayrı bir öneme sahiptir. Çini, ebru, hat, ahşap, telkâri, bakırcılık, oyacılık, taş oyma vb. geleneksel el sanatları estetik değer taşımanın ötesinde kültürel hafızanın canlı kalmasını sağlar. İnsan el işini öğrenme sürecinde sadece teknik bilgi ile kalmaz aynı zamanda geçmiş kuşakların inanç, bilgi ve birikimini kişisel dünyasına ve yaşadığı topluma taşır. Böylelikle el işi üretimi kişisel bir uğraş olmanın çok ötesinde kültürel sürekliliğin bir parçası haline gelir.

Sonuç olarak günümüzde teknolojinin ulaştığı son noktada hızın, insan bedeni ve ruhunda bıraktığı olumsuz etkinin aksine insanın üretme ihtiyacını en güzel şeklide karşılayan Geleneksel El Sanatları, insan psikolojisini dolayısıyla toplum psikolojisini olumlu yönde etkiler. Elbette ki içinde bulunduğumuz ileri teknolojiden uzak durmayı önermek ne mümkün ne de gerçekçi bir yaklaşımdır. Önemli olan, teknolojiyi insan yaşamını kolaylaştıran bir araç olarak görülmesidir. Bu bakış açısının yerleşmesi ise, teknolojik gelişme ve insani değerler arasında sağlıklı bir denge kurarak ve makineleşmek yerine makineyi bilinçli bir şekilde kullanmasını bilen, üretme kabiliyetini ve becerisini koruyabilen kişiler yetiştirmekten geçer. Çünkü insanı insan yapan yalnızca tüketmesi ya da hızla üretmesi değil; sabırla gayretle emek vermesi, üretirken iç dünyasına doğru yaşadığı yolculuğun sonunda kendine bir nebze daha yaklaşarak eseriyle kendini ifade edebilmesidir. Geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir köprü oluşturan geleneksel el sanatları, modern çağın baş döndürücü hızına karşı insanı yavaşlatan; dikkatli ve rikkatli olmaya yönelten, ruhunu makineye kaptırmamasına vesile olan değerli bir kılavuzdur.

Kaynak: *https://iyiolusplatformu.com/el-isi-ve-psikoloji-tarihten-gunumuze-aralarindaki-iliski/.*

Geçmişten günümüze kültürel hafızayı aktarma hususunda Geleneksel El Sanatları ayrı bir öneme sahiptir. Çini, ebru, hat, ahşap, telkâri, bakırcılık, oyacılık, taş oyma vb. geleneksel el sanatları estetik değer taşımanın ötesinde kültürel hafızanın canlı kalmasını sağlar. İnsan el işini öğrenme sürecinde sadece teknik bilgi ile kalmaz aynı zamanda geçmiş kuşakların inanç, bilgi ve birikimini kişisel dünyasına ve yaşadığı topluma taşır. Böylelikle el işi üretimi kişisel bir uğraş olmanın çok ötesinde kültürel sürekliliğin bir parçası haline gelir.

Evlilik Bir Sanattır: Geleneksel Sanatlardan İlişkilere Dair Dersler

Duygu TÜTÜNCÜ
Uzm. Aile Danışmanı

Her medeniyet, insan tasavvurunu sanatıyla görünür kılar. Bu sebeple sanat, yalnızca estetik bir üretim değil; insanın varlığa nasıl baktığının, hakikatle nasıl ilişki kurduğunun sessiz dilidir. Geleneksel Türk-İslam sanatları da bu anlamda bir süsleme faaliyeti değil, tevhid düşüncesinin biçime bürünmüş hâlidir. Hattatın harfi, ebrûzenin suyu, müzehhibin altını ve dokuyucunun ilmeği; aynı hakikati farklı dillerle anlatır: Kâinatta hiçbir güzellik kendiliğinden ortaya çıkmaz. Güzellik; sabrın, ölçünün, teslimiyetin ve terbiyenin meyvesidir.

Belki de bu yüzden geleneksel sanatlarımızı anlamak, yalnızca bir sanat tarihini öğrenmek değildir; insan olmanın inceliklerini yeniden hatırlamaktır. Çünkü sanatkâr önce elini değil, nefsini eğitir. Kalem, fırça ve iğne ancak gönül terbiye gördüğünde hikmet üretir. Bugün aile kurumunun en çok ihtiyaç duyduğu şey de tam olarak budur: Teknik bilgilerden önce bir gönül terbiyesi...

Modern çağ bize ilişki yönetimini öğretiyor; fakat ilişki inşa etmeyi öğretmiyor. Nasıl konuşacağımızı anlatıyor; fakat nasıl bir insan olacağımızı ihmal ediyor. Oysa kadim medeniyetimiz, ahlâk ile estetiği hiçbir zaman birbirinden ayırmamıştır. Güzel olan, aynı zamanda iyi olandır. İhsan şuuru, yalnızca ibadetin değil; eşe bakışın, çocukla konuşmanın, sofraya oturuşun ve hatta susuşun bile merkezindedir.

Tam da bu noktada geleneksel sanatlar, aileye bambaşka bir pencere açar. Çünkü evlilik de tıpkı bir hat levhası gibi ölçü ister; bir ebru gibi teslimiyet ister; bir tezhip gibi incelik ister; bir kilim gibi emek ister.

Hat sanatında harflerin birbirine olan mesafesi ne kadar önemliyse, evlilikte de yakınlık kadar sınırlar ve mahremiyet önemlidir. Hattat, harfleri gelişi güzel yan yana getirmez; her harf ölçüyle yazılır, her harfin bir mizacı, her boşluğun bir hikmeti vardır. İlişkilerde de böyledir. Sürekli iç içe olmak kadar birbirinin yalnızlığına, sessizliğine ve kişisel alanına hürmet etmek de sevginin bir parçasıdır. Bugün çiftlerin yaşadığı pek çok çatışmanın temelinde sevgisizlikten çok; sevgide, yakınlıkta, sözde, sükutta ölçünün kaybedilmesi vardır. Hat sanatındaki ölçü ve denge bize ilişkinin de bir estetiği olduğunu hatırlatır.

Ebru ise bize kader ile irade arasındaki o zarif dengeyi anlatır. Boyayı suya bırakırsınız; fakat son sözü daima su söyler. İnsan emek verir ama netice üzerinde mutlak hâkim değildir. İlişkiler de böyledir. Eşini tamamen değiştirmeye çalışan kişi, suya hükmetmeye çalışan ebruzen gibidir; yorulur, öfkelenir ve sonunda güzelliği kaçırır. Oysa hikmet, değiştiremediklerimizle kavga etmekte değil; onları anlamlandırabilmektedir. Psikolojinin bugün "kabul" dediği şey, bizim irfan geleneğimizde çok daha köklü bir kavram olan "rıza" ile buluşur. Rıza, pasif bir boyun eğiş değil; hikmeti görebilecek kadar derinleşmiş bir gönül hâlidir.

Tezhip sanatı bize görünmeyen emeğin kıymetini öğretir. Tezhipte altın, metni gölgelemek için değil; onu daha görünür kılmak, kıymetini ortaya çıkarmak için kullanılır. Ne kadar zarif bir ders... Çünkü gerçek sevgi de böyledir. Sevdiğinin ışığını artırıyorsa sevgidir; kendi ışığını büyütmek için diğerini gölgeliyorsa yalnızca benliktir. Modern birey, "kendini gerçekleştir" çağrıları arasında çoğu zaman "birlikte var olmayı" unutuyor. Oysa aile, iki insanın birbirini tükettiği değil, birbirini çoğalttığı yerdir. Eşler birbirlerinin hayatını gölgeleyen değil, değerini artıran birer refik olduklarında aile gerçek anlamda huzur bulur.

Anadolu'nun kilimlerine baktığımızda yalnızca desen görmeyiz; kuşakların duasını, hasretini, sevincini ve bekleyişini okuruz. Her motif bir anlam taşır. Her ilmek, sabrın zamana işlenmiş hâlidir. Ne var ki her ilmek tek başına anlamlı olsa da desen ancak bütün ilmekler bir araya geldiğinde ortaya çıkar. Aile de böyledir. Eşlerin karakterleri, farklılıkları ve hatta zaman zaman yaşadıkları kırgınlıklar, doğru bir emekle ortak bir hikâyeye dönüşebilir. Mühim olan kusursuz olmak değil; aynı deseni sabırla birlikte dokuyabilmektir.

Her ilmek bir öncekine tutunarak ilerler. Aile de yalnızca bugünün değil, geçmişten taşınan değerlerin ve gelecek nesillere bırakılacak mirasın da dokunduğu bir alandır. Bugün psikoloji bize kuşaklararası aktarımı anlatıyor; dedelerimizin dokuduğu kilimler ise bunu yüzyıllardır sessizce söylüyor. Çünkü aile de tıpkı bir dokuma gibidir. Anne babanın birbirine gösterdiği merhamet, çocuğun ruhunda görünmeyen ilmeklere dönüşür. Öfke de dokunur, şefkat de. İhmal de miras kalır, muhabbet de.

Belki de bütün bu sanatların ortak bir kelimesi vardır: **İhsan.** Yani Allah'ı görüyormuşçasına yaşamak... İhsan, yapılan işin en güzelini ortaya koyma gayretidir. Evlilik de ancak ihsan şuuru ile güzelleşir. Eşine nezaket göstermek, öfkeni terbiye etmek, affetmeyi öğrenmek, mahremiyeti korumak ve sevgiyi ifade etmek... Bunların hiçbiri yalnızca psikolojik beceriler değildir; aynı zamanda insanın Rabbine karşı edebinin aile hayatındaki yansımalarıdır.

Bugün belki de yeniden geleneksel sanatlara değil, onların inşa ettiği insana ihtiyacımız var. Çünkü medeniyet, önce insanın kalbinde kurulur; sonra evine, sokağına ve şehrine taşar. Kalbi güzelleşmeyen bir insanın yaptığı sanat da, kurduğu aile de zamanla ruhunu kaybeder. O hâlde geleneksel sanatları yaşatmak; yalnızca ebruyu, hattı ya da tezhibi korumak değil, onların mayaladığı insanı yeniden yetiştirmektir.

Evlilik, tamamlanmış bir eser değildir; her gün yeniden yazılan bir hat, her gün yeniden şekillenen bir ebru, her gün yeniden dokunan bir kilimdir. Ve belki de en büyük sanatkârlık, eşinin kalbinde Allah'ın razı olacağı bir iz bırakabilmektir. Çünkü sanatın en büyük eseri, sonunda insanın kendisidir.

Batı Yakasında “Geleneksel” Sanatlar

Mucahid YILDIZ

Batı’da 18. yüzyıl sonrası gelişen sanayi devrimiyle gelenek ve görenek zamanla bir tarafa bırakıldı. Kapitalist ve sosyalist sistem temelde aynı materyalist fikriyata sahip oldukları halde, yalnızca tatbikinde farklılıklar bulunduğundan insanlara sanki birbirlerine rakipmiş gibi gösterildi.

Aslında bunlar arasında dünyaya bağımlılık ve hayatı bundan ibaret gören temel düşünce ikisinde de aynıdır. Günümüzdeki en güzel örneği Çin’dir. Bugün kapitalizmin en alasıyla birlikte komünizmin baskıcı ve totaliter kontrolünü çok bariz bir şekilde bu ülkede görebilirsiniz.

Yirmi birinci yüzyılda Avrupa’da hakiki anlamda geleneksel herhangi bir şeyden söz etmek çok zordur. Birtakım adetler sathi görüntülerden ibarettir. Özünde kanaatimce geleneksel hiçbir şey kalmamış.

Batı medeniyetinin en çarpıcı tarihi, Roma tarihidir. O devrin tüm yeryüzündeki, tabiri caizse moda sanatı heykel yapmaktı. Roma’da bu heykel (put) yapıcılığı süper devlet olması hasebiyle elbette zirveye ulaşmıştı. Roma ve eski Yunan eserlerindeki ‘mükemmelliği’, doğudaki heykellerde göremeyiz.

Rönesans’la birlikte hem heykellerden müteşekkil put imalatı devam etmekle birlikte, resim sanatı da çok ilerleme kaydetti. Bunlardan en meşhur ikisi Michelangelo ile Leonardo da vinci’dir. Her ikisi de hem heykeltıraş (put yapıcı) hem de ressamdırlar. Bilindiği üzere Leonardo’nun bazı bir takım ilim dallarında da meşgul olduğu rivayet edilmektedir.

Da vinci’nin sanat dışındaki becerileri batıda çok abartılmıştır. Efsanevi bir kişilik yüklenmiş kendisine. Halbuki araştırmalar, tıp ve mühendislik dalında sahip olduğu bilgilerin kahir ekseriyetini doğulu, hususen

İslam alimlerinden aşırdığını göstermektedir.

İnternete bakarsanız, bizim aşırmıştır tabirini kullandığımız yerde onlar ilham almıştır der. İbni Heysem, Cezeri, Abbas Kasım İbni Firnas gibi Endülüs alimlerinin eserlerinden aldığı bilgileri, kendisi bulmuş gibi gösterdi ya da batılılar günümüzde öyle anlatıyorlar.

Yeryüzünün doğusunda Hinduların yaptıkları heykellerde, batınınkiyle ortak tarafı müstehcenliğidir. Avrupa'da gerek heykellerde ve gerekse resimlerde sözde melekler, tanrı, vs. çıplak birer figür olarak tasvir edilmiştir.

İbtidai putperestliğin yerine batıda Hristiyanlık sonrası, sözde semavi bir dinin sembolleri, heykel ya da resim olarak tasvir edilmiştir. Böylece aynı putperestlik farklı bir arzı endam ile insanlara, tabiri caizse yutturulmuştur. Hak dinden uzaklaştırarak paganist inanç insanların kafalarına gerçek hristiyanlıkmış gibi yerleştirildi.

Doğunun genelinde ve hususen İslam aleminde ise geleneksel sanatlarda gördüğümüz zerafet, incelik ve mana bakımından mevcut olan ulviyeti batıda göremeyiz. Zira hak dinden uzaklaştırılmış inanç temellerinde güzel sanatlar adına bunu görmek zaten mümkün değildir.

Şayet bu mevzuyu sanat erbabından biri ele alsaydı, elbette batının geleneksel sanat eserlerinde görülen mükemmelliği kabul edecekti. Yani gerek heykellerde ve gerekse resimlerde kusursuz bir orantı görülmektedir. Ancak yine de doğunun ince zarafetini bu eserlerde göremiyoruz. Günümüzde ise batıda geleneksel sanat adına herhangi bir eser verildiğine ben şahsen şahit olmadım. Doğuda ise hâlen canlılığını devam ettiren hat vb. ananevi sanat eserleri üretiliyor. Sanıyorum kaligrafi sanatı Çin'de de hâlen icra ediliyor.

Kapitalist-siyonist sistem toplumlarda geleneksel olan hiçbir şeyin kalmasını istemiyor. Dünyanın her köşesinde gelenekselliği ortadan kaldırmak için elinden geleni yapıyor. Maalesef insanların çoğunluğunun bu akıntıya kapılarak kaybolduklarına şahit oluyoruz vesselam.

Batı medeniyetinin en çarpıcı tarihi, Roma tarihidir. O devrin tüm yeryüzündeki, tabiri caizse moda sanatı heykel yapmaktı. Roma'da bu heykel (put) yapıcılığı süper devlet olması hasebiyle elbette zirveye ulaşmıştı. Roma ve eski Yunan eserlerindeki 'mükemmelliği', doğudaki heykellerde göremeyiz.

En Uzun Temmuz

Cemal BALIBEY

Sıcak bir Temmuz akşamıydı. Yeni araba almış, şoförlüğünü pekiştirmeye çalışan oğlumla Kasımpaşa civarındaydık. Derken bacanağım aradı; ülkede askerî bir hareketlilik olduğunu haber verdi. Vakit kaybetmeden eve döndük. Az sonra nasıl tarihî bir kırılmanın ve darbe manzaralarının ortasında kalacağımızdan henüz habersizdim.

WhatsApp gruplarına mesajlar adeta yağmur gibi yağmaya başladı. Tam o esnada ekranlara köprüdeki tankların o ürkütücü görüntüleri yansıdı. Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprülerinin Anadolu yakasından Avrupa yakasına araç geçişine kapatıldığını gördük.

İlk başta olup bitene bir anlam veremedim. Ters giden bir şeyler vardı ama neydi? Kimine göre terör saldırısı olmuştu ve asker güvenlik önlemi alıyordu. Kimisi bir bomba ihbarından, kimisi de Beylerbeyi'ndeki bir operasyondan söz ediyordu. Kimse darbe ihtimalini aklına bile getirmek istemiyordu. İçimizden, "Bu ülkede artık darbeler dönemi kapandı" diyorduk. Oysa gelen her bilgi, paylaşılan her görüntü, yaşananların düpedüz bir darbe girişimi olduğunu haykırıyordu.

Derken Başbakan canlı yayına bağlanarak ülkenin, ordu içindeki bir grubun kalkışmasıyla karşı karşıya olduğunu açıkladı. Böylece taşlar yerine oturdu. Haberler doğruydu; darbe oluyordu.

MİT'in aldığı bilgiye göre, FETÖ'cü subayların öncülük ettiği TSK içindeki cunta, normalde yönetime o gece saat 03.00'te el koymayı planlıyordu. Ancak planları deşifre olunca takvimlerini değiştirmiş, saat 21.00'de harekete geçmişlerdi.

Böylece 2016'nın en karanlık, en uzun gecesi başlamış oldu.

Darbeciler, kalkışmanın başarıya ulaşması için stratejik noktaları hızla ele geçirmeye koyuldular. Planları deşifre olduğu için adeta zamanla yarışıyorlardı. İstanbul'da eş zamanlı olarak Emniyet birimleri, Afet Koordinasyon Merkezi, İstanbul Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi gibi kritik noktalara baskınlar düzenlediler.

O kara gecede henüz evden çıkmamıştım. Sokaklardaki belirsizlik yüzünden evlerine dönemeyen ve bize sığınan akrabalarımız vardı.

Birden yeri göğü inleten F-16'ların o korkunç sesi yükseldi. İlk anda üzerimize bombalar yağdığını sandık. Evlerimiz deprem oluyormuşçasına sallanıyor, kulaklarımız patlayacak gibi oluyordu. Darbeciler, ele geçirdikleri savaş uçaklarıyla alçak uçuş yaparak sokaklara çıkan, kendilerine meydan okuyan halkı korkutmayı ve dağıtmayı hedefliyordu. Sesten hızlı uçakların oluşturduğu o sonik patlamaları hepimiz gerçek birer bomba zannetmiştik.

Haberler birbirine karışıyor, baş döndürücü bir hızla akıyordu. Stratejik noktalarda çatışmalar sürüyor, TRT ekranlarında darbe bildirisi okunuyordu. Hele Genelkurmay Başkanı'nın rehin alındığını duyduğumda kanım dondu. Aklın, mantığın alacağı bir şey değildi bu. Cumhurbaşkanı'ndan henüz bir haber yoktu, ama bir şeyler yapmak gerekiyordu; bu vatan sahipsiz değildi.

Gecenin ilerleyen saatlerinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, cep telefonundan görüntülü olarak CNN Türk canlı yayınına bağlandı. Ordu içindeki cuntanın bu kalkışmasının asla kabul edilemez olduğunu belirterek milleti meydanlara davet etti. Türk milletinin Başkomutanı, ölümü göze alarak İstanbul'a geleceğini duyuruyor ve halkını direnişe çağırıyordu. İşte o dakikalar, 15 Temmuz darbe girişiminin kaderini belirleyen asıl kırılma anlarıydı.

O an zihnimde yalnızca o gece yaşananlar değil, bu milletin darbelerle geçen acı hafızası da peş peşe canlandı. Türkiye, ilk askerî darbeyi doğduğum yıl, 27 Mayıs 1960'ta yaşamıştı.

Çocukluğumda büyüklerimizden bunu sık sık dinlerdik. Yıllarca süren Arapça ezan yasağını kaldıran Başbakan Adnan Menderes'in, iki bakanıyla birlikte idam edildiğini; milletin ise bu büyük haksızlığı gözyaşları içinde, çaresizce seyretmek zorunda kaldığını anlatırlardı.

Berber olan babamın dükkânında çıraklık yaptığım ilkokul yıllarında 12 Mart Muhtırası çok konuşulur, kudretli paşaların isimleri sıkça telaffuz edilirdi. Bir şeylerin yaşandığını hissederdim; fakat yaşım gereği olup bitenlerin mahiyetini kavrayamazdım.

12 Eylül 1980 darbesi olduğunda ise dağ başındaki bir köyde genç

Haberler birbirine karışıyor, baş döndürücü bir hızla akıyordu. Stratejik noktalarda çatışmalar sürüyor, TRT ekranlarında darbe bildirisi okunuyordu. Hele Genelkurmay Başkanı'nın rehin alındığını duyduğumda kanım dondu. Aklın, mantığın alacağı bir şey değildi bu. Cumhurbaşkanı'ndan henüz bir haber yoktu, ama bir şeyler yapmak gerekiyordu; bu vatan sahipsiz değildi.

bir imamdım. Kanın gövdeyi götürdüğü o günlerde ülkeyi kasıp kavuran anarşi, darbenin ardından bir anda bıçak gibi kesilmişti. Büyüklerimiz, anarşinin arkasında görünmeyen bir el bulunduğunu hep söylerdi. Darbe olmuş, anarşi sona ermişti; fakat bu defa yasaklar, tutuklamalar, işkenceler ve idamlar başlamıştı. Gecenin bir yarısı çalan kapı zilinden korkmak için sayısız sebebimiz vardı. Darbe, milleti derinden sarsmış; hafızasında uzun yıllar silinmeyecek yaralar açmıştı.

Gecenin bir yarısı çalan kapı zilinden korkmak için sayısız sebebimiz vardı. Darbe, milleti derinden sarsmış; hafızasında uzun yıllar silinmeyecek yaralar açmıştı.

Yıllar geçti. Yöntemler değişse de vesayet anlayışı ve darbe tehdidi bu ülkenin üzerinden uzun süre eksik olmadı. Bütün bunların ardından 28 Şubat 1997 postmodern darbesi ve 27 Nisan 2007 e-muhtırası yaşandı. Bu süreçlerden dili ve yüreği yanmayan neredeyse kimse kalmadı.

Bizler, büyüklerimizin darbeler karşısındaki sessizlikleri, gözyaşları ve pişmanlıklarıyla büyüdük. Adnan Menderes'in darbeciler tarafından idam edilmesinin vicdanlarda açtığı yara hâlâ tazeliğini koruyordu. Bu defa bu ülkenin meşru yöneticileri aynı kadere terk edilmemeliydi. Yakın zamanda Mısır'da yaşananlar da hafızalardaydı. Muhammed Mursi'nin başına gelenler, Recep Tayyip Erdoğan'ın başına gelmemeliydi.

İşte bu kararlılıkla 15 Temmuz, önceki darbelerden farklı olacaktı. Bu kez millet, tarihin akışını değiştirecek bir irade ortaya koyacak; darbelerin kaçınılmaz olduğu inancını kendi elleriyle yıkacaktı.

Nitekim o karanlık gece, hiç kimsenin beklemediği bir şekilde gelişti. Milletimiz, Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın basiretli liderliğinde, canı pahasına vatanına, bayrağına ve millî iradeye sahip çıktı. Darbe girişimini duyar duymaz sokaklara çıkan vatandaşlarımız, gözlerini kırpmadan tankların karşısına dikildi. Silahsızlardı; ama kararlılıkları, darbecilerin bütün hesaplarını altüst edecek kadar büyüktü.

O gece milletimiz, meydanları ve sokakları adeta bir Çanakkale ruhuyla savundu. Hainlere geçit vermedi, mermilere göğsünü siper etti. Kalplerimizdeki vatan sevgisi öylesine güçlüydü ki insanımız, imkânsız denileni mümkün kılacak bir irade ortaya koydu.

O gece 251 insanımız şehadete yürüdü. Allah için, vatan için, millet için; bu toprakların ve bu milletin kazanımlarının düşmanların ayakları altında çiğnenmemesi uğruna canlarını feda ettiler.

Artık evde durmanın mümkün olmadığını hissediyordum. Cumhurbaşkanımızın "Sokaklara, meydanlara, havaalanlarına!" çağrısına kayıtsız kalamazdım. Abdestimi aldım, kendimi sokağa attım.

Vatan Caddesi'ne doğru ilerlerken insanların sel gibi aktığını gördüm. Milletimiz bu çağrıya uyarak sokaklara dökülmüştü. Binlerce insan tekbir getiriyor, Allah'ın en büyük olduğunu, yalnız O'na dayanıp yalnız O'na güvendiklerini haykırarak akın akın yürüyordu. Ellerindeki ay yıldızlı bayraklarla yollar kırmızı beyaza bürünmüştü.

Dudaklarımda, "Ya Rabbi! Bu millete zafer ver, hainlerin oyunla-

rını boz ve onları zelil et." yakarışıyla insan selinin içinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne doğru yürüyordum. Tam o sırada askerî helikopterlerden, binayı korumaya çalışan polislerin ve vatandaşların üzerine ateş açıldı. Bir anda kendimizi kıyametin ortasında bulduk. F-16'lar üzerimizden alçak uçuş yapıyor, helikopterler kurşun yağdırıyordu. Emniyetin çatısındaki polisler karşılık veriyor, helikopterlerin yaklaşmasına fırsat vermiyordu. Silah sesleri ambulans sirenlerine karışıyor, gecenin karanlığını yırtıyordu.

Haberler peş peşe geliyordu. İşgal edilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi binasından ateş açıldığı, çok sayıda yaralı ve şehit olduğu söyleniyordu. Kalabalık oraya yönelmek isteyince polisler, "Burayı bırakmayın!" diyerek adeta yalvarıyordu. Şehrin dört bir yanında çatışmalar sürüyordu. Daha sonra öğrendim ki Saraçhane'de yakın tanıdıklarımdan yaralananlar ve şehit olanlar olmuştu.

Darbenin en acımasız, en kanlı saatleriydi. Tam o sırada göklerden yükselen bir ses semaları doldurdu. Sokakları aştı, evlerimize ulaştı, yüreklerimize işledi. Ezanlar okunuyor, salâlar gecenin karanlığında dalga dalga yayılıyordu.

Bu ses, milleti yeniden ayağa kaldıran, bize umut ve cesaret veren bir çağrıydı. Yüreklerimize su serpildi. Allah'a sığındık. Ezan ve salâ seslerine kurşunlar ve bombalar karışıyordu. Vatanımız işgal edilmek isteniyor, bayrağımıza uzanan kirli eller milletin iradesini teslim almaya çalışıyordu. Fakat ezanlar ve salâlar yükseldikçe ümidimiz de büyüyordu. Allah oldukça ne korkuya ne de ümitsizliğe yer vardı. "Ya şehadet ya gazilik!" diyerek tankların üzerine yürüdük.

İhanet ne kadar büyükse öfke de o derece büyüktü. İnsanlar, canları pahasına tankların ve üzerlerine ateş açan silahların karşısına kahramanca dikildi. Kurşun yağdığında yere kapanan, duvarların ve ağaçların ardına siper alan; ateş kesildiği anda tekbirlerle yeniden ileri atılan nice yiğit vardı meydanlarda. Vatan düşmesin diye toprağa düşmeyi göze alan 251 canımız, şehadet şerbetini içti.

Gözü dönmüş hainler, böylesine bir direnişi beklemiyorlardı. Silahsız bir milletin, canını hiçe sayarak karşılarında durabileceğine ihtimal vermemişlerdi. Önceki darbelerde olduğu gibi tankları yürüttüklerinde kimsenin önlerine çıkmayacağını zannediyorlardı. Arkasında ABD olan diğer darbelerde olduğu gibi, bu darbenin de kolayca başarıya ulaşacağını hesap etmişlerdi.

Fakat hesap etmedikleri bir şey vardı: Millet.

Tarihin gördüğü en büyük ihanetlerden biri olan 15 Temmuz darbe girişimi, aziz milletimizin yazdığı eşsiz bir direniş destanıyla, ülkemizin en önemli dönüm noktalarından biri hâline geldi. O gece, hepimiz için büyük bir imtihandı. Bu imtihanı; tereddüt etmeden tankların önüne dikilenler, mermilere göğsünü siper edenler, etten duvar örerek vatanını savunan aziz şehitlerimiz kazandı. Millî iradeyi silah zoruyla teslim almak isteyen ihanet şebekeleri ve onların arkasındaki odaklar ise kaybetmeye mahkûm oldu.

Darbecilerin acımasızlığı, Türk milletinin sarsılmaz iradesini kıramadı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kararlı duruşu ve liderliği, milletimizin derununda var olan direniş ruhunu yeniden şaha kaldırdı. O gece millet, iradesine sahip çıkarak darbecilere geçit vermedi ve böylece emperyalist emelleri püskürttü.

O kara geceden zihnime kazınan ve ömrüm boyunca unutamayacağım iki ses kaldı: Tepemizden ölüm kusarcasına geçen savaş uçaklarının insanın içine işleyen korkunç uğultusu ile gecenin karanlığını yırtarak azmimizi kamçılayan, bize ruh üfleyen ezanlar, salâlar... Birisi korkunun sesiydi, diğeri imanın. Birisi ölüm saçıyor, diğeri millete cesaret veriyordu. Aradan yıllar geçti. Fakat o sesler hâlâ kulaklarımda yaşamaya devam ediyor.

Bugün geriye dönüp baktığımda, o kapkara geceye rağmen doğru yerde durduğuma dair en küçük bir tereddüt bile taşımıyorum. Meydanları dolduran o cesur yüreklerin arasında bulunmuş olmayı, ömrüm boyunca taşıyacağım en büyük şeref ve onur nişanesi olarak görüyorum.

Rabbim, o gece göğsünü siper eden aziz şehitlerimize rahmet eylesin, gazilerimize minnetimizi daim kılsın. Bu aziz millete bir daha böyle karanlık geceler yaşatmasın; semalarımızdan ezanımızı, gönderimizden bayrağımızı hiçbir zaman eksik etmesin.

Suriye İç Savaşında Âlimlerinin Rolü

Aslan BALCI
Gazeteci-Yazar

İslam dünyasında Şam Ulemasının yeri bir başkadır. Yüzlerce sahabenin medfun bulunduğu bu topraklarda yetişen İslam bilginleri hem kendi toplumuna hem de İslam ümmetine kılavuzluk yapmıştır. Alimler toplumların kutup yıldızları gibidir. 13 yıl süren Suriye iç savaşında ulemanın rolü büyük olmuştur. Farklı mezhepler, siyasi görüşler ve bulundukları bölgelere göre farklı tutumlar sergilemiş olsalar da genel anlamda Alimler Suriye Devriminin manevi önderleridir.

Baas rejimi ve Beşşar Esed yönetimi, halkın baş kaldırmasından önce de kontrolündeki dini kurumları kendi meşruiyet aracı olarak kullandı. Birtakım kanaat önderlerinin rejimi savunması muhaliflere katılımın gecikmesine neden oldu. Konuştuğumuz bazı insanlar, rejim taraftarı kişilerin fetvaları nedeniyle 6-7 yıl muhaliflere geç katıldıklarını ifade ettiler. Ancak gelişmeleri doğru okuyan, Kur'an ve Sünneti gerçek anlamda kavrayan alimler ve kanaat önderleri hiç tereddüt etmeden daha başlangıçta direnişe destek vererek gençlerin önünü açtı.

Özellikle devlet kurumlarında görev yapan bazı Sünni ve birçok Alevi (Nusayri) din adamı, Beşşar Esed yönetimini destekledi. Bu kişiler, devlet otoritesini korumanın iç savaşın daha da büyümesini önleyeceğini iddia ederek rejim onaylı fetva ve vaazlarla hükümete bağlılığı teşvik ederek kaybeden tarafta yer aldılar.

Öte yandan aldığı eğitimin ve bulunduğu makamın hakkını veren bazı alimler ise protestoların ardından hükümetin güç kullanımını eleştirerek muhalefeti destekledi. Kimileri barışçıl gösterileri savunurken, kimileri daha sonra silahlı direnişi dini açıdan meşru gördüklerine, "cihad" ilan ettiklerine şahit olduk. Kendileri de ülkeyi terk ederek sürgünde faaliyet gösterdi.

Verdikleri fetvalarla çatışma kurallarını, sivillere yönelik davranışları ve grup içi disiplinin oluşmasını sağladılar. İlim ve irfanı tam kavrayamayan bazı vaizler şiddeti teşvik ederek DEAŞ ve türevi grupların yaygınlaşmasına önayak oldu. Gerçek alimler terör ve şiddete asla müsaade edilmeyeceğini net bir üslupla dile getirdiler. Bunun üzerine DEAŞ ve diğer terör örgütleri onlarca İslam alimini hunharca şehit etti.

"Bel'am" Kılıklı İnsanlar Esed'e Destek Verdi

Halkı Müslüman olmasına rağmen, faşist askeri darbeyle ülkeyi ele geçiren küçük bir azınlık olan Nusayri grubu Suriye'yi yönetiyordu. İslam'la alakası olmayan bu azgın ve sapık grup ne yazık ki bir takım "alim" sıfatı taşıyan insanları kendine meşruiyet kazandırmak için kullandı. Mişel Eflak isimli Yahudi, bir zibidi, tarafından oluşturulan Baas rejimi, Arap Milliyetçiliğini önde tutan İslam karşıtı tuhaf bir sosyalist rejimdi. Bırakın alim olmayı normal bir Müslüman böyle sapık ve din dışı rejimin savunucusu olmaz. Gerçek "alim" unvanını alacak kişide aranan en belirgin özelliğin başında "basiret" gelmektedir. Önündeki çukuru göremeyenden kılavuz olmaz.

Baas rejiminin savunucusu ve Esed ailesinin "din adamı" görüntüsü verenlerden ölenler oldu. Kalpleri ancak Allah bilir. Ama zahiren söz konusu bu kişiler için halkın sempati duymaması gayet normaldir. Baas tarafından 2013'te öldürüldüğü iddia edilen ülkenin önde gelen, tanınan alimi bir televizyon kanalı kurma ve Suriye ulema birliğini oluşturma arzusundaydı. Buna karşılık halkını kurşuna dizen, kadınlara tecavüz eden çapulcu sürüsünün yaptıklarını bile kutsamak zorunda kalan bu kişi, ne yazık ki, sadakatle rejime bağlıydı. Esed ona istediğini vereceğini vaat etse de hedefine ulaşamadan öldürüldü. Sonra da rejim onu "şehit" ilan etti.

Esed'in ölüm fetvacılarının bir kısmı yargılanıyor. Bunların başında eski Suriye Başmüftüsü Ahmet Bedrettin Hassun gelmektedir. Geçici makam, mevki hırsıyla gafillerin, cahillerin ve bebek katili Esed'in kuklası olan Hassun rejimin katliamlarına dini kılıf uydurmak için bu makama atanmıştı. "Varil Bombası Fetvacısı" diye anılan sözde din adamı Hassun, Sednaya hapishanesindeki mahkumların ve rejim karşıtı muhaliflerin katledilmesi için utanmadan ahkam kesiyordu. Lübnan'a kaçarken yakalanan Hassun şimdi Şam'da bağımsız hakimlere hesap veriyor. Sosyalist, Nusayri, ırkçı ve dinsizler bunun gibi birçok andavalı kullanarak Rusya, BAE, Avrupa ve ABD'ye kaçtı. İlim olmadan makama tav olanlar şimdi zelil bir şekilde ortağı olduğu katliamların hesabını veriyor.

Tarihin her safhasında Hassun gibi ihtiras sahibi cahillerin din adına fetvalar verdiklerine şahit olduk. Hepsi ibretlik vaka olarak anlatılır. İslam literatüründe bu türlere, ilmini dünyaya satan din adamlarına, "Bel'am" denilir. İnananlar için bu çok kötü ve asla benimsenmeyecek bir unvandır. Ne yazık ki Suriye'de olduğu gibi İslam dünyasında "Bel'am" sıfatı taşıyan bazı kişiler hâlâ varlığını sürdürmektedir.

2011 sonrası ülkeyi terk eden pek çok şeyh ve alim, sürgünde Suriye İslam Konseyi gibi yapılar kurarak halkla bağlarını sürdürdü. Özellikle 1980'lerde sürgünde kurulan Suriye Ulema Birliği'nin verdiği fetvalar ve destekler savaşçılar üzerinde oldukça etkili oldu. Ülkemizde de geniş bir kitlesi bulunan merhum Muhammed es-Sabuni Hoca Efendi, muhalif gruplarla temasa geçerek dini ve insani yardım faaliyetlerinde bulundu. Bu destek rejim karşıtlarına çok önemli katkı sağladı. Kafası karışık olanların aydınlanmasına ve Baas rejiminin yıkılmasına ön ayak oldu.

Şeyh Karadavi, Sabuni ve Rifai Gibi Alimler Cihat Fetvası Verdi

Öte yandan dünyanın en etkili din alimlerinden biri kabul edilen merhum, allame Yusuf el-Karadavi'nin, Müslümanları Baas rejimine ve onun yanında bulunan devlet ve gruplara karşı savaşmaya çağırması en önemli fetvaların başında gelmektedir. Bu açıklamanın ardından haftalar içinde bölgedeki ve İslam dünyasındaki üst düzey alimler art arda cihat çağrıları yaptı. Fetvalarda özellikle terör örgütlerine dikkat edilmesini İslam'ın terörle yan yana gelemeyeceğinin altını çizdiler.

Suriye'ye yaptığımız ziyarette şimdiki Suriye Başmüftüsü olan Şeyh Usame er-Rifai ile yaptığımız görüşmeden büyük feyiz aldık. Gerçek bir alimle sohbet etme lezzetine erdik. Bir alimi test edecek veya ona puan verecek konumda değilim. Ancak kendi alanında okuyan, sorgulayan ve düşünen biri olarak aldığım cevaplardan ziyadesiyle memnun oldum. Beşşar Esed'e ve Baas rejimine karşı tavır almasının sebebini anlamaya çalıştım. "Bazı popüler kişiler gibi rejim destekçisi veya sessiz kalarak hayatınızı rahatça sürdürebilirdiniz, bu yaşta mülteci olmazdınız. Neden devrimcilerin yanında yer aldınız?" diye sordum.

Şeyh Usma er-Rifai'nin verdiği cevap gayet net ve açıktı. "Hayatım boyunca hiçbir zaman idarecilere, zalimlere ve diktatörlere meyletmedim. Onlara karşı hiçbir sevgi ve saygı hissetmedim. Ben her zaman Allah'ın emrettiği doğruyu ve hakikati eğip-bükmeden doğrudan söylerim. Dünyalık için

Allah'ın emrini muhatabına söylememek acizlik ve korkaklıktır. Ben hiçbir zaman korkak olmadım" dedi.

"Beşşar Esed ilk kez Devlet Başkanı seçildiğinde Cuma namazı için bizim camimize geleceğini haber verdiler. Normalde ben hutbemi 30 dakika ile sınırlı tutarım. Beşşar geldiği için hutbeyi bir buçuk saat uzattım. Bütün konu ona nasihatle geçti. Bunu yapmaya pek çok kişi cesaret edemezdi. Yapması ve yapmaması gerekenleri anlattım. Halkın devletten beklentilerini izah ettim. Eğer bu dediklerimi yaparsan bu devletin başı olursun, aksini yaparsan halkının nefretini kazanırsın" dediğini aktaran Şeyh Rifai, zaman zaman görmüş olduğu yanlışları Beşşar'a ilettiğini birçok kez kendisine cevap verdiğini, haber gönderdiğini ve şikayetçi olduğu konuları ortadan kaldırdığını ifade etti.

Olaylar kısmen başladıktan sonra gözaltına alınan veya haksız yere hapishanelere doldurulanlara insanlık onurunu zedeleyen, haram olan işkence yapıldığını, özellikle mahkumlara zorla "Lailahe illa Beşşar" dedirttiklerini duyunca durumu Esed'e ve yardımcısına haber verdi. Bunun kabul edilemez olduğunu ve bu yanlıştan derhal dönülmesi gerektiğini ısrarla söylemiş. Muhaberat Başkanı kendine gelerek bu işin münferit olduğunu ve önüne geçileceğinin garantisini verdiğini söyledi.

"Ülkemden Çıkacaksam Türkiye'ye Giderim"

Şeyh Rifai, "Bir gün güvenlik birimleri, Der'a'daki şiddet olaylarını protesto eden sivil halkın üzerine otomatik silahlarla ateş ettiğine şahit oldum. Derhal bu katliamın durması için Esed'e ulaşmaya çalıştım, yardımcılarından birisiyle konuştum. Elinde bıçak, taş dahi olmayan halkın üzerine silahla ateş etmenin kabul edilemez olduğunu söyledim. "İşin aslını araştıracağız" dediler ardından başka yerlerde ayni tür devlet terörünün olduğunu duydum. Hutbede bunun kabul edilebilir olmadığını, idarenin meşruiyetini kaybettiğini, halkın haklı taleplerine cevap

verilmesini, sorumluların adilce yargılanması gerektiğini, halktan özür dilenmesi gerektiğini ifade ettim."

Bu hutbe üzerine Şeyhin etrafındaki devlet ricalinden olan kişiler 24 saat içerisinde ülkeyi derhal terk etmesini söylemişler. Hoca dirense de etrafındakiler bu işin ciddi olduğunu, suikast timinin hazırlandığını, Ürdün'e veya Suudi Arabistan'a karayoluyla gidilmesi gerektiğini söylemişler. Şeyh Rifai, "Eğer ülkemden çıkacaksam o zaman Türkiye'ye, İstanbul'a giderim" demiş. Öyle de olmuş. Ailesi, kardeşi ve sevenleriyle birlikte gelip İstanbul'a yerleşti.

Daha önce 1982'de Hama katliamı yapıldığında 15 yıl Suudi Arabistan'da muhacir olarak kalmak zorunda kalmış. Aradan geçen kısa zaman içerisinde tekrar muhacir olarak başka bir yere gitmek zorunda kalan Şeyh Rifai verdiği fetvalarla Esed'e karşı savaşanların yol göstericilerinden oldu. Devamlı iman, itikat, amel, adalet, takva ve erdemlilik konularını öne çıkararak mücadelenin İslam'ı esaslara göre yapılmasını, teröre ve insanlık dışı yollara sapılmaması için hep yol gösterici oldu.

Şeyh Usame er-Rifai gibi ülkedeki yüzlerce ulema aynı akıbeti yaşayarak başta ülkemiz olmak üzere başka ülkelere mülteci olarak gitmek zorunda kaldı. İlim erbabı olan ulemanın bir kısmı çok kötü ırkçı ve faşist muameleye tabi tutuldu. İş imkanı bulamadıkları için maddi sıkıntılar yaşamalarına rağmen derdini kimseye açamamışlar. Daha sonra bu mümtaz kişilerin ülkemizde oldukları anlaşılınca gül gibi etraflarına güzel kokular, ilimlerini yaymaya başlamışlar.

Alimler Halkın Özgürleşmesinin Önünü Açtı

Genel anlamda Türkler, gönül coğrafyamız, Biladü'ş Şam ve diğer Arap ülkelerinden ülkemize misafir olarak gelenlere kapısını ve gönlünü açmıştır. İmparatorluk bakiyesi olan bu millet her zaman mazlumun yanında, zalimin karşısında durmuştur. Ekmeğini misafiriyle paylaşmıştır. Bu ruh ve duygu ortalama hemen her vatandaşımızda bulunmaktadır. İşin garip tarafı, Türk olmayan ama Türkçülük yapan faşistler özellikle Arap kardeşlerimize yönelik baskı kurmaya çalıştı. Bunun arkasında aslında İslam düşmanlığı, bir başka tabirle "gavurluk" yatmaktadır. Zamanla ülkemize sığınan bazı mülteciler vatandaşlık aldıktan sonra bir kısmının Müslüman, Arap ve muhacir düşmanı olması utanç vericidir.

Suriyeliler 13 yıl boyunca büyük bedeller ödeyerek özgür ve bağımsız devletlerine kavuştular. Bu uğurda alimler, işçiler, memurlar, öğrenciler, esnaf ve tüccarların büyük kayıpları olurken 1 milyondan fazla şehit, milyonlarca mülteci ve yaralı oldu. Ama sonunda zaferi inananlar ve direnenler kazandı. Allah düşmanı Esed, süfli Baas rejimi ve onun artıkları ya öldü ya da utanç içerisinde kaçıp gitti. Bu onurlu insanlara zulmeden, ikamet vermeyen, hakaret eden, rüşvet isteyen, ülkeden çıkmaları için siyasi ve yazılı beyanatlar verenler de yaptıkları yüz kızartıcı eylemleriyle baş başa kaldı.

Suriye iç savaşında din âlimlerinin rolünü tek bir çerçevede açıklamak mümkün değil, çünkü tek bir blok değildiler. Kimi rejime meşruiyet sağladı, kimi muhalefete dini çerçeve ve organizasyon sundu, kimi bölgesel/küresel düzeyde cihat çağrılarıyla savaşı uluslararasılaştırdı, kimi radikal örgütlere karşı çıktı, kimi ise çatışmayı azaltmaya ve uzlaşmayı teşvik etmeye çalıştı, kimi de doğrudan silahlı grupların ideolojik omurgasını oluşturdu. Dini otorite, savaş boyunca hem siyasi meşruiyet oluşturmak hem de toplumsal mobilizasyon için farklı aktörler tarafından müracaat edilen en önemli merci oldu.

Yeni kurulmaya çalışılan Suriye'de alimler eskiden kaldıkları ilim ve bilim derslerini yaparak halkın aydınlanmasına, bir daha tağuti düzenin oluşmaması için gayret gösteriyor. Suriye genelinde halkın ilk kez devletine sahip çıktığını bizzat müşahede etmiş olduk.

Kudret Bülbül'ün "Küresel Çağda Nasıl Bir Gençlik" Kitabı Üzerinden Gençleri ve Çağı Okumak

Zekeriya MENAK

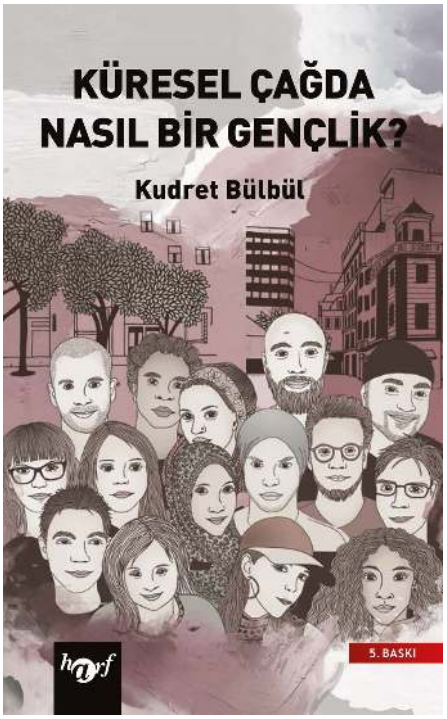
Dijital çağda bilgiye ulaşmak kolaydır. Bilgiye ulaşma kolaylığı herkese bilgiyi sentezleme kolaylığını sunmaz. Teori ve pratik arasındaki etkileşim ve geçişkenlik her zaman düşüncenin temel bir sorunu olagelmiştir. Bunun için teorinin geliştirilmesi, çözümlenmesi, eleştirilmesi yaratıcı aklın ve analitik zekanın üstesinden gelebileceği bir konu olarak değerlendirilir. Ancak

bununla birlikte bu konu doğa bilimlerinde farklı, sosyal bilimlerde farklı bir karakter arz eder. Sosyal bilimlerde değer yargıları, kültürel kalıplar, hazırbulunuşluk, sosyal temsil, paradigma vb. pek çok bireysel ve toplumsal faktör bilimsel analizin altyapısını, arka planını ve teorinin gelişim sürecini etkileyen faktörlerdir.

Teorik bilgiler, kuramlar tüm insanlar için geçerli genel geçer düşünme yöntemlerini ve dedüktif analiz yollarını sunar. Bilgilere soyut düşünme yolları ile rahatlıkla ulaşılabilir. Ancak konu ve problem insan ve toplum olunca özgün deneyim devreye girer. Özgün deneyimlerin tanımlanması, ifade edilmesi, sınıflandırılması, kategorize edilmesi ve bunların teorik zemin çerçevesinde bir bütünlüğe kavuşturulması bilimsel düşüncenin ve sosyal bilimin ulaşmak istediği önemli amaçlardır.

Sosyal bilimlerde yaygın bir şekilde tartışılan ve yukarıda ifade ettiğimiz gerilim alanları zemininde Sayın **Prof. Dr. Kudret Bülbül hocamızın yazdığı Küresel Çağda Nasıl Bir Gençlik** kitabını anlamaya ve analiz etmeye çalışacağız.

Bülbül, hem akademik kariyeri, hem üst düzey bürokratik deneyimleri hem de sivil toplum örgütleriyle yoğun mesaiye sahip bir insan olması hasebiyle teorik ve pratik arasındaki ilişki ve etkileşimleri sentezleyecek zengin gözlem deneyimine sahiptir. Bundan dolayı gençlik ile ilgili

gözlem ve analizleri de bilimsel anlamda incelenmeyi hak edecek bir konuma sahiptir.

Kitap 10 ana başlık altında ve her ana konu da ayrı alt konu başlıklarında ele alınmış yazılar toplamından oluşmaktadır.

Her yazının içinde, gözle görülür belirgin bazı alt başlıklar yerleştirilmiş ve bu şekilde daha somut ve pratik bilgi ve görüş adacıklarına ulaşılması sağlanmıştır ve hedeflenmiştir.

Bülbül hocamız gerek akademide gerek bürokraside, uluslararası diplomaside gerekse de sivil toplum kuruluş ve örgütleri içinde çalışırken edindiği zengin tecrübeler ve gözlemler zemininden ve bütün bu zeminlerin küreselleşme çağındaki ana akışı çerçevesinde gençliğimize yönelmektedir.

Kendisinin belirttiğine göre yazdığı bu *kitap akademik, bürokratik ya da siyasal bir çalışma değil kişisel tecrübelerini gençlerle paylaşmayı amaçlayan* bir çalışmadır.

Yine kendisinin ifade ettiği üzere kitap çalışması, temelini oluşturan ve gençlerin sahip olması gereken yedi temel niteliğe dayanmaktadır. Bülbül Hoca **garantili iş formu** olarak da ifade ettiği özellikleri şöyle sıralamaktadır: 1. güvenilir insan olmak, 2. öğrenmeye açık olmak, 3. çalışkan olmak, 4 donanımlı olmak, 5.uyumlu olmak, 6. dirayetli olmak, 7. rekabetçi olmak.

Bülbül Hoca, ilk yazıda *19 yüzyılı imparatorluklar çağı, 20 yüzyılı ideolojiler çağı, 21 yüzyılıysa küreselleşme çağı* olarak tanımlamaktadır. Küreselleşme yüzyılını özellikle literatürde yaygın bir şekilde yer aldığı şekliyle hızlanma ile mekânsal uzaklıkların anlamını yitirmesi ve küresel bir köye dönüşmesi yaklaşımları üzerine oturtmaktadır.

Özellikle küreselleşmede zamanın ve mekânın ifade edilme biçimlerini Necip Fazıl Kısakürek ve ünlü sosyal bilimci coğrafyacı Harvey'in bu konudaki görüşlerini karşılaştırarak bize önemli bir orijinal bilgi paketi sunmaktadır. Necip Fazıl Kısakürek *zaman bendedir ve mekân bana emanet* sözünü zaten yazının alt başlığı olarak kullanmakta ve bu vurgunun Harvey'in sosyal bilimlerinden önce Necip Fazıl tarafından literatüre etkili bir şekilde yerleştirildiğini dile getirmektedir.

Bu çerçevede pek çok kesimin mesela ideal Müslüman, ideal sosyalist, ideal ulusalcı gibi kavramlarla ifade edildiği gibi pek çok genç yetiştirme projesinin olduğu, bu konuda önemli çalışmaların yapıldığı ama bu çalış-

Ancak konu ve problem insan ve toplum olunca özgün deneyim devreye girer. Özgün deneyimlerin tanımlanması, ifade edilmesi, sınıflandırılması, kategorize edilmesi ve bunların teorik zemin çerçevesinde bir bütünlüğe kavuşturulması bilimsel düşüncenin ve sosyal bilimin ulaşmak istediği önemli amaçlardır.

maların hayatın içinden gelen çalışmalar olmadığını dile getirmektedir. Bu konuda Bülbül Hoca iki önemli ayağın birlikte olması gerektiğini söylemektedir: *İdeal gençlik vurgusu ile birlikte kariyer sahibi bir gençlik vurgusunun olayı bütünlüklü, gerçekçi bir şekilde değerlendirmek için gerekli olduğu*nu söylemektedir.

İdeali olmayan bir gençliğin kariyer basamaklarını geçse bile verimli olmayabileceği gibi ideal sahibi olup da kariyeri olmayanların da aynı şekilde verimsiz olabileceğini ifade etmektedir. Bu iki saç ayaktan birisinin eksik olması durumunda gençlerin gelecekte yaşayabileceği ve

karşılaşabileceği olumsuzluklar örneklerle dile getirilmekte ve makul bir mantıksal örgü içerisinde bu problem alanları analiz edilmektedir.

Bülbül Hoca *garantili iş formülü* olarak tanımladığı yedi özelliği kitabın alt başlıkları olarak ayrı ayrı ele alıp değerlendirmektedir.

Kitabın ana gövdesi ve içeriği, garantili iş formülü olarak tanımlanan yedi ilkenin tanımlanması, açıklanması ve örneklendirilmesinden oluşturulmuştur. Her bir ilke konu ile ilgili belirli düşünce ilkelerine, bu konuda literatürde yer alan önemli düşünürlere ve güçlü düşünce kaynaklarına atıfla açıklanmakta ve Bülbül hocanın yaşamın değişik alanlarındaki zengin gözlem ve hayat deneyimi örnekleri üzerinden işlenmektedir. Her konunun ana başlığının altına, önemli düşünürlerin konu ile ilişkilendirilebilecek vecizelerinden örnekler epigraf olarak yerleştirilmiştir.

Mezkûr yedi ilke bir biçimde son konu olarak işlenecek olan *Nasıl Bir Meslek* sorusunun cevabını oluşturacak imkân alanı ve zemin olarak işlev görmektedir.

Bülbül hoca, gerek akademide gerek bürokraside gerekse de sivil toplum kuruluşlarında işe alım komisyonlarında görevli iken edindiği zengin gözlem ve izlenimlere atıfla nasıl bir iş ve meslek sorusuna kimi yerde toplumsal idealler açısından kimi yerde ise doğal olarak pragmatik açıdan yaklaşmakta ve gençler için pratik önerilerde bulunmaktadır.

Bülbül hoca, bir yandan işe alınacak adaylarda olması gereken özellikleri, kendi toplumsal gerçekliğimize, düşünce ve kültür dünyamıza uyum problemi sorunları bağlamında değerlendirirken diğer bir yandan da eğitim sistemimizin, küreselleşmenin ve bir bütün olarak toplumsal değişmenin genç neslimiz üzerinden kıyımıza vuran olumsuz görünümlerine dikkat çekmektedir. Bu olumsuz sonuçlara rağmen gençlerimize kendi deneyim ve gözlemleri üzerinden başarıya ulaşmanın yollarını göstermektedir.

Çağımız, bazı ünlü düşünür ve sosyologlar tarafından *akışkan bir çağ* olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, en çok da delikanlılık çağının bireysel ruhlarında karşılığını bulan bir tanımdır. Gençlerin akışkanlığı, hızı, özlem ve beklentileri bu tanımın tecessüm etmiş halidir. Gençlik de çağımızda kendisini itibarlı ve etkili meslekler üzerinden akışa teslim etmeye eğilimlidir. İşte bu açıdan meslek sıradan bir uğraş değil çağın ruhuna ve hızına ayak uydurmanın temel zeminidir. *İnsanın kendi varoluşunu tanımlayan ve tamamlayan* temel kurumdur. Bu çerçevede meslek analizleri önemlidir. Bülbül hoca da kitabında mezkûr yedi ilkeye dayanarak meslek seçimine eğilmiş ve konuyu analiz etmiştir.

Kudret Hoca yedi temel ilkeyi yedi Ana başlıkta ve her başlığın da alt başlıklarını oluşturacak şekilde ele alıp analiz ettikten sonra **meslek seçimi** konusuna özel başlık ayırmıştır.

Diğer başlıklarda olduğu gibi meslek seçimini de kendi zengin bireysel gelişimi, özel yaşamı ve gözlemleri üzerinden değerlendirmektedir. Her insan için meslek seçimi ve gelecek endişesi evrensel bir olgudur. Ancak günümüzde meslek seçiminin zorlukları ortadadır. Özellikle günümüzde, sınırsız uyarıcılara maruz kalan bir birey genç yaştan itibaren hayat gailesi, geçim derdi ve gelecek kaygısıyla birlikte yaşamaktadır. Bunun için meslek seçimi çok hayati ve stratejik bir öneme sahip olmaktadır. *Her seçimimiz gelecek neslimizi ve bizden sonraki insanları etkileyecek* önemli bir durumdur. Meslek seçimi konusunda etkili olan bazı faktörlere dikkatimizi çekmektedir.

Meslek seçimini belirleyen faktörler olarak özlük hakları, toplumsal statü, aile beklentisi rastgele veya başka nedenleri sıralamaktadır. Bu süreçte, meslek seçiminde bir bireyin içsel süreçleriyle dışsal faktörlerin bir bütün olarak oluşturduğu olası potansiyel etkilerden bahsetmekte ve buna dikkat çekmektedir.

Bireyin beklentileri ile içinde yaşadığı gerçekler arasındaki

git-geller ve gerilimler zaten küreselleşme çağında kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bunun için özellikle gençlerin Meslek seçiminde, anne ve babaların, tatmin edemedikleri eski özlemlerini çocuklarında yaşatma isteği önemli bir vurgu olarak dikkatimize sunulmaktadır. İradesi dışında, ailesi tarafından belli mesleklere yönlendirilen insanların sonradan yaşadığı pişmanlıklar pek çoğumuzun gözlem alanındadır. İşte bu temel özelliklerden ve durumlardan yola çıkarak Bülbül hocamız, kendi deneyimi üzerinden bir meslek seçimi tarzı tavsiyesinde bulunmaktadır.

Doğal olarak bir Meslek seçiminde bir insanın kendisini; potansiyellerini, becerilerini bilmesinin önemini sıralamaktadır. Bülbül Hoca, özellikle kendi meslek seçimi sürecini anlattığı bölüm önemlidir. O, üniversite üçüncü sınıftayken *ne olması gerektiği sorusunu kendisine sormuş* ve bu konuda dört farklı alan belirlemiştir. Bu alanlar; akademisyenlik, bürokrasi, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinde yer almak şeklinde sıralanmıştır.

Bülbül Hoca, bu her dört alanı da ilginç bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu konuyu bizzat metinden olduğu gibi size aktaralım, şöyle diyor: S*onra her bir alternatifi yaşamış gibi düşledim kendimi. Örneğin bürokrasiye girdim. Uzman müfettiş, kaymakam oldum önce, sonra evlendim. Çoluk çocuğum oldu. Çocuklarımı evlendirdim. Mesleğimde en üst noktalara kadar yükseldim. Emekli oldum ve öldüm. Evet, evet öldüm... Sonra diğer meslekleri de aynı şekilde yaşamış gibi hayal edip, toprak altına koydum kendimi.*

Bu şekilde dört alanı da bu hayali yaşam ve kurgu sürecine uyarlamaktadır.

Böyle bir değerlendirme hayattaki en uzun soluklu değerlendirmedir. En geriye gidip, oradan yaydan fırlatılan bir ok gibi gidebileceğiniz en ileri noktaya bakmak, tahayyül edebileceğimiz en ileri ve mutlak noktadan geriye dönüp en başa tekrar bakmanın avantajlarını sunmak bütün insani hassasiyetleri birleştiren, zenginleştiren bir zengin gözlem ufku sunmaktadır... Bu aynı zamanda ilahi bir sorumlulukla hayatın hesabını vereceğimiz gerçeğini de bize hatırlatan bir meslek seçimi tarzıdır.

Bu tarzda alternatifleri seçerken akademisyenlikte karar kıldığını ve bu konuda da pişman olmadığını ifade etmektedir. Tekrar hayata gelirse yine de bu mesleği seçeceğini belirtmektedir. Bülbül Hoca, akademide ender bir muameleye maruz kalmıştır; bölümde Doçent ve Profesör olmadığı halde bölümdeki tek Doçent asistan statüsünde tutulan tek bir örnek olarak tarihe geçmiştir kendisi. Ama yine de bu iddiasından ve mücadelesinden vazgeçmemiştir. Buradan yola çıkarak azimle insanın kendi işine, mesleğine sarılması gerektiğini, bilinçli bir şekilde ileriye dönük düşünerek bu günleri değerlendirmek gerektiğini hususen belirtmekte ve özellikle de bu çağın gerektirdiği donanıma sahip olmanın önemini bize hatırlatmaktadır. Mesleğin bu tarz seçimini aynı şekilde Hz. peygamberin **ölmeden önce ölünüz** hadisi şerifinin anlam deryasında yeniden anlamlandırmaktadır.

Bülbül Hoca bu anlatılan meseleleri, yani kitabın bütün anlamından hasıl olanları sonuç bölümünde kısaca özetlemektedir.

Özellikle hayatın hayır ve iyilik yolunda, hayır yarışında harcanmasının insanı mutlu edebilecek en önemli kaynak olduğunu özellikle bize hatırlatmaktadır.

Kitap tabii ki akademik bir metin formatında hazırlanmamıştır ancak kitap, akademinin özellikle önem verdiği verilerden yola çıkarak insanın bu çağda bireysel ve toplumsal başarısının hangi tür özellikler, şartlar ve koşullarda söz konusu olabileceğini ve sürdürülebileceğini ve nihayetinde hayatımızı anlamlı bir şekilde bütünleştirmenin ve nihai bir mutluluğa ulaşmanın yollarının neler olabileceğine dair özellikle genç kesimine yönelik uyarıcı bilgiler, düşünceler ve görüşler sıralamaktadır.

Buradan yola çıkarak da ailelere önemli bazı tavsiyelerde bulunmaktadır.

Bu kitabın, özellikle lisede okuyan gençlere ve üniversite gençliğine, çok özel deneyimlere dayanan özel bilgi ve düşüncelerden dolayı önemli bir ufuk vereceğini, gençlerin bu kitaptan çok verimli bir sonuç çıkarabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu verimli sonuca ulaşmak için de bu kitabı okumak kayda değer bir olay olacaktır.

90'lar: İki Adım İleri, Bir Adım Geri (5)

Yusuf YAZAR

İnsicam'ın önceki (Temmuz) sayısında yayınlanmış olan 90'lar bölümünün ilk kısmına başlık olarak 'Anadolu Yıldızının Parlayışı' gibi bir başlık koymuşsak da bu, madalyonun yalnızca bir yüzüne işaret etmektedir. Madalyonun diğer yüzünde bir karmaşıklık, bir anaforun hüküm sürdüğünü anlatan bir resim yer alır: 'Dışa açılma'nın 'tam yol ileri' yaptığı bu dönemde, 'açılma' kontrol dışı bir dağılıp saçılmayı da getirmiş gibidir; rota ve menzilin neresi olduğu konusunda net bir kamuoyu fikri yok gibidir, dahası pusula doğru yönü göstermekte mi o bile tartışılır durumdadır. Gelişmeler çok keresinde şaşırtıcı ve bazen de sarsıcıdır.

90'lar, 'dışa açılma'nın hemen her düzeyde bir uygulama ya da görüntüsüyle baş döndürücü olmuştur. Bu bağlamda, politik olarak hedeflenen en önemli adımlardan birisi olarak, özellikle yabancı sermayenin Türkiye'ye celbedilmesi etkisi itibariyle Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmiş olmasıdır (1995). (Bu Gümrük Birliği'ne giriş antlaşmasının imzalanmasının ilerleyen yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde olumsuz bir etki yapmış olması çokça tartışılan bir husus olacaktır; çünkü bu antlaşmayla AB açısından Türkiye'yle olan ticarette, 'serbest işgücü dolaşımı' gibi siyaseten hassas ve istenmeyen durumlara yol açmadan gerekli ekonomik yararlar zaten sağlanmış olmuştu; mamafih, 2020'li yıllara gelindiğinde Türkiye tarafında da AB'ye girmenin gereği ve önemi tartışılır olduğunda, 'neyse' denilecektir, 'insanımızın serbest dolaşımı değilse de 'Gümrük Birliği' antlaşması çerçevesinde 'mallarımızın dolaşımında ve Avrupa pazarına erişimde ciddi bir engelle karşılaşmıyoruz. Üyeliği boş verelim, Gümrük Birliği Antlaşması'nda kapsam genişletici anlamlı bir güncelleme yapılsın ve şu vize işleri kolaylaşsın yeter'.)

Ama bu arada, medyada, sivil ve askerî bürokraside ve yargıda memleketin aslî sahipleri olma imtiyazını her nasılsa ve bir şekilde elinde bulundurduğu iddiasındaki zinde güçlerin eski korumacı refleksleri yorgun düşmüş olsa da tetiktedir. Dolayısıyla 90'lar, insanların umutlarını besleyen olduğu kadar endişe ve umutsuz oluşlarını da destekleyen gelişmelerle neredeyse 'iki ileri bir geri' modunda geçer. Bu bağlamda, Özal'ın Türkî cumhuriyetlere yaptığı seyahat dönüşünün hemen ardından öldürülüşü (genel kanaat bu yöndedir) dönemin başlarında (17 Nisan 1993) kamuoyu duyarlığının aldığı ilk darbedir.

90'lı yıllar, F. G.'nin muhtemelen mevûd (ya da vaat edilmiş) bir hükümranlığın bir parçası olarak kendisine küresel bir akreditasyon sağlanmış oluşunun doğal yansıması olarak 'hocaefendi' kisvesinden nispeten sıyrılıp kendisine âkil ve bilge bir kanaat önderi sıfatını yakıştırdığı ve bunun karşılığı olan bir özgüvenle (ve tabii hep var olan, tevazu ambalajlı kibri eşliğinde) hareket etmeye başlamış olduğu yıllardır; ilgi ve faaliyet alanı öğrencilerle ilgilenme sınırlarının çok ötelerine genişlemiş durumdadır. Müşarünileyhin artık içi içine sığmamakta, ABD ve İsrail onaylı akreditasyonunun tavan yaptırdığı özgüvenle dört bir yana ferman salası gelmektedir; ilerleyen yıllar içinde, sahip olduğu akreditasyonu görmezden gelenlere gerekirse diz çöktürtebileceği bir gücün sahibi olduğuna inanacaktır.

Küreselleşmenin bir dolaylı etki ve yansıması da kadın hareketleri ve 'aile' konsepti çerçevesindedir; Yirminci Yüzyıl başlarından itibaren kesintisiz bir şekilde gündemde olan/tutulan kadın hareketleri giderek taleplerini keskinleştiren 'feminist' bir karakter edinmeye başlamış, dahası etkilerini dindar aile yapılarına kadar yayabilmiştir; modernleşme süreçleriyle zaten gevşeyip zayıflamış ve küçülmüş olan Türk aile yapısı daha dirençsiz hâle düşmektedir. Bu yazı dizisinin İnsicam'ın Mayıs 2026 sayısında yayınlanmış olan bölümünde 70'li yıllarda yol açıcı olduğunu ve 'ekol' oluşturduğunu düşündüğümüz bazı dergilerden ve düşünce atmosferinden söz etmiştik. Konuya doksanlarda kabuk değiştiren bir başka alan ile, özellikle yelpazenin İslâmi duyarlık sahibi kesimlerin bulunduğu kısmına hitap eden kitap yayıncılığına ilişkin durum değerlendirmesiyle devam ederek düşünce dünyamızda ortaya çıkan farklılaşma konusuna daha bir bütünlük kazanmasını sağlayabiliriz. Şimdi 90'lara ilişkin diğer alt başlıkları sonraki sayıya bırakarak bu sayı için ayrılan yer gereği, son zikrettiğimiz iki alt başlıkla yetinmemiz gerekiyor.

'Kadın Hakları' Temelinde Sınırların Zorlanışı: Feminizm

Önceki bölümde kısaca 'kadın hakları'ndan söz etmiş ve masum 'insan hakları' konseptinin bir parçası olan 'kadın hakları' savunuculuğu ile kadının durumunda ve toplumsal statüsünde iyileştirme hedefleyen talep ve çalışmalara olan bakışımızın doğal olarak olumlu olduğunu ve fakat onun şeytanî 'feminizm' hareketiyle karıştırılmamasının gereğine işaretle bu '90'lı yıllar' bölümünde konuya dönecek olduğumuzu belirtmiştik.

2020'li yıllara gelindiğinde Türkiye tarafında da AB'ye girmenin gereği ve önemi tartışılır olduğunda, 'neyse' denilecektir, 'insanımızın serbest dolaşımı değilse de'Gümrük Birliği' antlaşması çerçevesinde 'mallarımızın dolaşımında ve Avrupa pazarına erişimde ciddi bir engelle karşılaşmıyoruz. Üyeliği boş verelim, Gümrük Birliği Antlaşması'nde kapsam genişletici anlamlı bir güncelleme yapılsın ve şu vize işleri kolaylaşsın yeter

Ve dolayısıyla, kadın hakları denince tabii ki 'evet', ama 'feminizm' dediyseniz, orada bir durmalı ve durulmalıdır; günümüzdeki moda tabirle "arınılmalı"dır.

90'lardan itibaren dindar bir kişiliğe sahip olduğu açık olan birçok kadının giderek daha fazla bir biçimde iş çevrelerinde, sivil toplum çalışmalarında, basılı ve görsel yayıncılık dünyasında ve hatta siyasî platformlarda görev ve rol almaya başladığı görülür. Bu doğal bir sonuçtur; 70'li ve 80'li yıllarda dinî hassasiyet sahibi kız öğrencilerin öğrenim ve eğitim

hayatında sınırlandırmalara karşı çıkarak sınırları zorladığı ve dikkat çekici bir mücadele vermiş olduğu unutulmayacak bir süreçtir; bu sürecin sonucu, eğitimlerini tamamlayan, dinî hassasiyetlerini kimliklerine yansıtmış o kız öğrencilerin mezuniyetlerini takiben iş hayatında (kamuda ya da özel sektörde) kendilerine yer açma uğraşısı içinde olacakları açıktı. Sonuçta, iş hayatında olduğu kadar toplumsal hayatın her kesiminde ve özellikle sivil toplum ve yayıncılık faaliyetlerinde ve daha da ileri adımlarla siyasî faaliyetlerde bu dindar profilli kadınlar bir ağırlık oluşturmaya başlar ve öğrencilikleri sırasında anlamsız 'başörtüsü yasağı' için mücadele verirken kazandıkları özgüveni 'kadın hakları' savunuculuğunun hizmetine sunarlar. Başlangıçta da belirtmiş olduğumuz gibi, 'kadın hakları' başlığı altında çaba göstermekte ve kadının sosyal statüsünü iyileştirme gayretlerini ileri noktalara taşımada bir yanlışlık ya da sorun yoktur; dahası bu tür çabalar aslında erkekler üzerindeki sorumluluk ve vebali de azalttığı için memnuniyetle karşılanması gereken çabalardır. Ama, söz duracağı yeri bilmeyen 'feminizm'e gelince bir duraklamak gerekir.

Öncelikle 'feminizm' hareketinin belli aralıklarla dalga dalga neyin bayraktarlığını yaptığı ya da neyin davasını güttüğü sorularına kendi içinde farklı cevaplar üretmiş olduğunu belirtmek gerekir. Yani bugün itibariyle kendisine çok farklı rotalar çizmiş durumda olan feminist hareketler bulunmaktadır. Birinci dalga kendisini daha çok 'kadın hakları' savunuculuğunda ve kadının sosyal statüsünü yüceltmede örgütlü ve taleplerini net ifade eden bir mücadele olarak ortaya koyarken, 'ikinci dalga' olarak isimlendirilen ve 1960'larda ve 70'lerde ön plâna çıkmış olan feminizm, paradigmasını, iddia ve taleplerini 'kadın hakları' savunuculuğunun çok ötesinde, (dinî ya da ilâhî olanı tümüyle dışlayarak, kendisini insan merkezli 'izm'ler bütünü olarak modernitenin sanki ayrılmaz bir parçasıymış gibi vâz ederek) aile kurumunu hedef alan ve kadına sınırsız özgürlük fikrini bayraklaştıran ve dolayısıyla dinî olan herhangi bir yaklaşıma da itibar etmeyen ve hedefini kadınlardan ibaret bir toplum fikrine kadar götüren sapkınlıklarla örülü uç bir ideolojik tasavvur olarak ortaya koymuştur.

Daha sonra 'Üçüncü' ve 'Dördüncü' dalga feminizm anlayışları sözünü etmiş olduğumuz ikinci dalga feminist düşüncelerin haddi aşmış yaklaşımlarını benimsememiş ve dolayısıyla feminizm bir uçta 'kadın hakları' savunuculuğu ve kadının sosyal statüsünü yükseltme çabalarının bulunduğu ve diğer uçta ise kadına yeni bir 'fıtrat' yazma ve kadından ibaret bir insan toplumu tasavvur eden anlayış olan bir yelpazede çeşitlenmiştir. Bu yelpazede 'islâmî feminizm' ibaresi altında bir yak-

laşımlar demetiyle varlık gösterenler konusunda kanaatimizse, niyetlerinden kuşku duymasak da bu kadar batak bir vadide sergilenen çabalardan kayda değer sonuçlar beklemenin beyhude olduğu yönündedir.

Ve dolayısıyla, kadın hakları denince tabii ki 'evet', ama 'feminizm' dediyseniz, orada bir durmalı ve durulmalıdır; günümüzdeki moda tabirle "arınılmalı"dır.

(Bu arada, kadın hakları konusunda yeni adımların bir açılım şeklinde ve hızla gerçekleştiği ülkelerden birisinin Suudi Arabistan olduğunu da not etmek gerekir. BAE ve Katar gibi diğer körfez ülkelerinde kadınlarsa, biraz da ülkelerinde bulunan Batılı nüfusların mevcudiyeti ve turizmin en uç ve uçuk hâllerine açık oluşları ve küresel bir finans ve ticaret merkezi rolü olmayı benimsemiş olmaları nedeniyle, neredeyse kuruluşlarından itibaren ileri bir serbestiyi zaten yaşamaktadırlar.)

Kitap Yayıncılığının Ahvâli ve Kitap Okuyuculuğu

Kitap yayıncılığı derken, yazımızın giriş kısmında konuyu şu ya da bu düzeyde dinî hassasiyetlere hitap eden, bizim çevremizde oluşmuş belli ölçüde entelektüel bir ilgiye sahip olan kesimlerimize hitap eden kitap yayıncılığıyla sınırlı tutacak olduğumuzu belirtmiştik. Yetmişli yıllarda sözünü ettiğimiz nitelikteki yayınevlerinin büyük kısmı Ankara'da, çok çok iki yüz metre uzunluğunda Hacı Bayram Câmi-i'ne çıkan yol üzerinde sağlı sollu sıralanmış olarak Ulus semtinde, İstanbul'da ise Beyazıt'ta, İstanbul Üniversitesi giriş kapısı karşısındaki bir binanın ana cadde seviyesinden daha düşük seviyede bulunduğu için bodrum diyebileceğimiz kısmında yer alan 'Beyaz Saray'da yer alıyordu. Dindar kesim içinde yer alan ve İslâm'ı dünya görüşü bağlamında da kimlik inşa edici boyutuyla benimsemiş ve çoğunluğunun üniversite öğrenciliği çağında bulunduğu söylenilebilecek olanların ilgi ve ihtiyaçlarına hitap eden ve güçlü bir sermaye yapısına da sahip olan İnsan Yayınları, Beyan Yayınları, İz Yayıncılık, Dergâh Yayınları, Ötüken, Akçağ, Hece ve Küre Yayınları gibi Yayınevlerinin[1]İstanbul'da Sultanahmet, Cağaloğlu ve Fatih'e (daha sonraları ise Üsküdar da dâhil olmak üzere Mecidiyeköy gibi bazı başka semtlere), ve Ankara'da da Kızılay'a yayılması 80'li yıllar dönemiyle görünür hâle gelmiş olacaktır. Ama, muhteva açısından olduğu kadar kitapların tasarım ve grafik görüntüsü açısından da öznellik arz ettiği geleneksel kitap yayıncılığı Hacıbayram ve Beyaz Saray'ı terk etmeyecekti; yayıncılık için Hacıbayram ve Beyaz Saray dışında bir mekân arayan yeni müteşebbisler, nitelik ve grafik tasarımları ile daha ilk günlerden itibaren 'yeni' ve entelektüel tecessüse hitap ettiği belli olan kitaplar yayınlama niyetinde olduklarını göstermişlerdi. Anadolu sermayesinin canlılık kazanmaya başlamış olduğu bu yıllarda, yayıncılık alanının bu yeni müteşebbislerinin çoğu aslında farklı sektörlerde zaten bir yer edinmiş isimlerdi.

Düşünce dünyasındaki hareketliliğe ilgi duyan genç dindar kesim içinde yer alanlar ilgi ve ihtiyaçlarına hitap eden yayının bulunmadığı 60'lı yıllardan sonra, 70'li yılların ikinci yarısında, İslâm dünyasındaki çağdaş yazarlardan ve daha çok da Arapça ve İngilizce'den yapılmış çeviri kitap sağanağı ile karşılaşır. Seyyid Kutup, Mevdudi, Hasan el-Benna, Ebu'l Hasan el- Nedvî ve yakınlarda vefat etmiş olan Nakib el-Attas gibi yazarlar ismi en çok dikkat çekenler arasındadır. Seksenli yıllarda bu isimlere, ismi kendi ülkesinde pek bilinmese de Türkiye'de şöhret kılınmış bazı isimler de dâhil edilecektir ve tabii ki, bu kitapların bir kısmının, beyaz Saray ve Hacıbayram mamülü, klasik İslam literatüründen yapılmış bazı çevirilerde olduğu gibi ciddi çeviri kalite problemleri olduğunu söylemek doğru olacaktır. (Doksanlı yıllarla birlikte bu çeviri kitapların toplam yayınlanan kitap sayısı içindeki oranı giderek azalmaya başlayacaktır). Ve tabii ki, İyi seçilmiş kitap çevirileriyle yayın dünyamızın çeşitlendirilmesi ve beslenmesi birçok açıdan önemlidir; Rene Guenon ve M. Chodkiewicz gibi bazı isimleri okumuş olanlar, bu tür çeviri eserlerin düşünce dünyamıza olan katkısının önemini takdir edeceklerdir.

Burada Seksenli yıllarla birlikte hızlanacak olan Kur'an Meali yayınlarına da değinmek yerinde olur. Seksenli yıllara kadar var

1 Burada amacımızın bir yayınevleri listesi vermek olmadığı, bir eğilimi resmetmeye çalışmak olduğu açıktır; değilse, KaknüsYayınevi, Kitapevi ve 2000'li yıllarda yayına başlayan Büyüyen Ay gibi yayınevleri ni de anmamız gerekirdi. Tam bir yayınevi listesi yapsaydık, tabii ki bir öncü düşünce okulunun yayınevi olarak 'diriliş Yayınları'nın, tasavvuf ikliminin temsilcisi olma çabasındaki ocaklarla irtibatlı Erkam Yayınları ya da Server Yayınları gibi yayın faaliyetlerinin isimlerine yer vermemiz gerekirdi. Ama belirtmiş olduğumuz gibi amacımız, kendisine İslâm çınarının gölgesinde yer aramış yayınevlerinin gelişim grafiğinde dair ana teamülleri vermektir.)

Düşünüre (mütefekkire) ise herhangi bir yol ya da yöntem ve kural dayatılamaz, nasıl bir sonuca varması gerektiğine dair bir ima ya da dayatmada da bulunulamaz; o, bilinmeyen, kendisine dair üretilmiş bazı veriler bulunan ya da bulunmayan bir konuda düşünüp yazarken kendisini bilinen ve tanımlanmış olanla sınırlı hissetmez; kuşkusuz her mütefekkirin kendince izlediği bir yol vardır, kendisi için, çağdaşı olan ya da olmayan rehber yıldızları vardır ama düşünce yolculuğunda onları kendisine sınırlayıcı olarak düşünmez.

ve ulaşılabilir olan Kur'an meali sayısı bir elin parmakları sayısını geçmez. Muhtemelen en çok satılmış ('hediyesi' gününe göre her ne kadar idiyse artık) olan, Diyanet İşleri Başkanlığı da yapmış olan Süleyman Ateş'in mealidir; daha sonra yayınlanmış bazı meallerle de karşılaştırdığımda bende hasıl olan kanaat, uzunca bir süre başvuru kaynağımız olmuş olan bu mealin yer yer Türkçe ifade zaafları ve zayıflıkları taşıdığı yönündedir. (Bu arada, 70'lerin sonlarına kadar, Ömer Nasuhi Bilmen'in bir fıkıh kitabı niteliği taşıyan ilmihâlinin de İslâm nedir sorusunu merak edenlerin yaşadığı her eve girmiş olma ihtimali yüksektir; seksenler ile birlikte bu tür kapsamlı başka ilmihâl kitaplarının da yayınlanışına tanık olunacaktır.) Yıl 2020'lere gelindiğinde Cumhuriyet döneminde yayınlanmış olan meal sayısı 100'ü geçmiştir, ama seçkin ve dikkatli bir çevre daimî başvuru kaynağı olarak başucunda tutacağı anlam olarak güvenilir ve Türkçesi itibariyle titiz bir meal arayışını hâlâ sonlandırabilmiş görünmemektedir. Bu arada, 2000'li yıllar itibariyle hadis külliyatının da önde gelen neredeyse tüm isimlerinin çevirileri vitrinlerde (ya da online kitap satış listelerinde) yerini almış olacaktır.

90'lı yıllardaki önemli bir yayın olayı da Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) tarafından fasikül fasikül yayınlanmaya başlayan İslâm Ansiklopedisi'dir; madde metinlerinin büyük çoğunluğunun ciddî ve kapsamlı 17 bine yakın makaleden oluşan çalışmanın tamamlanması 25 yılı bulur; ilk fasikül 1988 yılında yayınlanmış ve 2013 yılında 44.ncü olan son cilt yayınlanmıştır (daha sonra 2 ek cilt daha yayınlanmıştır -2016-) . Bugün dijital nüshası da web adresi (islamansiklopedisi.org.tr) üzerinden ulaşılabilir olan çalışma güvenilir ve derinlikli bilgi sağlayan bir kaynak durumundadır. Bu ansiklopedinin önemi biraz da hazırlanmasında çoğunlukla ilahiyat fakültelerinde, İslâm düşünce ve edebiyatı, vd. alanlarında çalışan akademisyenlere makale kapsamında madde yazma rolü ve fırsatı vermiş olması dolayısıyladır. Dolayısıyla, bu çalışma aynı zamanda birçok ilahiyatçı akademisyenin, TDV'nin İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM) İstanbul Bağlarbaşı'ndaki adresinde, Ansiklopedi çalışmasının yanı sıra, orada yürütülmeye başlayan diğer düşünce ve yayın çalışmalarında da yer alma imkân ve fırsatıyla karşılaşmasını sağlamıştır. Ve bu çalışma dolayısıyla birçok ilahiyatçı akademisyen İslâm düşüncesine ilişkin birikimlerini ve ilgisini hem yansıtma ve hem de bu birikimlerini eleştirel bir gözle değerlendirme şansına sahip olmuştur.

TDV yayını olan bu İslâm Ansiklopedisine çok benzer bir çalışma, Cumhuriyetin ilk yıllarında, o yıllarda oryantalizmin merkezi olarak addedilen Hollanda Leiden'de çoğu müsteşrik (Alman, Fransız, İtalyan, İngiliz, Rus, Arap, Türk. Vd.) bir çok bilim adamının katkısıyla Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerinde 1913-1938 yılları arasında 9 cilt olarak yayını gerçekleştirilmiş ve gerçekten de madde metinleri araştırma ürünü ve doyurucu olan İslâm Ansiklopedisi'nin (The Encyclopaedia of Islam) Türkçeleştirilip Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmasıdır; çalışma İstanbul Edebiyat fakül-

tesi bünyesinde kurulmuş olan bir heyet rehberliğinde sürdürülmüştü; çalışma sırasında gerekli görülen düzeltmeler ve telif ilaveler de yapılmıştır; 1940 yılında başlayıp aksamalarla devam eden yayın çalışması 1987 yılında tamamlanmıştır. Aynı ismi taşıyan bu iki çalışma arasında TDV İslâm Ansiklopedisi'nin doğal olarak daha zengin ve bilgi doğruluğu açısından güvenilir olduğunu vurgulamak yerinde olsa da birçok madde muhtevası itibariyle 15 hacimli ciltten oluşan Leiden İslâm Ansiklopedisi önemini korumaya devam etmektedir.

Türkiye'de ilâhiyat fakültelerinin yaygınlaşması (70'li yıllarda İlahiyat Fakültesi yalnızca Ankara'da bulunuyordurdu[2]) ve Türkiye'de ya da yurt dışında doktora çalışmalarını tamamlayan çok sayıda ilahiyatçı akademisyenin ortaya çıkmış oluşu İslâm kaynaklarına ve genelde İslâm düşüncesine dönük bazı ciddi yayın çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. Resmî bir bağlantısı olmayan ve ismini zikretmemiz yerinde olacak olan böylesi bir kurum

KURAMER'dir (Kuran Araştırmaları Merkezi). İSAM ve KURAMER ve Ankara Okulu Yayınları gibi, daha çok akademik nitelikli çalışmalara ilgi gösteren kurumların ortaya çıkışı kuşku yok ki ilahiyatçı akademisyenler için İslâm düşüncesinin anlaşılması ve tartışılması bağlamında kendilerinin katkı yapmalarını kolaylaştırıcı bir özel ekosistem oluşturmuştur. Bu arada, yayın faaliyeti kapsamını giderek genişletmiş olan Diyanet Yayınlarını da bu bağlamda zikretmek uygun düşecektir. Böyle ilahiyat alanına özgü bir ekosistemin oluşması ilgili akademisyenler için belli bir motivasyon sağlamıştır ve bunun sonuçları olmuştur; bu, özellikle dinî hassasiyeti yüksek kesimlerin dikkatten kaçıramayacak oldukları bir gelişme olmuştur. Ama burada, Burhanettin Tatar'ın 'Sonsuzun Sınırında Kur'an ve Tefekkür İlişkisi Üzerine' isimli çalışmasında yer alan ve yerinde olduğunu düşündüğümüz bir değerlendirmesine katıldığımı belirtmekten kendimi alamıyorum. Tatarın değerlendirmesi mealen, 'tefekkür'le 'araştırma'nın aynı şey olmadığını söyler; araştırma nihayet teknik bir çalışmadır, bizatihi tefekkür değildir. Bunu söylerken şu açıklamayı da ilave eder: "araştırma, 'söylenmiş olanı' arar ve bulur; tefekkür ise 'söylenmemiş olanı'." Tatar'ın örnek vermek bağlamında ilave bir açıklaması da: " 'Kur'anda tefekkür' başlıklı bir çalışma yapmak bizatihi tefekkür değildir; burada araştırma bulunsa da genellikle tefekkür yoktur" mealindedir. Bu değerlendirme biraz daha geliştirilmeye muhtaçtır; şöyle ki: 'araştırmacı' araştırmasını kendi bildiğince değil, kendisinden beklenilen şekilde, prosedür ve yöntemlerle, belli akademik araştırma kurallarına uyarak ve belli şablonları gözeterek yapar ve araştırdığı konu üzerinde şu ya da bu ölçüde değerli olan veriler üretir; yani yürüyeceği yol az ya da çok öngörülebilirdir. Düşünüre (mütefekkire) ise herhangi bir yol ya da yöntem ve kural dayatılamaz, nasıl bir sonuca varması gerektiğine dair bir ima ya da dayatmada da bulunulamaz; o, bilinmeyen, kendisine dair üretilmiş bazı veriler bulunan ya da bulunmayan bir konuda düşünüp yazarken kendisini bilinen ve tanımlanmış olanla sınırlı hissetmez; kuşkusuz her mütefekkirin kendince izlediği bir yol vardır, kendisi için, çağdaşı olan ya da olmayan rehber yıldızları vardır ama düşünce yolculuğunda onları kendisine sınırlayıcı olarak düşünmez. Bu söylediklerimize tecessüsümüzü ifade edecek bir soru cümlesini, cevap aramaksızın, biraz da keskinleştirerek ilave edebiliriz: acaba 'araştırma' (yani yüksek lisans ya da doktora düzeyinde belli kural ve prosedürler uyarınca yapılan çalışmalar) 'tefekkür' kabiliyetini köreltiyor ve hatta öldürüyor olabilir mi?

Bu değerlendirmelerden çıkarak işaret etmek istediğim şey, acaba ilâhiyatçı akademisyenlerin yukarıda belirtmiş olduğum, kendilerine konfor sağlayan özel bir ekosistemde, bir bakıma gerçek dünyadan biraz ayrışmış olarak büyük ölçüde aynı kaynaklardan beslenenler olarak kendi aralarında gündem oluşturmaları durumunun bir dezavantajı da beraberinde getiriyor olma ihtimalidir? Aslında benzer bir durum, genel olarak akademisyenlerin üniversite çatısı altında belli usûl ve prosedürler içerisinde, birbirlerini kollayarak ve çok keresinde aynı alanda çalışanların birbirlerinin çalışmalarını da dikkate alarak gerçekleştirdikleri çalışmalar için de belli ölçüde geçerlidir; yapılan şey çalışmadır ama ne kadar tefekkür içerir, çok tartışılır. Duruş ve bakışları mutasavver sınırları aşan isimlerin var olduğunu tahmin ediyor ve kısmen de bili-

2 Diğer bazı illerde -İstanbul dâhil- Yüksek İslâm Enstitüleri ve Erzurum'da da İslâmî İlimler Fakültesi vardı (Yüksek İslâm Enstitüleri 1982 yılında İlahiyat fakültelerine dönüştürülmüştür). Ankara İlahiyat Fakültesi 1949 yılında baskıcı CHP iktidarı döneminde kurulmuştu. İlahiyat fakülteleri ve ilahiyatçı akademisyenler bahsi ilerideki bir bölümde yer alacaktır.

yor olmakla birlikte, dünyaya ve insanlığa bakışın böyle bir ekosistem ilgilerinin çok daha ötesine açılan bir ufku gerektirdiğini vurgulamak yerinde olur diye düşünüyorum.

Kitap basım ve satış sayıları: Yayıncılıkla ilgili bir diğer husus kitap satış sayılarına yansıyan ilgiye dairdir. 2000'li yıllara kadar yayınlanan hemen her kitap (her türde ve kalitede, telif ya da çeviri) yeterli addedilebilecek bir baskı ve satış sayısına sahiptir; yayınlanan kitap ismi sayısında ise yüksek bir artış hızı gerçekleşir. Ama kitap yayıncılığının bizim çevremizde de artık bir endüstriye dönüştüğü ve yayınladığı kitap sayısı 1000 dolayında ya da çok daha fazla olan büyük yayınevlerinin oluştuğu 2000'li yıllarla birlikte kitapların baskı ve satış sayısında giderek azalma görülür. Bu azalma miktarının ne olduğuna dair çok kaba ve ortalama bir sayı zikredecek olursak; muhtevadan ve nitelikten bağımsız olarak, bir şekilde ve bir nedenle 'çok satan' az sayıdaki kitap hariç, 70'lerde hemen her yayınevi yayınladığı bir kitap için nüsha sayısını minimum 3000 dolayında tutardı; 2020'ler itibariyle bugün bu sayı 400'lere kadar düşmüştür. (Basım sayılarındaki bu düşüş eğilimini kağıt ticareti ile meşgul bir dostumuz da teyit etmiştir). Bu sayının düşmesi çeşitli gerekçeler gösterilerek kısmen açıklanabilir; baskı tekniğinin radikal bir biçimde farklılaşması, yeniden basımın maliyet artışı olmaksızın kolaylaşması bu gerekçelerden biriyse, internet üzerinden dijital kopyaların elde edilebilme durumunun mümkün olması zayıf da olsa bir başka gerekçe olarak gösterilebilir. Ama tüm bunlar 'okuyucu ilgisi'nin azalmış ya da farklılaşmış olduğu gerçeğini değiştirmez. Satış rakamlarının anormal derecede düşmüş oluşu, 'okuma' eyleminin evrilmiş olduğu yeni form ve niteliği yansıtan olgulardan birisidir ve hayra alâmet olmayan gerçek işaretlerden birisi olsa gerektir. Form, içerik ve nitelik boyutlarıyla bu evriliş dünyevîleşmeyi de yansıtan olgulardan birisi görünümündedir, Yeni bir gerçeklik olarak, nicelik olarak büyük ve ama nitelik itibariyle 'düşük profil'li olduğunu söyleyebileceğimiz

Ama tüm bunlar 'okuyucu ilgisi'nin azalmış ya da farklılaşmış olduğu gerçeğini değiştirmez. Satış rakamlarının anormal derecede düşmüş oluşu, 'okuma' eyleminin evrilmiş olduğu yeni form ve niteliği yansıtan olgulardan birisidir ve hayra alâmet olmayan gerçek işaretlerden birisi olsa gerektir.

bir okuyucu kesimi, 'sosyal medya' ortamında okuduğu çok çok 100 ya da 150 kelimeden oluşan kısa mesaj ve metinler ile 'okuma' ihtiyacını tatmin etmektedir ve bu da o kesimin düşünce dünyasının boyutlarına ya da derinliğine ilişkin bir fikir verse gerektir.

Kitabevleri: 2000'li yıllara kadar kitabın okurla buluştuğu yer genel olarak kitabevleriydi. İdeolojik bir tavra sahip kesimler için belli bazı kitabevleri ise 'kitabevi'nden daha fazlasıydı. Özellikle, dinî hassasiyetlerini bir 'dünya görüşü' olarak da seslendiren kesimlere hitap eden bu tür kitabevlerinin bazıları bir uğrak yeri olmanın ötesinde neredeyse bir kültür evi işlevi üstlenmiş görünürdü. Bu tür bir kitabevine tesadüfen girip biraz zaman geçiren bir kişinin 'farklı' bir yere gelmiş olduğu hissine kapılmaması neredeyse imkânsızdı. Başka örnekler de kolayca bulunabilir, ama benim aklıma hemen gelen isim, o yıllarda iyi bilinen, 80'lerin sonlarına kadar aktif ve açık kalmış olan, ve bugün yazı ve düşünce dünyasında yer edinmiş birçok ismin de sıklıkla uğramış olduğu

bir adres olarak Eskişehir'deki Gazve kitabevidir.

İnternet ağının ve kullanımının yaygınlaşmasından en çok etkilenen faaliyet alanlarından birisinin kitabevi faaliyeti olduğu açıktır. 2000'li yıllarda, internet üzerinden online kitap satışı yapan sitelerin yaygınlaşmasıyla kitabevlerinin satışlarında ciddi düşüşler görülmeye başlanır. Yayınevlerinin çoğu da yayınlarını bu online kitap satış siteleri üzerinden arz etmeyi tercih etmeye başlar; hesapların düzenli görülebilmesi, satış takip sistemlerinin yakın kontrolü ve fiyat ayarlama mekanizmalarının neredeyse otomatik bir biçimde mümkün kılınmış olması gibi hususlar bu tercihin giderek daha da yaygınlaşmasına yol açar. Sonuç olarak, son yirmi ya da yirmi beş yıl içerisinde Türkiye genelinde birçok kitabevi faaliyetini sonlandırmak zorunda kalır; devam edenler de çareyi kitap-kafe gibi yeni formlara dönmekte ya da faaliyetlerinde kırtasiyeye ağırlık vermekte bulurlar. Yayıncı bir yakın dostum, kendi özel penceresinden son yirmi yılın özeti olarak, önceleri 150 kadar kitapevi ile çalışmaktayken 2026 itibariyle bu sayının 30'un altına düşmüş olduğunu ifade etmiştir.

Okuyucu Profili: Yukarıda kısmen değinmiş olduğumuz gibi, 70'li, 80'li ve belli ölçüde 90'lı yılların, dinî hassasiyeti kimliklerini belirlemede ve ifadede ana unsur olarak görüp benimseyen çevrelere hitap eden kitap yayınının görece olarak az olduğu ve ama okuma arzu ve hırsının ise görece olarak yüksek olduğu dönemler olarak resmedilebileceğini sanıyorum. 2000'li yıllarda bu korelasyonun tersyüz oluşuna tanık olacağızdır: yayınlanan kitap sayısı takibi zorlaştıracak ölçüde ciddi ve hızlı bir biçimde yükselecek, okuma arzu ve iştahı ise zayıflayacak ve neredeyse körelmeye yüz tutacaktır. Bu değişimde internet ve

dijitalleşme kadar ilgilerin daha da siyasallaşmasının da büyük rol oynadığı tespiti gerçeğin ifadesi olacaktır. (Yayınlanan kitaplar arasında doğrudan doğruya siyasî nitelikli olanların sayısının çok artmış oluşu, ya da siyasal nitelikli olanların daha çok satıyor görünüşü de bu değerlendirmeyi doğrulayan bir göstergedir.) Dolayısıyla, 2000'li yıllara varıldığında, okunan metinlerin profilinde olduğu gibi 'okuyucu' profilinde de radikal farklılaşmaların gerçekleşmiş olduğu tespitini yapmak zor değildir.

Kitap kapakları: Geçen yıllar içerisinde, kitap muhtevaları ve okuyucu profilleri ile birlikte kitap kapakları da ciddi bir farklılaşma göstermiştir. Bu tespitimiz tüm kategorilerdeki kitaplar için söz konusu olmakla birlikte biz değerlendirmemizi dinî hassasiyetleri yüksek kesimlere hitap eden yayınevi kapaklarındaki farklılaşmayla sınırlı tutmak istiyoruz. 70'ler öncesinde, sözünü ettiğimiz kesime hitap eden kitapların büyük çoğunluğu doğal olarak Beyaz Saray ya da Hacı Bayram ürünüdür ve özellikle İslâm kaynak eserleri diyebileceğimiz kitap kapakları ciltli ya da ciltsiz kendine özgü Şark tarzı motiflerle süslü olurdu. 70'lerle birlikte, yayınevlerinin Beyaz Saray ve Hacı Bayramdan uzak olmaklığı tercih edişleriyle birlikte kitap kapakları da bugün yaygın biçime gördüğümüz tarza evrilmiştir.

Yasak Kitaplar: 60'lı ve 70'li yıllarda resmî görüş ve tutumun kitap yayıncılığına reklâm formatındaki katkısı, bir kitabı yasaklamaktı; yapılabilecek hiçbir reklam o kitaba olan ilgiyi yasaklamanın sağladığı ölçüde artırabilme gücüne sahip değildi. Yasaklanan bir kitabın 'çok satan' ve hatta 'çok okunan' kitaplar listesine girmesi kaçınılmazdı. İlginç bir biçimde, resmî bakışı temsil edenlerin 'rejime tehdit' olarak gördüğü bazı yazar ve kitaplar, bu yasaklama uygulamasıyla yüksek bir tanınma ve popülerleşme imkânına sahip olmuştu.

Büyük Güç Olma Penceresinden Nüfus, Bekâ ve Muhacir

Yusuf SELMAN

Yazımıza, en sonda söyleyecek olduğumuz şeyi en başta söyleyerek başlayalım: 'seçilmiş mülteci', nüfus kaynaklı beka probleminin çözümüne katkı sağlayacak bir unsur olmanın yanı sıra, birçok durumda büyük güç olmanın gereklerindendir de.

Türkiye'deki devlet politikalarından biri olarak 'nüfus plânlaması' 2000'li yıllara kadar sürekli olarak vurgulanmıştır; kastedilen şey ise, çok yüksek olduğu belirtilen nüfus artış hızımızın düşürülmesiydi; siyaseten takipçisi olduğumuz ve modernleşerek kendisine benzemek istediğimiz batı Avrupa ülkelerinde nüfus artışının neredeyse sıfır dolayında olması da örnek alınan bir durum gibiydi. Biraz da modernliğin gereği olarak benimsenmiş bu devlet politikası çerçevesinde okullarda ve kamuya hitabın mümkün olduğu her yerde 'çok çocuk değil, az çocuk'la mutlu gelecek tabloları çizen bir söylem şehirlerde ve okumuş kesim genelinde yaygın bir biçimde benimsenmiş görünmekteydi; zaten bu benimseyiş nüfus istatistiklerine de yansır olmuştu.

Bir 'nüfus plânlaması' yürütüldüğü için olmasa da sanayileşmenin, şehre göçün, kadın nüfusun eğitim ve iş hayatına katılımının ve femi-

nizmin filizlenen her formunun söz konusu dönemde Türkiye toplumunun nüfus artış hızını azaltan bir etkiye sahip olduğuna tanık olmuşuzdur. 2000 öncesi dönemle ilgili Türkiye nüfus artış hızına dair resmî istatistik değerlerine bakıldığında 1970'te %2.5 olan nüfus artış oranının 2025'e gelindiğinde %0.5'e düşmüş olduğu görülür. Bu istatistikî bilgilere yansımış olan şey, bu mevcut gidişin hayra alâmet olmadığı ve göz ardı edilemeyecek olduğudur.

On yıllar boyunca ülke çapında bir devlet politikası olarak benimsenmesi için çaba gösterilmiş nüfus artış hızını düşürme politikasından tövbe edilip dönüldüğü görülmektedir. Ama bu resmî politika değişikliği, modernleşmesi (batılılaşması) için çok gayret gösterilmiş olan Türk toplumunun 'az çocuk' ve hatta 'hiç çocuk' konseptini yaygın bir biçimde bir konfor ve hatta bir modernlik faktörü olarak benimsemiş olduğu geç bir safhada oluyor; yani büyük ölçüde iş işten geçmiş durumdadır. Tarım toplumu olmaktan çıkışın çok çocuk edinme arzusunu ve motivasyonunu kırmış oluşu bir yana, şehre göç ve şehir hayatının zorluk ve sınırlayıcılıklarının da ebeveynleri çok çocuk konusunda caydırıcı bir rol oynadığını not etmek gerekir. Dahası, etkinlik kazanmış modern / batılı kültürel motiflerin etkin olduğu aile yapıları da kırılganlaşmış durumdadır; dolayısıyla, sokakta baskın hâle gelmiş kültür

formasyonları, şehirleşme ve tarım politikaları ve aslında, yaygın biçimde benimsenmiş olan hayat tarzı yaklaşımları dikkate alındığında ebeveynleri çok çocuk yönünde teşviğin kayda değer olumlu bir karşılık bulma ihtimal ve şansının yüksek olmayacağını söyleyen bir tahmin oldukça gerçekçi görünmektedir.

Böyle bakıldığında Türkiye'de son dönemde sıkça tanık olduğumuz 'mülteci akını' durumunun aslında, tam da bir 'nüfus yaşlanması' endişesinin ortaya çıktığı ve Türkiye'nin bir bölgesel güç olmanın da sınırlarını zorlayacak biçimde bir rüzgâr yakalamış olduğu bir dönemde vuku bulmuş ve buluyor olmasının Türkiye için değer ve kadrini bilmesi gereken bir durum olup olmadığı üzerinde düşünmek gerekiyor. Burada, başlangıçtaki cümlemizde kullandığımız 'seçilmiş' kelimesinin altını çizmek doğru olacaktır. Bu kelimeyle kontrolsüz bir göçün birçok probleme de yol açıcı olduğunu da ifade etmiş oluyoruz. Mülteciye kapıyı açık tutmak tabii ki bereket sebebidir ama gelen muhacire plânlı bir biçimde yer göstermek, kimin nerede olacağını belirlemek de bir yönetim sorumluluğudur ve bu hem yönetimin ve hem de gelmiş olan muhacirin birçok açıdan yararınadır.

Ve tabii ki soruna asıl çözüm, doğru ensar mahallini de belirlemiş olarak, doğru muhacire ve mülteciye kapıyı hep açık tutmaktır; büyük devlet olmanın da olarak kalmanın da sırrı burada saklıdır; tek bir etnik yapı merkezî yönetimde ana rolü üstlenmek istese de 'büyük güç'ün etkin işlerliğinin sürdürülebilir olmasının sağlanması çok keresinde onun güç yetirebilecek olduğunun ötesinde bir kapasite gerektirir. 'Nation state' konseptine bağlı kalınma eğiliminin 'zırt' dediği yer işte burasıdır. 'Büyük güç'ün sınırlarının başladığı yerde

Tarım toplumu olmaktan çıkışın çok çocuk edinme arzusunu ve motivasyonunu kırmış oluşu bir yana, şehre göç ve şehir hayatının zorluk ve sınırlayıcılıklarının da ebeveynleri çok çocuk konusunda caydırıcı bir rol oynadığını not etmek gerekir.

Ve bir İmparatorluk bakiyesi olan Türkiye'nin, aslında bağlı olduğu inancın ve tarihinin beslediği genlerinde hep bir imparatorluk motiflerine sahip bir toplumun ana unsuru olmuş olduğu devlet olarak, mülteci toplulukların yeni kan ve dinamizm kaynağı olduğunun bilincinde olmaması mümkün olmayan bir devlet aklına sahip olduğunu görmek çok zor olmasa gerek.

'nation state' olmanın sınırlarının genellikle çözülmeye bu başlıyor olduğu yerdir. İmparatorluklar genellikle bu 'muhacir ve mülteciye açık kapı' yaklaşımına sempatiyle bakan yapılar oluşturmuştur; farklı inanç ya da etnik kökeni yansıtan tutum, âdet ve sembolleriyle farklılık sergileyişi bu toplulukların bireyler ya da öbekler hâlinde ülke sathına renk ve zenginlik katmaları olarak memnunlukla karşılanır; hukuka uyum sağlamak anlamında entegre oluşları yeterli görülür[1], ve bu topluluklar siyasal bir tehdit kaynağı olarak algılanmazlar, ayrımcılığa (discrimination) tâbi tutulmazlar; asimilasyonları (ana ev sahibi nüfus içinde erimeleri ve kendi özgün renk ve çizgilerini -dillerini, giyim kuşam tarzlarını, mutfaklarını, inanç ve ibadetlerini icrayı, kutlama ve düğün gibi sosyal etkinlik âdetlerini, vd.- yok etmeleri) talep edilmez ve bu tür bir hedef gözetilmez. Tabii ki 'zurna'nın -'zurna'yı 'konjonktür' diye okursak!- imparatorluklar için de 'zırt' dediği bir yer vardır; hükmedilen coğrafyanın aşırı genişlediği ve idarî yapıda liyakatsizliğin ve yozlaşmanın istisna olmaktan çıkıp genel kural hâline dönüşmüş olduğu noktadır bu genellikle; ve tabii, bu özelliklerle örnek deyince herkesin aklına Osmanlı Devleti'nin son dönemdeki durumunun gelmesi şaşırtıcı olamayacaktır.

Ve bir İmparatorluk bakiyesi olan Türkiye'nin, aslında bağlı olduğu inancın ve tarihinin beslediği genlerinde hep bir imparatorluk motiflerine sahip bir toplumun ana unsuru olmuş olduğu devlet olarak, mülteci toplulukların yeni kan ve dinamizm kaynağı olduğunun bilincinde olmaması mümkün olmayan bir devlet aklına sahip olduğunu görmek çok zor olmasa gerek. Miras aldığı, kendisine özel imkânlar sunduğu kadar özel bir misyon da yükleyen tarihinin en önemli boyutudur bu. Bu devlet aklıdır ki, kırk yılı aşkın bir süredir Bulgaristan'dan, Irak'tan, Afganistan'dan, Suriye'den, Libya'dan, vd. mülteciler her çaldığında kapının kendilerine açıldığını görmüşlerdir. Ve bölüm başlangıcında ifade etmiş olduğumuz gibi; bilinçli bir muhacir ve mültecilere açık kapı politikası, bir bereket politikasıdır.

Ve özellikle son kırk yıl içinde, yeri ve zamanı geldiğinde dünyanın herhangi bir yanındaki zayıf ve zor durumdakilere yardım ve destek elini uzatma, 'ensar' (ev sahibi) kimliğini benimsemiş olarak Türkiye'nin ve Türk sivil toplumunun tereddüt etmediği bir rol olduğu görülmüştür. Bu noktada merhametin etki ve yansımasının silahınkinden ve baskıdan daha etkili olduğunun resmini veren tarihî bir anekdotu kısaca nakletmek iyi olacaktır: İkinci Haçlı Seferi zamanıdır (1147). Eskişehir yakınlarında Anadolu Selçuklu birlikleri karşısında mağlubiyete uğrayan Haçlılar büyük gruplar hâlinde, farklı güzergâhlardan yollarına devam ederler. Bunlardan birisi güzergâhını Efes üzerinden Antalya olarak belirlemiştir. Yolda Küçük Türk birliklerinin vur-kaç türü saldırılarına da uğrayan grup zar-zor Antalya'ya (Elmalı bölgesine) ulaşır; grubun varlıklı üyeleri gemiyle Suriye'ye doğru ilerler; geride kalan yoksul Haçlılar

1 Entegrasyonla sağlanan bu durum ve görünüş çok keresinde 'mozayık' betimlemesiyle ifade edilir. Bu bağlamda, dinî ya da etnik kökeni farklı topluluklar, kendi kültürel hususiyetlerini muhafazada tam bir serbestlik içindedir.

yaya olarak Toroslar üzerinden Antakya'ya ulaşmayı düşünürler (o sırada Antakya bir Haçlı Krallığının merkezidir). Ama yoksul Haçlılar yola çıktıklarının daha ilk gününden yorgun, zayıf, parasız, aç ve hasta olarak Toroslar'da perişanlık içine düşerler; bölgedeki Hristiyan topluluklar onlara 'ihanet' edip sırtlarını dönerler iken Müslüman Türk köylüler 'merhamet' eder, yardım eli uzatırlar, onlara yiyecek verirler, barınma imkânı sağlarlar, hastalıklarıyla ilgilenirler. Sonuçta 3000 kadar Haçlı Müslüman olur, bölgeye yerleşirler. Onların bu durumuna tanık olan Rahip Odon de Diogilo merhametin bu dönüştürücü gücünü kendince şöyle ifade eder: "Ey hıyanetten daha zalim olan merhamet; o kadar zalimsin ki, düşmanımızı bile sevdirdin".

Çok etnik yapılı hâle gelmenin ırkçı / milliyetçi olabilecek merkezî pozisyondaki ana etnik gruba yeni ötekileştirme fırsatları sunarken, ötekileştirmeyi giderek daha zorlaştırdığı ve onu ırk ayrımcılığı (racial discrimination) suçuna dönüştürdüğü de bir vakıadır; dolayısıyla, etkinliği tartışılsa da yeni popüler motto 'birlikte var olmak'tır.

Bu arada, ABD'nin de benimsediği tutumlar itibariyle ismi konulmamış bir imparatorluk olduğunu ifade etmek gerekir; orada da plânlı bir biçimde gelmeleri sağlanan muhacir ya da mülteci topluluklardan genel hukuka ve sosyal düzene uyumları istenir; teorik olarak asimilasyonları talep edilmez, istenilmez. (Aslında, 'great again' olmak isteyen bir ABD için düşünülemeyecek olan şey 'göçmen'siz bir ABD tasavvurudur; bu bağlamda altını çizelim: ne Trump, ne Vance ve ne de Rubio yerli –Kızılderili- kökenli değildir, hepsi de, 1-2 kuşak ya da 4-5 kuşak öncesinde ABD'ye gelmiş göçmen aile çocuklarıdır. Kısaca, ABD'yi bugünkü büyüklüğüne taşıyanlar göçmenler ve onların çocukları, torunlarıdır).

Çerçevesini çizmiş olduğumuz perspektif açısından Çin'in durumu problemli bir görüntü sunar: farklı etnik yapıların (örneğin Uygurların ve Tibetlilerin) kimliklerini ve kökenlerindeki nitelikleri yansıtan tutum ve sembolleri hazmedemeyişi ve o etnik yapıları siyasal bir tehdit kaynağı olarak gören ve kabul edilemez sertlikte baskı politikalarına yol açan hassasiyetiyle Çin'in imparatorluk eşiğinde kıvrandığı ve ama bu asimilasyoncu tutumuyla imparatorluk olamadığı (ve olamayacağı) tespiti doğruluğu kolay ispatlanabilir bir olgudur. Çin eliti, bu tutum ve politikanın bir idarî ve ekonomik zâfiyet durumunda siyasî istikrarsızlığa ciddi katkı yapabilecek bir rol oynayacağının farkındadır. Bizim tahminimiz, Çin'in çok geçmeden, farklı etnik yapıların kimliklerinden nem kapan bu asimilasyoncu (kendi ana kültürü içinde eritmeci) hassasiyetini bilinçli bir biçimde giderek yumuşatacak olduğu ve imparatorluk olmanın önündeki engellerin önde geleni olarak ondan kurtulma çabası içine girecek olduğudur.

Örnek vermişken Rusya'ya da değinmek yerinde olur. Bolşevik Devrimi (1917) öncesi dönemde Çarlık Rusya'sının nüfus politikası tam bir imparatorluk tutumu yansıtır; bu tutumu yansıtan somut bir belge olarak, Çar II. Aleksandr'ın bölgedeki temsilcisi General

Çin eliti, bu tutum ve politikanın bir idarî ve ekonomik zâfiyet durumunda siyasî istikrarsızlığa ciddi katkı yapabilecek bir rol oynayacağının farkındadır. Bizim tahminimiz, Çin'in çok geçmeden, farklı etnik yapıların kimliklerinden nem kapan bu asimilasyoncu (kendi ana kültürü içinde eritmeci) hassasiyetini bilinçli bir biçimde giderek yumuşatacak olduğu ve imparatorluk olmanın önündeki engellerin önde geleni olarak ondan kurtulma çabası içine girecek olduğudur.

Bu nüfusun büyük kısmını Tatarlar oluşturmaktadır; Başkurtlar ve Çuvaşlar diğer iki büyük nüfusa sahip olan topluluktur. Kazaklar, Âzerîler, Yakutlar, Kumuklar, Tuvalar, Karaçaylar, vd. diğer topluluklardır. Türk kökenlilerin önemli bir kısmı Tataristan (başkenti Kazan), Başkurdistan, Çuvaşistan, Dağıstan bölgelerinde ve Samara, ve Astrahan gibi oblastlarda büyüklü küçüklü öbekler hâlinde yaşamaktadır; Moskova ve diğer büyük şehirlerde de münferit aileler olarak birçok Türk kökenli bulunmaktadır.

Çernaief'in işgal altındaki Türkistan topraklarında yaşayan Müslüman toplulukların emîrlerine Çar adına gönderdiği mektup yeterlidir; mektubunda Çar, her şeyin Şeriatın emirleri çerçevesinde yürütüleceğini söyler, Müslüman tebaasının mensuplarının dinî ibadet

ve merasimlerini özenle uygulamaya devam etmelerine verdiği önemi ve onların Müslüman oluşlarıyla ilgili en ufak bir problem yaşamalarına izin vermeyeceğini belirtir.[2] Bu mektuptaki düşünce ve inanç serbestliği garantisi uygulamada da pek ihlal edilmez; ama 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi'yle durum değişir, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti temsilcileri ve görevlilerin tutumu tam tersidir, zulüm alır başını gider ve sonunda bilindiği gibi Sovyet sistemi 1991 yılında çöktüğünde Rusya yeniden eski imparatorluk reflekslerine geri döner. Sınırları içinde 12 milyonun üzerinde Türk kökenli nüfusun (çoğunluğu Müslüman) yaşamakta olduğu[3] Rusya'da artık yeni yönetimin din ve düşünce özgürlükleri konusunda (yönetime karşı bir iddia ve meydan okuma taşımadığı sürece) farklı etnik ve dinî topluluklara açıkça bir düşmanlığı söz konusu olmayacaktır.[4] Mamafih bu ülkelerde, inanç ve etnik köken farklılığı siyasî bir sorun olarak ortaya çıkmıyor olsa da bu, bu toplulukların, yönetim açısından doğrudan bağlayıcı görünmese de misyonerlik faaliyetleri türü faaliyetlere muhatap kılınmadıkları anlamına gelmemektedir.

Örneklerimiz arasında İngiltere ve Fransa'ya da yer açmalıyız. İngiltere İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, kendi menfaatlerini belli ölçüde sınırlandırarak ve esneklik sergileyerek ve ama yeni tarz ve biçimlerle (İngiliz Commonwealth'i) ilişkisini sürdürerek sömürge ülkelerinden ve Ortadoğu'dan çekilirken de sonrasında da imparatorluk konsept ve tutumundan hiç ayrılmamıştır; demokrasi oyunlarına fazlasıyla alan açsa da imparatorluğun yapısal özelliklerinden vazgeçmedi. 'Nation state' fikrinin ana vatanı olan Fransa da imparatorluk konseptini hiç bırakmak istemedi. Halklarını kendi ülkelerinde köleleştirmek şeklindeki sömürge dönemi tutumuna rağmen sömürgelerini terk ederken İngilizlerin gösterdiği ölçüde bir esnekliği gösteremedi ve eski sömürgesi durumundaki ülkelerle ilişkisinin şimdi de iyi olmadığı sır değil; Anglosaksonların tanımına kıyasla çok daha katı tanımladığı ve o şekliyle benimsemiş olduğu sert laiklik uygulamaları da bu bağlamda zaman zaman sıkıntılar yaşamasının sebebi oldu. Ama tüm bu zihinsel ve tarihsel boyutlu tutum ve sabıkalarına rağmen, Afrika'da çok zemin kaybetmiş olsa da[5] en azından, eski sömürgesi olan ve hâlâ da yörüngesinde tutmayı bir ölçüde başardığı küçük ada ülke-

2 Bknz. Hîve'den Altın Semerkant'a, Ella R. Christie, s. 246, Büyüyen Ay Yayınları.

3 Bu nüfusun büyük kısmını Tatarlar oluşturmaktadır; Başkurtlar ve Çuvaşlar diğer iki büyük nüfusa sahip olan topluluktur. Kazaklar, Âzerîler, Yakutlar, Kumuklar, Tuvalar, Karaçaylar, vd. diğer topluluklardır. Türk kökenlilerin önemli bir kısmı Tataristan (başkenti Kazan), Başkurdistan, Çuvaşistan, Dağıstan bölgelerinde ve Samara, ve Astrahan gibi oblastlarda büyüklü küçüklü öbekler hâlinde yaşamaktadır; Moskova ve diğer büyük şehirlerde de münferit aileler olarak birçok Türk kökenli bulunmaktadır.

4 Ayrıca bknz. Bu bölüm başlarında yer alan 'Sovyet Bloku Çökünce' başlıklı kısım.

5 Fransa Mali, Burkina Faso, Nijer ve Çad üzerindeki nüfuzunu tümüyle kaybetmiştir.

leri üzerindeki nüfuzu ve sahip olduğu denizaşırı topraklarıyla hayalinde olan şey bir imparatorluğa evrilmektir; mamafih, bugün birçok açıdan sergilediği zaaflarıyla bunun boş bir hayal olduğu açıktır.

Belki Kanada, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerden söz ederek, asimilasyoncu olmamanın ve muhacir ve mülteci kabûl eden yaklaşımın bir ülkenin ya da devletin büyük güç niteliği kazanması için yeterli şart olmadığı ama olmazsa olmaz bir gerekli şart olduğunu da vurgulamak yeterli olacaktır. (Diğer gerekli şartlar arasında hemen akla gelebilecek olanlar arasında ülkenin kayda değer bir ekonomik büyüklük ve zenginliğe sahip olması, coğrafî bir derinliğe (ve jeopolitik konuma) ve nüfus büyüklüğüne ve insan kaynağı zenginliğine ve kendine özgü yumuşak güçlere –muhacir ve göçmene kucak açma özelliği öylesi ciddi bir yumuşak güçtür- ve kültürel zenginliğe sahip olması zikredilebilir. Ve ülke içinde hukuka güvenin ve siyasal istikrarın kökleşmiş olması da bunlara eklenebilir; Japonya özelinde, ada ülke olmanın avantajlarına sahip olsa da stratejik anlamda kuşatılabilir bir coğrafyada bulunuyor olması ve hammaddeye ulaşım zorluklarının olması zikredilebilir).

Büyük güç olmak biraz da mobilize edebileceği potansiyellerle kendisini hissettirir; bu bağlamda Türkiye'nin de her zaman dikkate alınacak bir aktör olarak görülmesinin şaşırtıcı olmadığını vurgulamak doğru olacaktır. Tabii, 'büyük güç olmayı engelleyen bazı şartlar da zikredilebilir: Sınırların, yönetilemeyecek şekilde aşırı genişlemesinin 'büyük güç' olmayı sürdürmeyi zorlaştırdığını, yönetimin ciddi bir zâfiyet içine girdiği dönemlerde bu durumun ölümcül olduğunu yukarıda zikretmiştik. Kronikleşen ekonomik ve siyasal istikrasızlık durumlarının da aynı derecede ölümcül olduğunu belirtmek gerekir; enerji kaynağı yoksunluğunun ve hatta su ve bazı kritik madenler gibi doğal kaynaklardan yoksunluğun da büyük güç olma yolunda ciddi engebeler oluşturacak olduğu zikredilebilir. Ayrıca, fiilen sahip olunulan gücün izlenecek dış politikayı ve sergilenecek meydan okumaları destekleyemeyecek kadar zayıf kalmış olma durumunun büyük güç olma yolunda ciddi bir handikap oluşturacağının da altı çizilebilir.

Son bir cümle olarak, küresel sistem güneşinin yeniden 'imparatorluklar' burcuna girmek üzere olduğunu resmeden bugünkü görünümün uluslararası organizasyonların yapılarında ve oynayabilecekleri rollerde önemli farklılaşmalara yol açmasının da kaçınılmaz olduğunu belirtmek uygun olacaktır.

Büyük güç olmak biraz da mobilize edebileceği potansiyellerle kendisini hissettirir; bu bağlamda Türkiye'nin de her zaman dikkate alınacak bir aktör olarak görülmesinin şaşırtıcı olmadığını vurgulamak doğru olacaktır.

İspanya (Endülüs) Gezi Notları

Uğur GENÇOĞLU

İstanbul havalimanından başlayan yolculuğumuz yaklaşık 4 saatlik bir uçuşun ardından İspanya'daki ilk ziyaret noktamız olan başkent Madrid'de son buldu. Akdeniz ile Atlantik okyanusu arasında kalan İber yarımadasının bu güzel ülkesini epeydir görmek istememin sebebi müslümanların 711 yılında fethiyle başlayan ve yaklaşık 8 asır bu topraklarda İslam devleti ve medeniyeti kuran Endülüs tarihinin izlerini sürmekti.

Peygamber efendimizin (sav) " seyahat ediniz sıhhat bulursunuz" hadisiyle de (*(bk. Ahmet b. Hanbel, 3/280; Aclunî, 1/445)* tavsiye edilen seyahat hakkında " tebdil-i mekânda ferahlık vardır " diye bizde de darb-ı mesel vardır. Tarihten ders çıkarmak ibretler almak geleceğe yönelik görüş belirlemek için seyahatler faydalı olmaktadır. Tur gezilerinde belli kurallara ve disipline bağlı kalmak ve birlikte icra edilen programa uymak için koşturmaca yaşamak olsa da bizimki gibi kafa dengi bir grup ve iyi bir rehberiniz olduğu zaman bu tür grup gezileri daha tercih edilebilir durumda oluyor düşüncesindeyim. Hakikaten dilini bilmediğiniz kültürüyle uyuşmadığınız bir ülkede kaldığımız otellerden gezdiğimiz şehirlere kadar hassasiyetimize uygun rehberlik yapan yiyeceklerimizde helal sertifika hassasiyetine riayet edip olmayanlarından uzak kalmamızı sağlayan rehberimiz bu manada bize güzelce eşlik etti.

Turumuza Madrid'den başladık (nüfus: şehir merkezi olarak 3,5 milyon eyalet olarak 7 milyon) şehir turu esnasında gördüğümüz düzenli ana caddeleri meydanları yeşilliğin korunduğu güzel bir şehir. İsabel meydanı bunlardan bir tanesi. Ortasında ilerleyen satırlarda detaylı bahsedeceğimiz Kirli İsabel'in heykelinin bulunduğu bu meydanın etrafında 3 abidevi bina var casa de america, Merkez bankası ve sibella (İsabel) sarayı. Yine Palaza de mayor (büyük meydan) adı gibi büyük bir meydan ve Endülüs'ün düştüğü son tarih olan 1492 den sonra yaklaşık bir yüzyıl daha egemenliğini kaybetseler de yaşamlarını sürdüren müslümanları 1609 da yakışıklı Filip nam kont sürmüş kalanlar din değiştirmeye zorlanmış kabul etmeyenler içinde bu meydanda Müslümanlara kıyımın (engizisyon) yapıldığını duymak içimizi burktu. Sol meydanı; meydana açılan ışınsal cadde ve sokaklar tepeden bakıldığında güneş görüntü-

(Resim 1)

sünü andırıyor Madrid sonradan gelişen bir şehir küçük bir kasaba iken modern bir şehir haline getiren ve tarihinin en iyi belediye başkanı olarak anılan 3. Karlos heykeli bu meydanın ortasında yer alıyor. Prada müzesi ... Picasso'nun 7 metrelik dev tuvalinin de yer aldığı eserler burada.....ve futbol kulüpleriyle meşhur İspanya'nın Real Madrid takımının dev stadı Barnebeu...kimimizin forma alma hevesini karşılamaya çalıştığı dışından otobüsle geçtiğimiz stadın içine de ücretli girilebiliyormuş. Atoca; bir zamanlar tren garı şimdi içinde botanik parkı var 80 li yıllarda burası büyük bir terör eylemine maruz kalmış.

Toledo

İkinci uğrak noktamız ertesi gün Toledo oldu. Madrid-Toledo arası yaklaşık 1,5 saatlik bir karayolu mesafesi. Zamanın adeta durduğu bu şehir UNESCO kültür mirası korumasına alınmış. Müslümanların ilk ve en önemli kentlerinden biri. Müslümanlardan önce burada Vizigotlar yaşarmış 711 yılında Tarık bin Ziyad tarafından başlatılan İspanya'nın fethinde altından Taho (tojo) ırmağı geçen yüksek bir tepede kurulu şehrin fethi zor gibi gözükse de gönüllerin fethi ile zorluklar aşılmış. Şehrin adı da buradan geliyor (tuley tula: yüksek şehir) girişinde 2 yy. da Romalılar devrinde

(Resim 2)

yapılan Alkastra köprüsü zaman içinde yapılan yenilemelerle hala ayakta. Toledo'da Müslümanlardan kalma yapılardan alkasar (kasır; saray) bugün askeri müze olarak kullanılıyor (Resim 1).

Şehrin meydanı Zoco do ver etrafında dar sokaklar (Resim 2)ile bölünen tarihi müslüman mahalleleri...İslam devletinin hoşgörülü ikliminde 3 dinin mensubu buralarda yüzyıllarca huzur ve barış içinde yaşamış. Gezdiğimiz mahalle aralarında rastladığımız camiler bugün artık ya kilise ya müze maalesef toledo'da faal cami yok. Ve örneğini Endülüs'ün diğer şehirlerinde de göreceğimiz üzere Ulu camii katedrale çevrilmiş. Bu bölgede Temelde İslami mimari kalmak esasıyla üzerine Hristiyan anlayışıyla ekleme yapılan bir tür sentez mimari tarzına müdehhar (müdeccer) deniyor ve ispanya'da bunun örneğine sık rastlanıyor. Toledo aynı zamanda İslam medeniyetiyle tanıştığı demir-çelik atölyeleriye de meşhur ve burada hediyelik bıçak satışı oldukça yaygın (resim 3)

Kirli İsabel'in heykelinin bulunduğu bu meydanın etrafında 3 abidevi bina var casa de america, Merkez bankası ve sibella (İsabel) sarayı. Yine Palaza de mayor (büyük meydan) adı gibi büyük bir meydan ve Endülüs'ün düştüğü son tarih olan 1492 den sonra yaklaşık bir yüzyıl daha egemenliğini kaybetseler de yaşamlarını sürdüren müslümanları 1609 da yakışıklı Filip nam kont sürmüş kalanlar din değiştirmeye zorlanmış kabul etmeyenler içinde bu meydanda Müslümanlara kıyımın (engizisyon) yapıldığını duymak içimizi burktu.

(Resim 3)

(Resim 4)

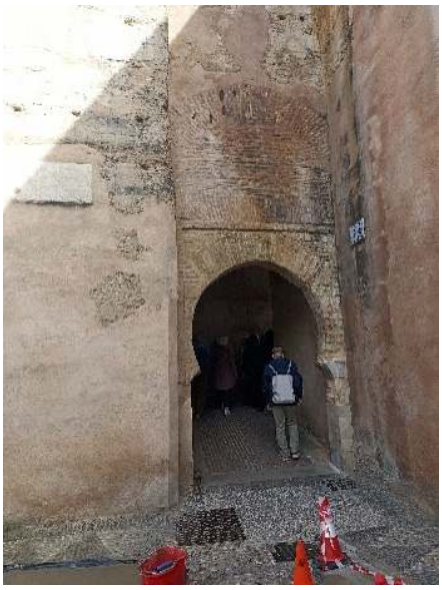
Gırnata (Granada)

Granada iki tepeli bir şehir. Tepelerin birisi Albayzin semti, tarihi Müslüman mahallesi, burada evlerin beyaz rengi dışında başka bir renge boyanmasına müsaade edilmiyor adı da oradan geliyor. Bu tepeden panoramik manzarada tarihi Al hamra sarayı görünüyor ve fotoğraf çekmeye uygun manzaralı (resim 4). Bu mahallede yine dar sokaklar ve İspanyolların karmen adını verdikleri evler var. İslami bir anlayış çerçevesinde bu evlerin sokağa bakan duvar ve kapıları dışında pencere hemen hemen hiç yok. Çünkü içeriye girince bir avlu ve bu avlunun etrafında duruma göre tek kat iki kat odalar ve diğer müştemilatı olan evler böyle tasarlanmış

Mizan kapısı; Endülüs yönetiminde pazardaki esnafın terazisi denetlenir ve terazisi bozuk olanın bu kapının girişine asılırmış hâlâ kapının üstündeki bu adı taşıyan levha duruyor. (resim 5)

Albayzin'den yürüyerek şehir merkezine indik 1 km uzunluğunda üzerinde tarihi neoklasik ve modern binaların bulunduğu Gran Via (büyük cadde) şehri bölüyor. Buralarda epeyce tarihi

(Resim 5)

(Resim 6)

(Resim 7)

bir mekan var Birisi 1. Yusuf zamanında yapılan Yusufiye medresesi (1349) Şu anda içinde Hristiyanlığa ait ikonaların olduğu kültür evi olarak kullanılıyor Az bir yürüme mesafesinde yerine katedral yapılan tarihi büyük camii. Bu tür eklektik yapıları Endülüs kentlerinin tamamında göreceğiz Devasa camiler bir kısım değişikliklerle kiliseye çevrilmiş. Buradaki katedralin içinde meşhur Kirli İsabel'in mezarı bulunuyor. Hristiyanlıkta kiliseye defnedilmek bir şeref sayılıyormuş. Hristiyanlığa hizmeti geçmiş azizler, büyük insanlar kiliselere gömülürmüş. Bu büyüklük kilisenin büyüklüğü ile orantılı olurmuş. Serbest zamandan sonra buluşma yerimiz katedrale yakın meydan. Bu meydan yine maalesef Müslümanlara eziyetlerin edildiği kitaplarının yakıldığı bir meydan olarak tarihe geçmiş.

El Hamra Sarayı

Döneminin zirve medeniyetini oluşturan Endülüs Emevi Devleti'nin şaheser yönetim merkezi Önceden randevulu olduğumuzdan gezebildik. Müthiş bir kalabalık var. Rehberimiz bize yaklaşık

(Resim 8)

1 aya kadar biletlerin tükendiğini söyledi. Böyle bir güç merkezi olunca hakkında doğru yanlış pek çok rivayet olması kaçınılmaz gibi oluyor. Irwing Washington'un " Al Hamra hikayeleri "adlı eserinde böylesine çoğu uydurma yakıştırma hikayeler yer aldığı söylenir. Al Hamra'yı çevreleyen sur duvarlarının içinde eski şehir kalıntılarını gördük önce. Ve Ulucami tabii yine katedrale çevrilmiş görkemli minareler ise çan kulesine. Taht odası aynı bizim Topkapı sarayındaki gibi ayetlerle bezeli, kundekâri tavan ve peyzajından rölyefine, havuzlu iç avlularından sütun başlığına, vitrayına kadar pek çok detayda ince bir sanat anlayışı ve teknik hakim. Mesela etrafında 12 aslan figürünün yer aldığı bir havuzlu avlu. Bu 12 saat esaslı bir zaman ölçeği imiş. Her saat başında aslanların birinin ağzından su akmaya başlarmış. İspanyollar sarayı ele geçirince bu mekanizmayı kurcalarken bozmuşlar bir daha yapılamamış (resim 6,7,8).

Kurtuba (Cordoba)

Sabah otobüsümüzle Granada'dan yaklaşık 2 saatlik bir yolculuğun ardından Cordoba'ya vardık. Vadiül kebir (Guadilquivir) ırmağının kenarında kurulu 711 yılında ilk fethedilen yerlerden birisi ve başta Şam merkezli Emevî Devletine bağlı valiler tarafından yönetilen bu şehir 1. Abdurrahman zamanında kurulan Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olmuş (756). Şehir içine otobüsler giremediği için dışında aracımızdan inerek bu büyük ırmağın üzerinde kurulu 1.yy da Romalılar tarafından yaptırılan 310 metrelik köprüyü yürüyerek geçip şehrin etrafında yıkılan surlardan kalan bir sembolik kapıdan geçerek şehre giriyoruz (resim 9). Kurtuba zamanının ileri bir bilim ve medeniyet merkeziydi. İbn Rüşd (batılılar Averroyd diyor doğumu 1126 Kurtuba vefat1198 Merakeş) İbn Meymun (aslen Yahudi Müslüman olmamış ancak saray çevresinde Müslüman filozoflarla düşüncelerine

(Resim 9)

danışılmış1138 Kurtuba-1204 Mısır) Burada doğan yetişen alimler. Yine burada doğup tıp öğrenimi gören tarihin ilk göz cerrahi Muhammed el Gaffakiy (resim 10). Şehrin değişik semtlerinde büstlerine rastlanıyor. İspanyolca gözlük kelimesi de onun adından geliyormuş. Yazdığı göz hekimliğine dair ilk renkli atlas olan " el mürşid fi'l kühl" bugün Kanada'nın Montreal kentinde McGill Üniversitesinde sergileniyor. Binli yıllarda medeniyetin bu önemli şehrinde 1 milyon kişi yaşarmış şimdi ise nüfus 300 bin civarında.

(Resim 11)

(Resim 10)

Ve meşhur cami katedral (mezquto katedral)ziyaretimiz.....Eş değerlerinde olduğu gibi Kurtuba'nın büyük ulucamisi katedrale çevrili ancak bu büyük caminin tamamı değil Bir kısmı cami olarak kalmış tabii ibadethane olarak değil de ziyaret maksatlı müze olarak içinde büyükçe bir kısım da katedral olarak faal (resim 13). Caminin içinde 850 civarında sütun var ki 300 civarı da tıraşlanmış. İspanyollar başta bir medeniyet düş-

(Resim 12)

manlığı diyebileceğimiz saikle yıkmaya başlamışlar ancak sonra vazgeçip bırakmışlar Buna sebep de 5.Karl'ın (Şarlken) (1500-1558) " her yerde görebileceğiniz bir mabet inşa etmek için hiçbir yerde göremeyeceğiniz bir mabet yıkıyorsunuz "sözü etkili olduğu söylenir

Benzerlerini Şam Emevi camii gibi yerlerde de görülebilen bu sütun ve kemer mimarisinin hikayesinden şöyle bahsedilir: Endülüs Emevileri kuzey Afrika ve sahra çölü bölgesinden geldikleri bu topraklarda kendilerine aslını hatırlatacak bir sembol olarak düşünülmüş bu sütunlar hurma ağaçlarına; dört bir yanından çıkan kemerler de hurma ağacının dallarına tekabül eder Sarı şeritler çölü kırmızılar da güneşi anlatır (resim11). Bugün yalnızca fotoğrafını çekebildiğimiz tarihte namaz kılınan mihrabın alınlığı ise Haşr süresi ile bezeli (resim 12).

Cami katedralin içinde bir hazine odası var duvarında da bir tablo (resim15). Bu resim 1236 yılında

(Resim 13)

(Resim 14) Kurtuba Camii'nin şimdi çan kulesi olan minaresi

(Resim 15)

düşen şehrin anahtarını galip Ferdinand'a teslim edilişini göstermekte. Aragonya kralı Ferdinand ve Kastilya kraliçesi Kirli İsabel evlilik yapmak suretiyle devletçiklerini ve güçlerini birleştirmişler sonra da 1236 da Kurtuba'yı ele geçirmişler Bu tabloda şehrin emiri kralın önünde diz çöküp mağlubiyeti kabul etmektedir. Yalnız resimde bir gariplik var.

18. yy. da yapılan resimde Ferdinand'ın önünde eğilen kişiyle katedilen fesiyle pala bıyığıyla Osmanlı'dır. Resmin anlattığı zamana göre değil de yapıldığı çağda İslam'ın egemen devleti olan Osmanlı'ya diz çöktürme arzusudur. Bu tablo aslında batının Osmanlı karşısındaki kompleksini resmeden bir eserdir.

Kurtuba'da gezerken müze haline çevrilen tarihi bir Müslüman evini gezmek de mümkün oldu. Birkaç yüzyıl öncesine ait el sanatları ve ziraatte kullanılan aletlerin sergilendiği, zamanın ev planı ve dekorunun görülebildiği bu müze-ev hakkında bizim için en büyük sürpriz Fransız Müslüman merhum düşünür Recai Ceradi (Roger Garaudy)' nin Müslümanlıktan sonra evlilik yaptığı eşine ait olmasıydı. Kendisi de üst katta yaşayan Filistin asıllı hanımefendi bizim Türkiye'den geldiğimizi duyunca inerek yanımıza geldi ve tercümanımız aracılığı ile sohbet ettik merhum eşi hakkında sorular sorduk dualaşarak ayrıldık (resim 16).

(Resim 16)

Sevilla (İşbiliye)

Düzlük bir alanda kurulu düzenli caddeleri meydanları olan yeşillik güzel bir şehir. Özellikle büyük yeşil bir park alanı ile beraber olan Plaza de Amerika (resim 18) ve bugün bilim ve teknoloji fuarı olarak kullanılan Plaza de Espanya'dan söz edilebilir (resim 17).

(resim 18) (resim 19)

Tarihi İşbiliye Cuma camisi (ulu cami) de yine maalesef Katedrale çevrilmiş, Bu arada bir fıkhi ince-

(Resim 17)

(Resim 18)

liği hatırlatmakta yarar var. Şehirlerde küçük cami/ mescitler olsa da Cuma namazı toplu kılınan bir namaz olduğu için her şehirde cemaatin toplanıp Cuma kıldığı büyükçe inşa edilen muazzam bir ulucami yapılmış. İşte bugün dünyanın en büyük katedrallerinden biri olduğu söylenen Sevilla'daki bu katedral de tarihteki bu ulucamidir (resim 19, 20) Çan kulesi olan Minaresi yaklaşık 35 katlı bir bina yüksekliğinde (105 m) içinde rampa var ve bir katında tarihte kullanılan işkence aletleri sergileniyor. Şehri reconquista hareketi ile Müslümanlardan geri alan 3. Ferdinand'ın cenazesi de buraya gömülüymüş. Caminin günümüze dek ulaşan ahşap kapısında "el mülk-i lillah" (mülk Allah'ındır) detayı hâlâ göze çarpıyor. (resim 21)

Öğlen namazını şehrin merke-

(Resim 20)

(Resim 19)

zine yakın değilse de çok uzak olmayan mescidinde kıldık. Abdestimi aldım namazı beklerken içeriye giren biri bana "you look very familiar to me" diyerek yaklaştı, tanışınca Pakistan asıllı İngiltereli bir Müslüman olduğunu öğrendiğim kişiye ben de " right... because "innemel mü'minine ihvetün (Hucurat:10) Kuran says..." diyerek mukabelede bulundum kucaklaştık tanıştık sohbet ettik. Bir ayağı orada bulunan bu kardeşimiz akşam namazını müteakip mescitte yapılacak olan kuskus ikramının ardından sohbet ve zikir programına davet etti. İnanç ve duygu/ düşünce yoğunluğu insanları her

(Resim 21)

türlü dilin üzerinde yaklaştıran bir unsur olduğunu bir kere daha müşahede etmiş olduk

Bizim bulunduğumuz günler Sevilla'da Feriye (festival) günlerine denk gelmiş. Bu sebeple sokaklarda flamenko dansı kıyafeti ile dolaşan pek çok kadın görmek mümkün. Ayrıca şehrin içinden geçen vadi'ül kebir (vüedal kibr) nehri üzerinde tekne turu yaparak şehri panoramik görmek de mümkün.

Ronda-Malaga

Son günümüzde sabah erkenden Sevilla'da otelden ayrılıp yaklaşık 2 saatlik bir yolculuktan sonra Endülüs döneminin önemli şehirlerinden biri olan Ronda'ya geldik. Yüksek bir yayla bölgesinde kurulu. Buralı meşhurlar arasında Ebu Bekir er Rondi Feryatnameler üzerine mersiyeler yazan bir şair. (Feryatname; Endülüs emirliklerinin teker teker elden çıkıp Müslüman ahalinin Hristiyan İspanyolların zulmüne maruz kaldıkları 14,15 yy da İslam ülkelerin sultanlarına bir kurtuluş ümidi olarak yazdıkları mektuplara deniyor) Abbas

(Resim 22)

(Resim 23)

ibn Firnas: tarihte mekanizma takarak uçan ilk insan Ronda doğumlu Kurtuba'lı. Ayda bir kratere onun adı verilmiş. Şehrin bulunduğu yerden aşağıda 120 metrelik bir kanyondan akan ırmak ve müthiş bir manzara. İspanyollar tabii olarak korunaklı bu şehri ele geçirmenin zor olduğundan nehrin suyunu zehirleyerek şehrin direncini kırmışlar.

Şehrin içinde nehrin üzerine yüksekliği 98 m olan bir köprü var. 1936 -1939 yıllarında İspanya'da çıkan iç savaşta galip taraf muhaliflerini önce kurşuna diziyorlarken sonra infaz için buldukları başka bir yöntem olarak bu köprüden atmaya başlamışlar (resim 22). Atılan insanların çığlıkları şehrin sakinlerini rahatsız etmeye başlayınca infaz gerçekleşeceği zaman seslerini bastırmak için çanlar çalmaya başlarmış. Ernest Hemingway'ın " Çanlar Kimin için Çalıyor" adlı romanı işte bu iç savaş dönemini anlatıyor. Şehir parkında Blase İnfante adlı bir edebiyatçının büstü var. Endülüs marşının yazarı ve halkına "bu medeniyetle (Endülüs medeniyetini kastederek) barışın" diyen kişi.

(resim 22) (resim 23)

Ronda'dan da hareketle 1,5 saat sonra Malaga(Maleka). Bu iki şehir Kurtuba medeniyetinin öncüsü olduğu gibi maalesef düşüşü de olmuş. İspanyollar buraları ele geçirdikten sonra sıra Kurtuba'ya gelmiş. Malaga Akdeniz kıyısında bir sahil şehri. Tarihinin 3000 yıllık olduğu söyleniyor. Önce Fenikeliler kurmuş şehri sonra Vizigotlar sonra Romalılar yaşamış Romalılardan kalma bir anfiteatr var. Daha sonra Endülüs ve akabinde İspanyollar şehrin sahibi olmuş. Burada da yine katedrale çevrili ulucami var (resim 23).

İspanya - Endülüs gezisinden bazı dersler çıkardım. 10-15 gün önce İstanbul'umuzun fethinin 573. yılını kutladık. Yaklaşık 6 asır olmak üzere bu kadar zamandan sonra İstanbul artık bizimdir elimizden çıkmaz diyebilir miyiz? Gezdiğimiz topraklarda Müslümanlar 8 asır hükümferma olmuşlardı ancak gelinen nokta önümüzde bir örnek. Ayasofya'nın kubbesinin üstündeki hilali indirip yerine yine haç yerleştirme hevesi taşıyan bedbahtların olduğu bir dünyada hiç rahat olma gevşeme lüksümüz yok. Bu acı olayın özeti de şu: Endülüs Emevi devleti askeri, ictimai, siyasi, adli, fenni bakımlardan güçlü iken sorun yok ama ne zaman taht kavgaları benlik davaları ön plana çıkmaya başlamış birbirlerine düşmüşler parçalanmak kaçınılmaz olmuş ve ayette belirtildiği gibi güçleri ellerinden gitmiş (Enfal sûresi :46). O kadar ki birbirini yenmek için Hristiyan krallıklarla ittifaklar kurmuşlar. Buna mukabil ehl-i salibin birleşmesi birbiriyle çekişen Müslüman emirliklerinin yutulmasını kolay lokma haline getirmiş. Demek ki ayetin ışığında tarihin tecrübesiyle hareket etmek bir zarurettir.

Yazıyı bitirmeden belki oraları ziyaret etmeye niyetlenecek olan okuyucuya bir borç olarak şu uyarıyı yapmayı gerekli gördüm. Gezimizin başında rehberimiz daha Madrid'de iken çantalarımıza dikkat edilmesi gerektiğini hırsızlık olayının sık olduğunu bize ikaz etti. Başta abartılı bulduğum ikazın doğruluğunu maalesef yaşayarak gördük. Gezinin 2. gününde Granada'da gruptan bir arkadaşımızın çantasından pasaportu ve parası çalındı. Turist kaynayan böyle mekanlarda bu tür uyarılara kulak vermekte fayda var.

İtalya’da Filistin İzleri

Elif ATABAŞ

Yazar,
https://balkandays.blogspot.com/

İnsicam Dergisi’nin 58. sayısında tefrika edilmeye başlanan Filistin Tarihi serisine, Filistin Sözlüğü tanıtımından sonra bir yaz molası ve İtalya gezi notları ile devam ediyorum. Lakin merkezinde Filistin’in yer aldığı bir gezi”

Resim: Ömer Agâh Atabaş

Wichtig ist nicht wohin du gehts, wichtig ist gehts du mit wem.

Önce refik, sonra tarik...

Kadim bilgi her yerde aynı, ister Almanca olsun ister Türkçe. Bir haftalık İtalya gezisinde ben de yanıma Filistin’i almaya karar verdim. Gittiğim yerlerde Filistin’den izler bulmaya çalışacaktım. Bu niyetimi çocuklara ve yolculukta bize eşlik eden yeğenimize de söyledim. Böylece hep beraber yapacağımız bu gezide Filistin her zaman heybemizde olacaktı. Nitekim öyle de oldu. Roma’nın kocaman caddelerinde rastgele dolaşırken, öylesine geçtiğimiz bir ara sokakta pencerelere asılmış Filistin bayrağı görecektik. Bu yazıda paylaşacağım fotoğraflar sadece benim değil bana eşlik eden güzel refiklerimin de katkılarıyla çekildi.

İnsanlığın ve umudun hâlâ ölmediğini bir kez daha hatırlattı bize bu yolculuk... Asıl olan yolda olmak değil miydi zaten? Ama bu yolda Filistin’i ararken başka yersiz yurtsuz insanları da bulacaktım. Bu yüreğime biraz ağır geldi. Siyahi gençlerin ellerindeki telefondan çıkan yüksek

sesli müziklerine eşlik eden bilmediğim neler vardı kim bilir... Kendilerinden geçmiş bir şekilde parklarda yatıyorlardı...

Vatan... Sen ne güzelsin... Ama ya uzaksan...

Floransa da seyir tepesine çıkarken gördüğüm o göçmen genç kızın yüzündeki hüznü hiç unutamam sanırım. Sanki dünya üstüne göçmüş de onun çıkmaya dâhi mecali yok gibiydi...O kadar mutsuzdu ki Müslüman göçmenler... Selam vermek için yüzlerine baktığımda o hüznü gözlerinin içinde gördüm.

Yolculuğumuz Slovenya şehrindeki Bled Gölü'nde başladı. Bosna Hersek'in kuzeybatı yönünde bulunan bu ülke doğal güzellikleri ve Alp dağlarıyla meşhur. Bir şeye niyet ettiğinizde bunu Allah sizin karşınıza çıkarır. Bizim de daha ilk durağımız olan ve Julian

Alpleri bölgesinde bulunan Bled Gölü, manzarasını izlemeye başladığımız yerde, bu direğe yazılan "Özgür Filistin" yazısıyla karşıladı bizi.

Ardından İtalya'da ilk durağımız olan Floransa şehrinde Toskana Bölgesi Başkanlık Binası'na asılan Filistin Bayrağını görmek bizleri ziyadesiyle memnun etti. Sözde İsrail'in ne yaparsa yapsın Filistin halkını ve topraklarını asla ele geçiremeyeceğine olan inancımız tazelendi.

Floransa sokaklarında yine rastgele dolaşıp kaybolduğumuz bir anda, tipik sarı tonlarındaki dış cephesi, yeşil ahşap panjurları, pencerelerin altındaki taş işçiliği ve çatı altındaki ahşap destek kirişleriyle çok tatlı bir mimari dokusu olan Floransa evlerinin birinin penceresinden sarkan Filistin bayrağı yine niyetimizi hatırlatırken, hayretimizi de kazanmayı başardı. Galiba her şehirde en az bir bayrak görecektik. Bir işe başlarken aldığımız bu niyet bana ve çocuklara güzel bir hayat dersi olmaya devam ediyordu.

Ertesi gün istikametimiz Pisa şehriydi. Arabamızı otobüs istasyonunda bulunan genel otoparka bıraktıktan sonra birkaç adım ilerde şehrin merkezine doğru ilerlerken karşımıza çıkan Türk bayrağı ile başka bir şaşkınlık yaşadık.

Bu duvar resmi ne zaman yapılmış bilmiyorum ama burada

geminin yelkenlerinde Türk bayrağı ve kırmızı zemin üzerine beyaz Pisa haçı (Pisa Cumhuriyeti'nin tarihi arması) yan yana yer alıyor. Bu duvar resmi, Osmanlı ile İtalya'nın Pisa şehri arasındaki tarihi, kültürel bağları ya da denizcilik ilişkilerini simgeleyen bir dostluk çalışması gibi yorumladık. Allah'u alem lakin Pisa da Türk bayrağı görmek de güzel oldu.

Her şehirde gördüğümüz Filistin bayrağı bizi Pisa'da da bulacak mı, diye meraklı gözlerle gezerken yine yanılmayacaktık. Rastgele girdiğimiz bir ara sokakta karşımıza çıkan Filistin Bayrağı'na, az ilerde bulunan Pisa Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi girişindeki "Global Sumud" afişi eşlik edecekti. Artık şaşırmayacağız dediğimiz her adımda, İtalya bizi yeni bir hamleyle şaşırtmaya devam ediyordu.

Sumud Pisa da her yerde karşımıza çıktı. Bu kavramı henüz ilk defa duyanlar için yine İnsicam dergisinde kaleme aldığım "Sumud'un Tezahürü"[1] yazısını ve geçen sayıda tanıtımını yaptığım Filistin Sözlüğü'ndeki "Sumud" maddesini okumalarını tavsiye ederim.

Yine Pisa sokakları. İtalyanca: "Giù le mani dalla flottiglia" – "Filotillaya- Özgürlük Filosuna dokunma" yazıyor.

Son durağımız Venedik. Tabi ki yine yeni yeniden Filistin Bayrağımız olmadan olmazdı.

Söz uçar, yazı kalır. Bu bayraklar belki asıldıkları yerde eskir, solar ama bu yazı İtalya halkının Filistin'e desteğinin bir şahidi olarak kalacak. Bize de öncelikle kendi güzelliklerini açtığı ve ardın-

1 https://insicam.net/2024/10/05/sumudun-tezahuru/

dan, yolculuğa başlamadan önce aldığımız niyeti hayata geçirmemizi sağladığı için İtalya halkına teşekkür ediyorum. Bu kısa gezi tecrübesi bana hayatım boyunca heybemde Filistin ile yol almam gerektiğini bir kez daha gösterdi. Zira bu gezi dönüşü iki senedir heyecanla beklediğim Filistin Sözlüğü'nün basıldığı müjdesini aldım. Filistin tarihi çalışmalarına başladığım ilk günden itibaren niyet ettiğim Filistin tarihini anlatan müstakil bir eser kaleme alma isteğimin bir kısmı gerçekleşmiş oldu.

İnsicam Dergisi için yazdığım Filistin Tarihi tefrikalarını birleştirip bir kitap haline getireceğim güne kadar çalışmaya ve okumaya devam. Bir sonraki sayıda "Saraybosna'da Filistinli Günler" yazımla görüşmek üzere.

Söz uçar, yazı kalır. Bu bayraklar belki asıldıkları yerde eskir, solar ama bu yazı İtalya halkının Filistin'e desteğinin bir şahidi olarak kalacak. Bize de öncelikle kendi güzelliklerini açtığı ve ardından, yolculuğa başlamadan önce aldığımız niyeti hayata geçirmemizi sağladığı için İtalya halkına teşekkür ediyorum.

Koski Mehmet'in Avlusuna Ne Oldu?

Zübeyir ŞEKERCİ

Budva'dan Mostar'a yaklaşık yedi saat süren otobüs yolculuğu nihayetinde şehre varmıştım. Dört senenin ardından tekrar buradaydım. Terminalden kalacağım yere doğru yürümeye başladım. Yaklaşık 20 dakikanın sonunda şehrin merkezine gelmiştim. Konaklayacağım ev merkeze biraz uzaktaydı. Bir an hafta sonu olduğu aklımdan çıkmış olmalı ki önce döviz bozup daha sonra eve geçmeyi düşündüm. Mostar köprüsünün etrafı oldukça kalabalıktı.

Köprüyü dört senenin ardından tekrar görmek mest etmişti adeta. Elimdeki valiz ve sırtımdaki çantaya rağmen köprüyü arşınlayıp bir yandan döviz bürosu arıyor öte yandan etrafı gözlüyordum. Neretva'nın kıyısına geldiğimde sahilin kafe kültürüne kurban gittiğini gördüğüme pek mutlu olmamıştım. Zira daha önce herhangi bir "ödeme" yapmadan sahilin kıyısında sohbet edip nehri seyredebiliyordun. Olanca yol yorgunluğundan ötürü eve doğru yola koyuldum tekrar. Evin merkezden uzak olmasının yanında şehrin periferisinde olması adresi bulmakta biraz zorlamıştı. Neyse ki eve gelmiş ve bir süre dinelebilecektim.

Uzun süren yolculuğun yorgunluğunu üzerimden attıktan sonra günün kalan kısmında Mostar'ı adımlamaya başladım. Mostar, Boşnakça'da "köprü" anlamına gelmektedir. Tarih boyunca Mostići, Mostari veya Mostar olarak isimlendirilmiştir. Tarihi kaynaklarda ilk olarak Mos-

tar'a 1452'e ait bir Dubrovnik belgesinde rastlıyoruz. Rivayete göre şehir 1440'ta St. Sava Dükü Stjepan Vukčić-Kosača'nın himayesinde Gost Radivoj tarafından kurulmuştur. Şehrin Osmanlı ile tanışıklığı ise 1466-68 yılları arasındadır. Osmanlı fethettikten bir süre sonra Hersek bölgesinin de fethiyle beraber şehrin önemi artmıştır. 16. yüzyılla birlikte şehrin Müslüman nüfusu artmaya başlamıştır. Burada dervişlerin rolü bir hayli önemlidir. Neretva Nehri'nin ikiye ayırdığı şehrin birleştiricisi Mostar Köprüsü'dür. 1664'te şehri ziyaret eden Evliya Çelebi elli üç mahalle, üç yüz elli dükkân, kırk beş camii ve mescid tespit etmiştir. Şehirdeki evlerin yapımında kaygan taş ve kiremit kullanılmıştır. Bugün şehirde Müslümanların yanında Katolik-Hırvat ve Ortodoks-Sırp nüfusu bulunmaktadır.

Yol üstünde Yunus Emre Enstitü binasına uğradım. 1558 yılında Karagözlakaplı Hacı Zaim Mehmet Bey tarafından külliye olarak inşa ettirilen eserin bugün medrese kısmında Yunus Emre Enstitüsü bulunuyor. Medrese binası Neretva'yı cepheden görüyor. Oradan çıkıp merkeze indikten sonra önce karnımı doyurmaya niyetlendim. Yemek için şehrin merkezinde yer ararken maalesef alkolsüz mekân bulmakta bir hayli zorlandım. Hatta bulamadım. Köprünün etrafındaki lokantaların hemen hepsi alkol bulunduruyordu. Köprüyü cepheden gören Küllük'e girip yemek siparişi verdim. Bir an önce yemeği yiyip çıkmak istedim. Yemekten sonra şehri gezmeye devam ettim. Köprünün öteki yakasına geçmeden evvel ilk durağım Koski Mehmet Paşa Camii'ydi. 1618 yılında inşa edilen camii dönemin önemli devlet adamlarından Koski Mehmet Paşa tarafından inşa edilmiştir. Eserin içerisinde hazire ve medrese de bulunmaktadır. Küçük ama ferah bir avlusu bulunan eserin içi abartıya kaçmayan tezyini ile bizi karşılıyordu. Bosna Savaşında Hırvat birlikleri tarafından başta nehri cepheden gören minaresi olmak üzere ağır tahribata uğrayan camii TİKA'nın katkılarıyla aslına rücu ettirilmiştir. Dört sene evvel geldiğim manzara oldukça değişmiş camii avlusu adeta bir "pazar"a dönmüştü. Turistler oldukça "rahat" bir şekilde hareket edip alışverişini yapıyordu. İçeriye girdiğimde ise namaz kılınan kısım daral-

Mostar, Boşnakça'da "köprü" anlamına gelmektedir. Tarih boyunca Mostići, Mostari veya Mostar olarak isimlendirilmiştir. Tarihi kaynaklarda ilk olarak Mostar'a 1452'e ait bir Dubrovnik belgesinde rastlıyoruz. Rivayete göre şehir 1440'ta St. Sava Dükü

Köprüye doğru hareket ederken hafta sonu olması hasebiyle bir hayli kalabalık göze çarpıyordu. Çehreyi hediyelik eşya dükkanları sarıp sarmalamıştı. Biraz ilerledikten sonra nihayet Mostar Köprüsü'nü adımlamıştım. Neretva'nın üstüne kondurulmuş, Evliya Çelebi'nin "16 ülke arasından gördüğüm en yüksek" köprü olarak nitelendirildiği ve birçok batılı seyyahın taltifine mazhar olmuş Mostar Köprüsü...

tılmıştı. Neredeyse camii içerisinin yarısı ayakkabı ile girilen bir "müze"ye çevrilmişti. Nitekim gayrimüslimlerden giriş için ücret talep ediliyordu. Sahi Koski Mehmet Paşa'ya ne olmuştu? 2021'de bir cuma namazında neşe içerisinde huzur bulduğum camii şimdi gözüme ruhunu kaybeden bir eser gibi geliyordu. Çok fazla duramamış ve köprüye doğru harekete geçmiştim.

Köprüye doğru hareket ederken hafta sonu olması hasebiyle bir hayli kalabalık göze çarpıyordu. Çehreyi hediyelik eşya dükkanları sarıp sarmalamıştı. Biraz ilerledikten sonra nihayet Mostar Köprüsü'nü adımlamıştım. Neretva'nın üstüne kondurulmuş, Evliya Çelebi'nin "16 ülke arasından gördüğüm en yüksek" köprü olarak nitelendirildiği ve birçok batılı seyyahın taltifine mazhar olmuş Mostar Köprüsü... Daha önce farklı formlarda köprülerin yerine bir klasik Osmanlı eseri olarak Mimar Sinan'ın talebesi Mimar Hayrettin tarafından 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Nehrin en derin ve en dar yerine inşa edilen tek gözlü ve sivri kemerli köprü 1993'te Hırvat topçu birlikleri tarafından bombardıman altında kalmış ve yıkılmıştır. 2004'te TİKA'nın katkılarıyla asla uygun inşa edilmiştir. Köprünün solunda 2. Selim tarafından tahsis edilen mescit bulunmaktadır. Köprüyü adımlayıp öteki yakaya geçtim. Çarşıyı geçtikten sonra sağ taraftaki çarşı girişine inşa edilmiş Yavuz Sultan Selim Camii'ne uğradım. Mostar'daki en eski vakıf eserlerinden olan camiinin cemaati Osmanlı döneminde köprü ve kulelerdeki görevli askerlerden oluşmaktadır. Taş işçiliğinin önem teşkil ettiği sade ve ufak bir camii. İçeri girdiğimde özellikle duvarların restoreye ihtiyacı olduğunu fark ettim. Tezyinler silikleşmiş. Camiyi geçtikten sonra küçük Mostar olarak da bilinen Eğri Köprü'nün oraya varmıştım. Altından sayha sayha akan nehir, fevkalade bir atmosfer... Köprüyü geçtikten sonra hemen kıyıdaki Tabakçı Nezir Ağa Camii'ne geldim. 17. yüzyıl ürünü camii rivayete göre civardaki tabakhane çalışanları adına inşa ettirilmiştir. Nitekim Tabakhane Camii olarak da anılmaktadır. Altından akarsu geçen (Radobalya Deresi'nin bir kolu) camiinin 20 metrelik de bir minaresi bulunuyor. Camiinin kapısı kilitliydi. Kapının girişinde son

cemaat yeri bulunuyor. Camiden çıkıp nehrin kıyısına indim.

Nehrin kıyısında sürekli patlayan deklanşör, verilen pozlar ve dahası. Bot gezisine katılır katılmaz telefonla video çekmeye başlayanlar bize bir şeyler anlatıyordu. "Kayıt" altına alırken anın künhüne ne kadar vakıf olabiliyorduk? Müthiş bir "hafıza" aracı olan teknolojinin bizden ne götürdüğü düşünülmeli... Bir süre sonra Hırvat tarafında gezmeye koyuldum. Biraz yürüdükten sonra sonradan yeni yapıldığını öğrendiğim bir kilise dikkatimi çekti. Kilise önü kalabalıktı. Düğün vardı sanırım. Karşıya geçip yola devam ettiğimde karşıma tarihi bir camii çıkıverdi. Yeşillerin arasında Derviş Paşa Camii öylece duruyordu. Devlet adamlığı dışında şair ve mutasavvıf olan Mostarlı Derviş Paşa Bayazidagiç tarafından 1592 yılında yaptırılan camii klasik üsluba sahip. Banisi Derviş Paşa Mevlevi'dir. Hoş bir avluya sahip camii maalesef kapalıydı.

Şehrin kadimini bitirip modern tarafını gezinmeye başladım. Yükselen binalar, trafik akışı ve telaşlı insanlar. Akşam olmak üzereydi. Eve döndüm. Evdeyken yine ve yeniden yanlış vakte bilet aldığımı fark etmiş ve soluğu tren istasyonun orada almıştım. Günde sadece iki seferi bulunan istasyonda in cin top oynuyordu. Ertesi sabah erkenden gelip bilet almayı düşünerek gerisin geri dönerken Karagöz Bey Camii'nin avlusunda Türk çifte denk gelmiştim. Karadağ'a otobüs bileti bakıyorlardı. Camii avlusunda alternatif rotalar üzerine konuşurken vakit bir hayli ilerlemişti. Vedalaştıktan sonra camiinin son cemaat yerinde yatsıyı eda etmiş ve günü noktalamıştım. Mostar, zihnimdeki yenilenen konumuna rağmen bir güne birçok güzellik sığdırmıştı.

Nehrin kıyısında sürekli patlayan deklanşör, verilen pozlar ve dahası. Bot gezisine katılır katılmaz telefonla video çekmeye başlayanlar bize bir şeyler anlatıyordu. "Kayıt" altına alırken anın künhüne ne kadar vakıf olabiliyorduk? Müthiş bir "hafıza" aracı olan teknolojinin bizden ne götürdüğü düşünülmeli...

Sürgün Dergisi 19. Sayısı Çıktı

www.surgun.net

GAZZE'YE
SICAK YEMEK

Açlıkla mücadele eden Gazze halkı
için **sıcak yemek** çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

insanvakfi.org.tr
ONLINE BAĞIŞ

0212 534 41 61
ÇAĞRI MERKEZİ

YEMEK BEDELİ
1 KİŞİ BEDELİ 250₺